

Utrechtse burgerinitiatieven in de openbare ruimte

MASTERTHESIS OVER DE ROL VAN DE INITIATIEFNEMERS EN DE GEMEENTE
BIJ HET ONTSTAAN EN UITVOEREN VAN BURGERINITIATIEVEN

AUTEUR: JEROEN DE BRUIJN

MASTER'S PROGRAMME URBAN GEOGRAPHY
STUDENTNUMMER: 3761223
BEGELEIDER: IRINA VAN AALST

Universiteit Utrecht

De kracht van de buurt

Samen kunnen we afvalbergen verzetten

Loesje (2012).

Voorwoord

Voor u ligt het resultaat van mijn onderzoek naar burgerinitiatieven in de Utrechtse openbare ruimte. Dit onderzoek is de afsluiting van mijn masterstudie Urban Geography aan de Universiteit Utrecht. In de afgelopen maanden heb ik geprobeerd om alles wat ik heb geleerd tijdens mijn opleiding te vertalen in dit onderzoek. Ik had dit echter nooit kunnen doen zonder de hulp van een heleboel mensen. In de eerste plaats wil ik graag mijn scriptiebegeleider Irina van Aalst bedanken. Zij hielp mij op weg bij het schrijven van deze thesis en voorzag mij van feedback, tips en ideeën. Ook wil ik graag alle initiatiefnemers bedanken die ik voor dit onderzoek heb mogen interviewen. Het was een genot om te luisteren naar de passievolle verhalen die jullie mij verteld hebben. Ook gaat mijn dank uit naar alle medewerkers van de gemeente Utrecht die mij hebben geholpen bij het uitvoeren van dit onderzoek.

Dit rapport is tot stand gekomen met dank aan: Remo Jutstra, Heddy Veltkamp, Martine Filius, Cynthia Boom, Machtelijn Brummel, Marc Kikkert, Jurgen de Jong, Arnoud Wolff, Akke Bink, Corinne van Zaanen, Julia Donker, Maartje Hemmeler, Ida Thoenes, Roeland Gulikers, Sietske van Dijk, Luc Eerden en Karin Visser.

Ik wens iedereen veel leesplezier toe!

Jeroen de Bruijn

Utrecht, 20 januari 2017.

Samenvatting

In Utrecht bevinden zich vele burgerinitiatieven, die zich richten op allerlei maatschappelijke terreinen. In dit onderzoek ligt de focus op burgerinitiatieven die een fysieke ingreep doen in de openbare ruimte, zoals de aanleg en onderhoud van een stadstuin, dierenweide of sportveldje. Dit onderzoek heeft in totaal drie doelen. Ten eerste om te achterhalen waarom initiatiefnemers een burgerinitiatief starten, ten tweede om te achterhalen welke factoren belangrijk zijn voor het daadwerkelijk kunnen realiseren van een burgerinitiatief en ten derde om te achterhalen wat de rol van de gemeente is, hoe de samenwerking tussen initiatiefnemer en gemeente verloopt en wat hierin nog verbeterd kan worden. Om deze doelen te bereiken zijn negen burgerinitiatieven geselecteerd die een fysieke ingreep doen in de openbare ruimte. Deze initiatieven zijn allen bezocht en er is een interview afgenomen met een initiatiefnemer van elk initiatief. Ook zijn er zes interviews afgenomen met ambtenaren van de gemeente Utrecht die als taak hebben om burgerinitiatieven te ondersteunen. Daarnaast zijn ook de door de gemeente georganiseerde bijeenkomsten 'Bühne Binnenstad' en de slotbijeenkomst van het traject 'Samen leren en werken aan de stad' bijgewoond.

Opstarten

Uit de interviews met de initiatiefnemers blijkt dat initiatieven door hen gestart worden omdat zij een fysiek en een sociaal doel hebben. Dit fysieke doel is meestal het oplossen van een gebrek of tekortkoming van de openbare ruimte in de ogen van de initiatiefnemer, zoals een gebrek aan groen, sportmogelijkheden of dieren in de stad. Het sociale doel van de initiatiefnemers gaat vooral over het verbinden van de buurtbewoners en het creëren van een plek waar buurtbewoners elkaar kunnen ontmoeten. Voor de keuze om een initiatief te starten is het belangrijk dat initiatiefnemers verbondenheid voelen met de wijk. Nog belangrijker is echter dat de initiatiefnemers verbondenheid voelen met een thema. Doordat initiatiefnemers een passie hebben voor bijvoorbeeld tuinieren, dieren of sport zijn zij bereid een initiatief te starten en hier veel tijd in te steken. Tot slot is ook het verwachte handelingsrendement belangrijk. Initiatiefnemers starten alleen een initiatief als zij het vertrouwen hebben dat hun initiatief echt het verschil kan maken.

Projectfase

Als het gaat om het daadwerkelijk kunnen realiseren van het initiatief (de projectfase) komen een aantal factoren aan het licht die belangrijk zijn. De aanwezigheid van één of een paar personen die 'de kar trekken' en de leiding nemen is erg belangrijk. Daarnaast is voldoende draagvlak in de wijk erg belangrijk, ten eerste om voldoende vrijwilligers te werven die noodzakelijk zijn om het initiatief te kunnen realiseren en ten tweede om te voorkomen dat er weerstand tegen het initiatief ontstaat in de wijk. Wanneer omwonenden niet blij zijn met de komst van een burgerinitiatief vlakbij hun huis kan dit belemmerend werken op het initiatief. Hoewel de meeste initiatiefnemers aangeven dat zij juist veel steun uit de buurt ontvangen, is het omgaan met eventuele weerstand wel een extra uitdaging waar de initiatieven mee te maken krijgen doordat zij zich richten op de openbare ruimte.

Als belemmerende factor noemen veel initiatiefnemers de lengte van de procedures en regelgeving waar zij mee te maken krijgen. Initiatiefnemers willen zich het liefst richten op de inhoud van het initiatief en snel resultaat zien. Het opzetten van een initiatief in de openbare ruimte is echter vaak een langdurige en complexe opgave. Omdat deze initiatieven zich afspelen in het publieke domein is de nodige voorzichtigheid geboden en ontkomen initiatiefnemers vaak niet aan het volgen van officiële procedures. Omdat het opzetten van een initiatief vaak dus niet eenvoudig is, is het belangrijk dat initiatiefnemers over de juiste vaardigheden beschikken. Ondernemende vaardigheden zijn belangrijk om het initiatief te leiden, sociale vaardigheden zijn belangrijk om anderen enthousiast te maken voor het initiatief en bureaucratische vaardigheden zijn belangrijk voor de officiële omgang met de

gemeente en aanvraag van vergunningen en subsidies. Toch benadrukken initiatiefnemers vooral het belang van passie en doorzettingsvermogen. Dit is het allerbelangrijkste voor het realiseren van een burgerinitiatief.

Gemeente Utrecht

De gemeente Utrecht is bij alle bestudeerde initiatieven betrokken, omdat zij als eigenaar en beheerder automatisch betrokken raakt bij initiatieven die een fysieke ingreep willen doen in deze openbare ruimte. De gemeente is nauw betrokken bij de planmaking. Ook speelt de gemeente vaak een rol bij de financiering, uitvoering en het verbinden van initiatieven. Zowel de initiatiefnemers als de gemeente beoordelen de samenwerking overwegend positief, maar er komen wel zes knelpunten naar voren bij deze samenwerking. Ten eerste is er soms sprake van een mismatch tussen de ondersteuning die de gemeente kan of wil bieden en de hulp die de initiatiefnemers graag zouden willen ontvangen. Ten tweede wordt de regelgeving van de gemeente door veel initiatiefnemers als belemmerend ervaren. En ten derde lopen veel initiatiefnemers aan tegen de lengte van gemeentelijke procedures. De oplossing voor deze drie knelpunten zit hem voor een belangrijk deel in het neerzetten van een goed verwachtingsmanagement. Het is belangrijk dat beide partijen in een vroeg stadium met elkaar om tafel gaan zitten en duidelijke aangeven wat zij zelf kunnen, wat zij juist niet kunnen en wat zij van de andere partij verwachten. Ook is het belangrijk dat de gemeente initiatiefnemers er meer op wijst dat het opzetten van een burgerinitiatief in de openbare ruimte een langdurig en complex proces kan zijn.

Ten vierde bestaat het gevaar dat initiatiefnemers 'verdwalen' binnen de gemeente. Het is daarom belangrijk hen zo veel mogelijk één aanspreekpunt te geven, die kan dienen als toegangspoort richting de rest van de gemeente. Ten vijfde lijkt het initiatievenfonds erg elitair, waardoor het voor veel lager opgeleiden moeilijk is om een burgerinitiatief te starten. Het advies is om deze groep intensiever te begeleiden bij het opstarten van een burgerinitiatief, bijvoorbeeld door het uitbreiden van de taken van de sociaal makelaars. Ten zesde zorgt de overgang van het leefbaarheidsbudget naar het initiatievenfonds (in juli 2015) ervoor dat initiatieven nog maximaal drie jaar financieel ondersteund worden door de gemeente. Voor langlopende initiatieven die al jarenlang steun ontvangen uit het leefbaarheidsbudget levert dit grote onzekerheid op. Het advies is om deze initiatieven tijdig duidelijkheid te geven wat er na deze drie jaar met de initiatieven gaat gebeuren, zodat zij eventueel tijdig op zoek kunnen naar andere subsidiekanalen binnen de gemeente of andere vormen van financiering voor het initiatief. Wanneer deze zes knelpunten door de gemeente worden glad gestreken kan de ondersteuning van burgerinitiatieven verder verbeterd worden.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: Inleiding	7
1.1 Aanleiding.....	7
1.2 Doelstelling en vraagstelling.....	8
1.3 Relevantie van het onderzoek.....	9
1.4 Aanpak.....	11
1.5 Leeswijzer	11
Hoofdstuk 2: Wat is er al bekend?	12
2.1 Het ontstaan van de doe-democratie	12
2.2 Beginnen met participeren.....	18
2.3 Het participatieproces	24
2.4 De rol van de overheid	29
Hoofdstuk 3: Methodologie	36
3.1 Kwalitatieve onderzoeksmethode.....	36
3.2 Selectie onderzoekseenheden	37
3.3 Data analyse	40
Resultaten	
Hoofdstuk 4: Het ontstaan van burgerinitiatieven	41
4.1 Een overzicht van de drie wijken en negen burgerinitiatieven.....	41
4.2 Het starten van een burgerinitiatief.....	48
4.3 Randvoorwaarden voor het starten van een burgerinitiatief	54
Hoofdstuk 5: Belangrijke factoren voor de realisatie van een burgerinitiatief	56
5.1 Inzet vrijwilligers en steun vanuit de wijk	56
5.2 Lengte van het proces	58
5.3 Vaardigheden van initiatiefnemers	60
Hoofdstuk 6: De rol van de gemeente Utrecht	64
6.2 Het initiatievenfonds	64
6.2 De rollen van de gemeente	65
6.3 De samenwerking en communicatie tussen initiatiefnemer en ambtenaar	70

Hoofdstuk 7: Conclusie en discussie	78
7.1 Conclusie.....	78
7.2 Discussie	82
7.3 Reflectie op het onderzoek en suggesties voor vervolgonderzoek.....	83
7.4 Aanbevelingen	84
Literatuurlijst	86
Bijlage 1: Lijst met gevonden initiatieven die aan alle criteria voldoen.....	92
Bijlage 2: Topiclist initiatiefnemers	97
Bijlage 3: Topiclist gemeente	98
Bijlage 4: Codeboom initiatiefnemers.....	99
Bijlage 5: Codeboom gemeente	100
Bijlage 6: Aantekeningen slotbijeenkomst leertraject ‘samen leren en werken aan de stad’	101
Bijlage 7: Aantekeningen Bühne Binnenstad	103

Hoofdstuk 1: Inleiding

1.1 Aanleiding

In het oosten van Utrecht is een groepje mensen bezig het planten van struiken. Het zijn bewoners van de wijk Rubenslaan die actief betrokken zijn bij het project 'Oosterspoorbaan'. Dit project is gestart door de bewoners van de wijk en heeft als doel om de in onbruik geraakte spoorlijn ten zuiden van het Spoorwegmuseum een nieuwe functie te geven. Inmiddels werken de bewoners en de gemeente samen om van de grond onder de oude spoorlijn een groen fiets- en wandelgebied te maken. Op deze manier proberen de bewoners de openbare ruimte te verbeteren en de leefbaarheid van de wijk te vergroten (Happyland, 2015). Het project Oosterspoorbaan is een voorbeeld van een van de vele burgerinitiatieven die de afgelopen jaren zijn ontstaan in Utrecht. In de Monitor Burgerparticipatie, geschreven in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken, worden burgerinitiatieven omschreven als *“activiteiten van bewoners om vorm te geven aan hun straat, buurt of stad, waarbij de bewoners zelf bepalen wat er gebeurt en waarbij de gemeente een ondersteunende c.q. faciliterende rol heeft/kan hebben”* (Bos, 2014, pp 5-6). Deze initiatieven kunnen zich richten op vele terreinen, zoals zorg en welzijn, voedsel, milieu, energie, cultuur, landschap en natuur (Bos, 2014).

Hoewel burgerparticipatie en burgerinitiatieven al decennia lang bestaan in Nederland, is er volgens hoogleraar transitiekunde Jan Rotmans sprake van een explosieve groei van het aantal initiatieven in de laatste tien jaar (Rotmans, 2015). Deze groei hangt samen met een bredere verschuiving binnen de Nederlandse samenleving. De verzorgingsstaat maakt steeds meer plaats voor een participatiesamenleving (RMO, 2013). Enerzijds wordt deze verschuiving ingegeven door internationale wetenschappelijke en maatschappelijke stromingen zoals The Right to the City en The Big Society. Deze stromingen gaan ervan uit dat de burgers zelf betrokken moeten zijn bij het vormgeven van de samenleving en zelf een belangrijke verantwoordelijkheid hebben voor het organiseren van de eigen leefomgeving. Dit leidt tot mondigere burgers die zelf initiatief nemen en niet wachten op besluiten van de overheid (Kisby, 2000). Anderzijds is deze verschuiving een noodzakelijk gevolg van de bezuinigen op overheidsinstanties. De klassieke verzorgingsstaat is volgens velen niet langer betaalbaar en burgerparticipatie moet zorgen voor een verlaging van de uitgaven voor de overheid (RMO, 2013).

Initiatieven in de openbare ruimte

In dit onderzoek wordt gekeken naar burgerinitiatieven in Utrecht die als doel hebben om een fysiek aspect van de openbare ruimte te veranderen. De openbare ruimte wordt door Stadsocioloog doctor Nio (2002, p.9) omschreven als *“De stedelijke ruimte die vrij toegankelijk is en waar mensen ongeacht hun sociale achtergrond op vrijblijvende wijze met elkaar contacten kunnen leggen en onderhouden.”* De openbare ruimte is dus een plek waar sociale interactie tussen mensen plaatsvindt. Voorbeelden van de openbare ruimte zijn parken, pleinen, straten en grasvelden (Nio, 2002). Uit cijfers van het Ministerie van Vrom (2009) blijkt dat ongeveer een kwart van de Nederlandse steden bestaat uit openbare ruimten. Hoewel officiële cijfers ontbreken zijn er volgens adviesbureau JS Consultancy (2016) de laatste jaren steeds meer burgerinitiatieven op het gebied van de openbare ruimte. Dit zijn dus initiatieven die te maken hebben met ruimtelijke ordening en stedelijke planning.

Hoewel er nog geen onderzoek bekend is dat zich specifiek richt op burgerinitiatieven in de openbare ruimte, blijkt uit voorgaand onderzoek naar burgerinitiatieven in Nederlandse steden wel dat een deel van de burgerinitiatieven zich afspeelt in deze openbare ruimte (Hurenkamp e.a., 2006; Stokkom & Toenders, 2010; Denters e.a., 2013; Van Haaren, 2013; Timmerman, 2014; Haan & Haartsen, 2015). Uit deze onderzoeken blijkt dat, ook wanneer alleen gekeken wordt naar burgerinitiatieven in de

openbare ruimte, er sprake is van een grote variatie aan initiatieven. Zo zijn er initiatieven die zich richten op het creëren van sportgelegenheden, openbaar groen, dierenweides, speeltuinen, skateparken en ontmoetingsplekken voor de buurt. Ook blijkt hieruit dat de initiatieven onderling sterk van elkaar kunnen verschillen qua structuur, doel, omvang en organisatie.

Ook het ministerie van Infrastructuur en milieu (2012) constateert in haar structuurvisie 'Infrastructuur en Ruimte' dat er steeds meer sprake is van een verschuiving van een top-down beleid naar een bottom-up systeem. Dit houdt in dat de samenleving niet langer enkel van bovenaf wordt gepland door ambtenaren, planologen en gebiedsontwikkelaars, maar dat burgers steeds meer betrokken zijn bij het organiseren van de eigen leefomgeving. De landelijke overheid steunt deze veranderingen in het planningsproces. In de Structuurvisie 'Infrastructuur en Ruimte' (Ministerie van Infrastructuur en Milieu, 2012, p.10) wordt gesproken over een decentralisatie van de ruimtelijke ordening en wordt gesteld dat ruimtelijke ordening zo dicht mogelijk gebracht moet worden bij diegene die het aan gaat (burgers, bedrijven). In de kabinetsnota 'De Doe Democratie' stelt de rijksoverheid dat burgerparticipatie en burgerinitiatieven gestimuleerd moeten worden (Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties, 2013) en ook in de troonrede van 2013 wordt gesproken over het ontstaan van een participatiesamenleving, waarin bewoners aangemoedigd wordt om zelf initiatief te nemen (Rijksoverheid, 2013).

Dat de initiatiefnemers een steeds belangrijkere rol spelen bij het vormgeven van de hedendaagse samenleving, betekent echter niet automatisch dat de overheid geen rol speelt bij burgerinitiatieven. Volgens Hoogleraar Sociale Wetenschappen Hoogenboom (2011) kloppen veel initiatiefnemers al snel bij de overheid aan voor informatie, praktische ondersteuning, geld of politieke goedkeuring. Ook Boonstra (2015) schrijft in haar proefschrift '*Plannings Strategies in an Age of Active Citizenship*' dat er bij burgerinitiatieven vaak sprake is van een co-productie tussen initiatiefnemer en overheid.

Initiatieven in Utrecht

Ook in de Utrechtse openbare ruimte zijn vele burgerinitiatieven te vinden. Behalve het project Oosterpsoorbaan zijn ook het project 'De Zilveren Schaats' (2016), waarbij buurtbewoners een klein natuurgebiedje beheren en het project 'De Buitenspelen' (2016) waar buurtbewoners een hindernisparcours in het Maximapark willen realiseren, voorbeelden van dit soort initiatieven. Bij de gemeente Utrecht staat participatie hoog op de politieke agenda. In de nota 'Versterking en verbreding van participatie in Utrecht' stelt de gemeente dat ze ruimte wil scheppen voor initiatieven en het ontstaan van deze initiatieven wil stimuleren (Gemeente Utrecht, 2013). Vooral via het initiatievenfonds probeert de gemeente om initiatieven te ondersteunen, bijvoorbeeld door het geven van een financiële bijdrage of het ondersteunen in natura (Gemeente Utrecht, 2016a). Toch blijkt het ondersteunen van initiatieven in de praktijk vaak een ingewikkeld proces. Net als in veel andere gemeente verloopt de samenwerking tussen de initiatiefnemers en de gemeente niet altijd soepel, zo blijkt uit het Benchmarkrapport Burgerparticipatie Gemeente Utrecht (Totta Research, 2014a).

1.2 Doelstelling en vraagstelling

Het hoofddoel van dit onderzoek is om inzicht te verkrijgen in de burgerinitiatieven in de Utrechtse openbare ruimte. Hierbij wordt getracht de belangen en doelen van zowel de initiatiefnemers als de gemeente te leren begrijpen. Daarnaast wordt getracht om te achterhalen wat de kracht van deze initiatieven is en welke moeilijkheden de initiatieven tegenkomen. Om dit te bereiken worden drie doelen opgesteld die elk gekoppeld worden aan een onderzoeksvraag.

Het eerste doel is om de belangen en doelen van de initiatiefnemers te begrijpen van de burgerinitiatieven in de Utrechtse openbare ruimte. Hierbij wordt getracht te achterhalen waarom zij een burgerinitiatief starten en wat zij hiermee willen bereiken. Om deze doelstelling te halen wordt de volgende onderzoeksvraag gehanteerd:

1. *Waarom starten initiatiefnemers een burgerinitiatief in de Utrechtse openbare ruimte en wat zijn hierbij hun doelen en belangen?*

Het tweede doel is om te achterhalen welke factoren belangrijk zijn voor het daadwerkelijk kunnen realiseren van een burgerinitiatief in de Utrechtse openbare ruimte. Hierbij gaat het om de fase vanaf het moment dat de initiatiefnemers hebben besloten om een initiatief te starten tot en met het moment dat het initiatief daadwerkelijk uitgevoerd wordt. Dit zou ook wel de projectfase genoemd kunnen worden. In dit onderzoek wordt gekeken welke factoren een stimulerende of belemmerende werking hebben op het daadwerkelijke kunnen realiseren van een burgerinitiatief. Hierbij wordt zowel aandacht besteed aan de interne factoren (bijvoorbeeld de vaardigheden van de initiatiefnemers) als de externe factoren waar initiatiefnemers mee te maken krijgen. Door deze stimulerende en belemmerende factoren te achterhalen kan begrepen worden wat de kracht van deze initiatieven is en wat hierin nog verbeterd kan worden. De rol van de gemeente wordt hier nog niet bekeken (dit volgt in onderzoeksvraag 3). Om deze doelstelling te behalen wordt de volgende onderzoeksvraag gehanteerd:

2. *Welke factoren zijn belangrijk voor het daadwerkelijk realiseren van een burgerinitiatief in de Utrechtse openbare ruimte?*

Naar verwachting is bij burgerinitiatieven in de openbare ruimte meestal sprake van een samenwerking tussen initiatiefnemers en de gemeente. Het derde doel is om te achterhalen wat de rol van de gemeente Utrecht is bij burgerinitiatieven in de openbare ruimte. Hierbij wordt gekeken op welke manieren de gemeente betrokken is en hoe belangrijk hun rol in de proces is. Ook wordt geprobeerd te achterhalen hoe de samenwerking tussen de initiatiefnemers en de gemeente verloopt en welke gevolgen dit heeft voor de burgerinitiatieven. Om deze doelstelling te bereiken wordt de volgende onderzoeksvraag gehanteerd:

3. *Op welke manier is de gemeente betrokken bij de burgerinitiatieven, hoe verloopt de samenwerking tussen gemeente en de initiatiefnemers en welke gevolgen heeft dit voor de initiatieven?*

1.3 Relevantie van het onderzoek

1.3.1 Maatschappelijke relevantie

Eerdere onderzoeken naar burgerinitiatieven in Nederlandse steden wijzen uit dat burgerinitiatieven kunnen bijdragen aan oplossen van sociale/maatschappelijke problemen en het vergroten van de sociale cohesie in de samenleving. Burgerinitiatieven kunnen hierdoor een belangrijke bijdrage leveren aan het verbeteren van de leefbaarheid van de wijk (Tonkens, 2008; Tonkens & Verhoeven, 2011; Verhoeven & Oude Vrielink, 2012; Van Haaren, 2013; De Haan & Haartsen, 2015). In de praktijk blijkt echter dat het opzetten van burgerinitiatieven een ingewikkeld proces is dat niet altijd vlekkeloos verloopt. Initiatiefnemers kunnen tijdens het plannen en uitvoeren van een burgerinitiatief tal van lastige situaties tegenkomen waar zij niet altijd goed raad mee weten. Dit kan belemmerend werken voor het moraal van de initiatiefnemers (Tonkens & Verhoeven, 2011; Van de Wijdeven, 2012; Van der Zwaard & Van der Specht, 2013). Ook de gemeente weet niet altijd goed raad met deze

burgerinitiatieven. De nieuwe verhoudingen tussen de burger en de overheid vraagt om andere aanpak van ambtenaren dan zij traditioneel gewend zijn. Zo komt het in de praktijk voor dat hoewel gemeenten burgerinitiatieven graag willen helpen, ze deze door bijvoorbeeld bureaucratische regelgeving eerder afremmen dan stimuleren (Oude Vrielink & Van de Wijdeven, 2007; Tonkens & Verhoeven, 2011; Timmerman, 2011; Oude Vrielink & Verhoeven, 2011). Ook verloopt de samenwerking tussen de burgers en de gemeenten in veel gevallen moeizaam (Van de Wijdeven, 2012; Bronsveld, 2016). Omdat burgerinitiatieven een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de Nederlandse samenleving, is het vanuit maatschappelijk oogpunt belangrijk om meer over deze burgerinitiatieven te leren. Wanneer meer inzicht wordt verkregen in het proces dat een burgerinitiatief doormaakt en de doelen, acties en motieven van de betrokken actoren beter worden begrepen, kan dit helpen bij het opzetten van toekomstige burgerinitiatieven. Aangezien dit onderzoek zich richt op Utrecht is dit vooral relevant voor Utrechtse bewoners die een burgerinitiatief willen opzetten en voor de gemeente Utrecht die deze initiatieven wil ondersteunen. Daarnaast kan dit onderzoek ook relevant zijn voor overige burgers en overheden, omdat het de algemene kennis over burgerinitiatieven vergroot.

1.3.2 Wetenschappelijke relevantie

De afgelopen jaren is er al veel onderzoek gedaan naar burgerinitiatieven. Er is vooral een groot aanbod aan toegepast onderzoek in zowel de grote steden als de kleinere dorpen in Nederland. Hieruit blijkt onder andere dat de bekwaamheid en vastberadenheid van de initiatiefnemers erg belangrijk is. Wanneer de initiatiefnemers veel overtuigingskracht en leidinggevende capaciteiten bezitten, erin slagen medestanders te verzamelen en niet opgeven bij kleine tegenslagen heeft het initiatief een grotere kans om daadwerkelijk gerealiseerd te worden (Van Dam e.a., 2010, Van de Wijdeven, 2012; Jupp, 2012; Van der Zwaard & Specht, 2013). Ook blijkt uit eerder onderzoek dat de overheid een belangrijke rol kan spelen bij het realiseren van burgerinitiatieven. Zij kunnen een belangrijke rol spelen bij het ondersteunen van initiatiefnemers. Burgerinitiatieven hebben meer kans van slagen in gemeenten die goed voorbereid zijn op burgerinitiatieven en die de initiatiefnemers serieus nemen (Hendriks & Tops, 2010; Tonkens & Verhoeven, 2011; Van de Wijdeven, 2012; Specht, 2012).

Dit huidige aanbod aan literatuur richt zich echter vrijwel altijd op het complete aanbod aan burgerinitiatieven. Hierbij worden initiatieven in bijvoorbeeld de zorg, cultuur, sport, energiesector en ruimtelijke ordening als één geheel behandeld. In werkelijkheid is er juist een groot verschil tussen deze initiatieven. Een initiatief dat zich erop richt een fysieke ingreep in de openbare ruimte te doen is heel anders dan een initiatief voor het organiseren van zorg voor ouderen of het collectief aanschaffen van zonnepanelen. Door al deze verschillende burgerinitiatieven toch als één geheel te behandelen wordt voorbij gegaan aan de grote verschillen tussen deze initiatieven. Dit onderzoek richt zich specifiek op burgerinitiatieven in de openbare ruimte. Deze initiatieven onderscheiden zich van andere soorten initiatieven, omdat zij zich afspelen op het grondgebied van de overheid en dus betrekking hebben op het publieke domein. Anders dan bij burgerinitiatieven in andere sectoren speelt de overheid bij deze initiatieven in de openbare ruimte vrijwel altijd een rol. Het is immers niet zomaar mogelijk om bijvoorbeeld een stadstuin aan te leggen in de openbare ruimte zonder toestemming of medewerking van de gemeente. Hierdoor is mogelijk sprake van een andere verhouding tussen de burger en overheid dan bij andere vormen van het burgerinitiatief. Door in deze scriptie onderzoek te doen naar burgerinitiatieven in de openbare ruimte van Utrecht kan de kennis hierover vergroot worden.

1.4 Aanpak

Tijdens dit onderzoek wordt geprobeerd om het proces dat een burgerinitiatief doormaakt te begrijpen, vanaf het moment dat de initiatiefnemers besluiten om een initiatief te starten tot en met de daadwerkelijke uitvoering van het initiatief. Hierbij wordt geprobeerd de burgerinitiatieven vanuit de belevingswereld van de betrokken actoren te begrijpen. Door middel van kwalitatief onderzoek wordt geprobeerd de activiteiten, werkwijzen, doelen en motieven van de betrokken actoren te begrijpen. Er is hierbij gefocust op de wijken Oost, West en Vleuten-De Meern. De voornaamste vorm van dataverzameling is het houden van negen interviews met initiatiefnemers en zes interviews met ondersteunende ambtenaren van de gemeente Utrecht. Daarnaast zijn twee bijeenkomsten bezocht rondom het thema burgerinitiatieven en zijn alle negen initiatieven bezocht. Tot slot is ook gebruik gemaakt van informatie van het internet. De gebruikte onderzoeksmethode wordt verder toegelicht in Hoofdstuk 3.

1.5 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 geeft de maatschappelijke en wetenschappelijke context rondom burgerinitiatieven weer. Bij de maatschappelijke context wordt ingegaan op het ontstaan van burgerparticipatie en burgerinitiatieven in de Nederlandse samenleving. Bij de wetenschappelijke context worden de belangrijkste wetenschappelijke theorieën en bevindingen van eerdere onderzoeken naar burgerparticipatie en burgerinitiatieven besproken. Hoofdstuk 3 behandelt de methodologie. Hierin wordt uitgelegd welke methoden gebruikt zijn voor de dataverzameling en welke cases zijn geselecteerd in dit onderzoek. Vanaf hoofdstuk 4 worden de resultaten gepresenteerd. Hoofdstuk 4 geeft eerst een korte omschrijving van de bestudeerde burgerinitiatieven en behandelt vervolgens het ontstaan van de initiatieven. Hiermee wordt onderzoeksvraag 1 behandeld. Hoofdstuk 5 geeft de factoren weer die belangrijk zijn voor het daadwerkelijk realiseren van een burgerinitiatief. Hiermee wordt onderzoeksvraag 2 behandeld. Hoofdstuk 6 gaat over de rol van de gemeente Utrecht bij de burgerinitiatieven en de samenwerking tussen de gemeente en de initiatiefnemers. Hiermee wordt onderzoeksvraag 3 behandeld. Tot slot geeft hoofdstuk 7 de conclusie van het onderzoek, waarin de onderzoeksvragen worden beantwoord en de resultaten worden bediscussieerd.

Hoofdstuk 2: Wat is er al bekend?

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de bestaande literatuur rondom burgerinitiatieven. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van theoretisch literatuur en toegepast onderzoek. Wat betreft de theoretische literatuur valt op dat er weinig modellen zijn die zich specifiek richten op burgerinitiatieven. Daarom wordt ook gebruik gemaakt van theoretische literatuur over andere vormen van burgerparticipatie. Deze theoretische literatuur is vooral van internationale herkomst. Wat betreft het toegepast onderzoek wordt specifiek gekeken naar onderzoeken over burgerinitiatieven. De grote aandacht voor burgerinitiatieven is een relatief nieuw verschijnsel in de wetenschappelijke wereld. Pas in de laatste jaren is er een groot aanbod aan toegepast onderzoek ontstaan. Deze onderzoeken worden volgens Van de Wijdeven e.a. (2013, p.20) gekenmerkt door een grote veelvormigheid en veelkleurigheid, waardoor van een theoretische mainstream slechts in beperkte mate sprake is. Toch wordt geprobeerd om de factoren te presenteren die in meerdere onderzoeken naar burgerinitiatieven naar voren komen. Hierbij wordt vooral gefocust op onderzoek uit Nederland. De literatuur die in dit hoofdstuk behandeld wordt is vooral afkomstig vanuit sociaal geografische, planologische en bestuurskundige wereld. Daarnaast worden ook onderzoeksrapporten die zijn geschreven in opdracht van de overheid behandeld in dit hoofdstuk.

Het doel van dit hoofdstuk is om zowel de maatschappelijke als wetenschappelijke context van de burgerinitiatieven weer te geven, om zo een kader te scheppen voor de dataverzameling van dit onderzoek. Paragraaf 2.1 richt zich op het ontstaan van de Doe-democratie in Nederland en de (inter)nationale stromingen die hieraan ten grondslag liggen. Paragraaf 2.2 gaat over de vraag waarom burgers beginnen met participeren en welke factoren hieraan ten grondslag liggen. In paragraaf 2.3 wordt aandacht besteed aan de factoren die burgerinitiatieven kunnen beïnvloeden. Tot slot richt paragraaf 2.4 zich op de rol van de overheid bij burgerinitiatieven. Aan het eind van de drie laatstgenoemde paragrafen worden de verwachtingen voor dit onderzoek opgesteld.

2.1 Het ontstaan van de doe-democratie

De Nederlandse samenleving maakt een veranderingsproces door. De overheid trekt zich terug op terreinen als sociale zekerheid, zorg en welzijn, cultuur, sport en ruimtelijke planvormingsprocessen. Het zelf organiserend vermogen van de samenleving moet deze gaten opvullen. Dit komt erop neer dat burgers een grotere verantwoordelijkheid krijgen bij het vormgeven van de eigen leefomgeving. Het bovenstaande is de kernboodschap van de kabinetsnota 'De Doe-Democratie' (Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties, 2013). Deze nota beschrijft de verschuiving in de Nederlandse samenleving richting een 'doe-democratie' en de rol die hierbij is weggelegd voor de overheid. Neoliberalisme, de participatiesamenleving, The Big society, bottom-up planning, coproductie en het Right to the City zijn begrippen die met deze doe-democratie verbonden zijn. Al deze begrippen hangen onderling samen en hebben betrekking op een actievere rol van burgers bij het vormgeven van de maatschappij. Paragraaf 2.1 richt zich op het verklaren van deze veranderingen in de Nederlandse samenleving en het ontstaan van burgerparticipatie en burgerinitiatieven vanaf de tweede helft van de twintigste eeuw. Hierbij is aandacht voor de (inter)nationale maatschappelijke en wetenschappelijke stromingen die hieraan ten grondslag liggen. Het begrijpen van deze maatschappelijke context is noodzakelijk voor het goed begrijpen van de burgerinitiatieven die in dit onderzoek bestudeerd worden.

2.1.1 De opkomst van burgerparticipatie

Burgerparticipatie is het vroegtijdig betrekken van burgers, maatschappelijke groepen en private organisaties bij de formulering, uitvoering en evaluatie van beleid, zo stellen Edelenbos e.a. (2009,p.9) in hun onderzoek naar interactieve beleidsvorming bij de overheid. Burgerparticipatie kan volgens Edelenbos e.a. gedaan worden op alle overheidsniveaus, maar gebeurt vooral bij lokale en regionale overheden. Volgens de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB, 2012), was er vroeger nauwelijks sprake van burgerparticipatie. In de verzorgingsstaat, die een toevlucht neemt vlak na de tweede wereldoorlog, draagt de overheid zorg over de burgers via een sterk hiërarchisch systeem. De besluitvorming vindt plaats via de politieke elite, die individuele burgers nauwelijks betreft in de besluitvorming. In de sterk verzuilde Nederlandse samenleving van vlak na de oorlog vinden ideeën vanuit de bevolking vooral via verzuilde maatschappelijke organisaties de weg omhoog. Hetzelfde beeld wordt geschetst door Boonstra (2015), in haar proefschrift '*Plannings Strategies in an Age of Active Citizenship*'. Ruimtelijke planning vindt volgens haar in deze periode vooral plaats via professionele planners die rationele keuzes maken gebaseerd op wetenschappelijke modellen over de maatschappij. Er is hierbij spraken van een top-down planning, waarbij het initiatief grotendeels in handen ligt van de overheid.

In de decennia hierna verandert dit geleidelijk en gaat burgerparticipatie een steeds belangrijkere rol in de Nederlandse samenleving vervullen. Het initiatief komt hierdoor steeds meer bij de burgers te liggen, waardoor steeds meer sprake is van bottom-up planning (Boonstra, 2015). Bij het ontstaan van burgerparticipatie wordt vaak gesproken over drie generaties van burgerparticipatie. Deze drie generaties zijn als eerste onderscheiden door Lenos e.a. (2006) in hun onderzoek naar beleidsdocumenten van gemeenten over burgerparticipatie. De drie generaties worden later verder uitgewerkt door Boonstra (2015) en Van de Wijdeven & Hendriks (2010). Hierbij is het niet zo dat de nieuwe generaties de oude vervangen. De oudere generaties bestaan nog steeds en de latere generaties zijn een uitbreiding van burgerparticipatie. De verschillende generaties bestaan daardoor naast elkaar in de hedendaagse samenleving.

Eerste generatie burgerparticipatie

De eerste generatie burgerparticipatie ontstaat aan het eind van de jaren zestig (volgens Boonstra, 2015) of begin van de jaren zeventig (volgens Lenos e.a., 2006 en Van de Wijdeven & Hendriks, 2010). In deze periode krijgen burgers langzaam aan inspraak in besluitvormingsprocessen van de overheid. Rond deze tijd ontstaat het idee dat de realiteit te complex is om te vangen in theoretische modellen en de samenleving niet enkel van bovenaf kan worden vormgegeven. Hierdoor ontstaat het besef dat niet enkel de theoretische kennis van planologen en beleidsmakers belangrijk is, maar dat ook de inbreng van burgers kan bijdragen aan het verbeteren van de samenleving. Deze verschuiving ontstond niet vanzelf, maar vond plaats na het ontstaan van protestbewegingen in de samenleving. In deze periode eisen burgers steeds meer vrijheid en zelfstandigheid. Burgers laten zich steeds minder leiden door de zuil waar ze toe behoren en verzetten zich meer en meer tegen de macht van de overheid. Een van de eisen van de bevolking is het krijgen van meer inspraak in de politiek. Vooral op aandringen van de sociaal democraten ontstaan hierdoor de eerste vormen van participatieve planning. Het gaat hierbij met name om procedures waarbij burgers feedback kunnen geven op plannen van de overheid en bezwaar kunnen maken tegen deze plannen. Het gaat hierbij echter vaak om relatief ver uitgewerkte plannen en de overheid kan deze feedback naast zich neerleggen. Het initiatief van de planning blijft daardoor nog grotendeels in handen van de overheid (Lenos e.a., 2006; Van de Wijdeven & Hendriks, 2010; Boonstra, 2015).

Tweede generatie burgerparticipatie

De tweede generatie burgerparticipatie ontstaat in de jaren negentig (Lenos e.a., 2006; Van de Wijdeven & Hendriks, 2010; Boonstra, 2015). Dit gebeurt na kritiek dat het planningsproces nog steeds te statisch zou zijn en er te weinig geluisterd zou worden naar de kritiek van de burgers. De belangrijkste oorzaak voor het ontstaan van deze kritiek is dat in de jaren '90 het idee ontstaat dat wetenschappelijke theorieën over de invulling van de samenleving niet langer gezien moeten worden als 'de waarheid', maar juist als uitgangspunt voor een publiek debat over de invulling van de samenleving. Er ontstaat hierdoor een nieuwe verhouding tussen de overheid en de burgers en de rol van planners verandert. Zij worden een soort leiders van het debat, waarbij het hun taak is om zoveel mogelijk partijen in het debat te betrekken en op basis van de uitkomsten van het debat de juiste beslissing te nemen. Het betrekken van burgers bij de planvorming moet zorgen voor een betere uitkomst van maatschappelijke en planologische uitkomsten en ervoor zorgen dat er meer draagvlak in de samenleving ontstaat voor het gevoerde beleid. Voor de burgers betekent dit dat zij de mogelijkheid krijgen om meer en eerder in het planningsproces te participeren. Hierdoor ontstaan er vormen van coproductie tussen de overheid en burgers, waarbij plannen samen gemaakt en uitgewerkt worden. Het blijft bij in de tweede generatie burgerparticipatie wel de overheid die bepaalt bij welke onderwerpen burgers mee mogen beslissen. Het initiatief blijft daardoor grotendeels bij de overheid (Lenos e.a., 2006; Van de Wijdeven & Hendriks, 2010; Boonstra, 2015).

Derde generatie burgerparticipatie

De derde generatie ontstaat grofweg bij de start van de 21^e eeuw. Hierbij gaat het om de opkomst van de burgerinitiatieven. De traditionele rollen van de overheid en de burgers worden hierbij omgedraaid. Het zijn de burgers die bepalen op welk maatschappelijk terrein zij zich willen inzetten en de overheid moet hierop anticiperen. Dit houdt in dat burgers niet afwachten, maar zelf concrete initiatieven opstarten waarbij de overheid een faciliterende en begeleidende rol heeft of kan hebben. De zelfredzaamheid en zelf organiserend vermogen van de burgers komen bij deze burgerinitiatieven naar voren. (Lenos e.a., 2006; Van de Wijdeven & Hendriks, 2010; Boonstra, 2015). Voor de exacte definitie van een burgerinitiatief sluit dit onderzoek zich aan bij het onderzoek van Bakker e.a. (2012, p. 397). Zij definiëren een burgerinitiatief als volgt:

“Collective activities by citizens aimed at providing local ‘public goods or services’ (e.g. regarding the livability and safety) in their street, neighbourhood or town, in which citizens decide themselves both about the aims and means of their project and in which local authorities have a supporting or facilitating role.”

Niet alleen in de wetenschappelijk literatuur is aandacht voor deze verschuiving. Ook de Raad voor de Maatschappelijk Ontwikkeling (RMO, 2013) merkt deze verschuiving op. In de publicatie *‘Terugtrekken is vooruitzien: Maatschappelijke veerkracht in het publieke domein’* constateren zij dat burgers steeds minder betrokken zijn bij het beleid van de overheid via de traditionele kanalen, maar juist zelf burgerinitiatieven starten buiten de instanties om. De RMO spreekt hierbij over het ontstaan van een participatiesamenleving, waarbij bewoners veel eigen verantwoordelijkheid hebben bij het vormgeven van de eigen leefomgeving. De overheid trekt zich terug en is het de bedoeling dat burgers deze gaten opvullen. De RMO noemt twee oorzaken voor het ontstaan van deze participatiesamenleving. Enerzijds wordt het terugtrekken van de overheid ingegeven door bezuinigingen op overheidsinstanties. De klassieke verzorgingsstaat is niet langer betaalbaar in de huidige vorm en burgerparticipatie kan ervoor zorgen dat de overheid op veel uitgaven kan besparen. Anderzijds wordt deze verschuiving ingegeven door de opvatting dat burgers hun eigen leefomgeving het beste zelf vorm kunnen geven. Deze opvatting komt overeen met de kernwaarden van het gedachtegoed van

internationale stromingen zoals The Right to the City en The Big Society. Deze worden hieronder behandeld.

2.1.2 Right to the City van Lefebvre

Volgens de Franse filosoof en socioloog Lefebvre is de ruimte waarin we leven is een sociaal product. Het vormen van deze ruimte is een sociaal en politiek proces. Met name in de stad wordt de ruimte gevormd door een complex geheel van onderlinge relaties tussen mensen. De stedelijke ruimte is constant aan verandering onderhevig omdat de grenzen van de ruimte constant herdefinieerd en betwist worden door sociale processen. De ruimte is daardoor een plek van sociale conflicten en een afspiegeling van de sociale verhoudingen in de samenleving. De ruimte is echter niet alleen een gevolg van deze processen, maar zorgt op haar beurt ook voor het vormen van deze processen. De ruimte is daardoor aan de ene kant een afspiegeling van de samenleving, maar is aan de andere kant een factor die zorgt voor het creëren en in stand houden van sociale relaties en verhoudingen. Ruimte is hierdoor zowel het product als een producent van sociale relaties (Nicholson-Smith, 1991, vertaling van Lefebvre 1974).

In zijn boek 'The Right to the City' (Nicholson-Smith, 1991, vertaling van Lefebvre 1974) stelt Lefebvre dat alle stadsbewoners het recht moeten hebben om deel kunnen nemen aan het vormgeven van de stad, ongeacht iemands etniciteit, geslacht, inkomen, opleidingsniveau etc. Hoe de stad wordt gebruikt moet niet gebaseerd zijn op hoe het meeste geld verdiend kan worden, maar door hoe de inwoners het beste van deze stad kunnen profiteren. Hierbij moet de indeling van de ruimte dus niet bepaald worden door de ruilwaarde van de grond, maar door de gebruikerswaarde voor de stadsbewoners. Het recht om de stad te kunnen leven en de stad vorm te geven moet niet enkel een voorrecht zijn van de kapitaalkrachtigen en bestuurders. Lefebvre pleit juist voor een volledige afschaffing van de macht van deze kapitaalkrachtigen en bestuurders. Volgens hem moet het vormgeven van de stad volledig in handen zijn van de stadsbewoners. Dit noemt Lefebvre *autogestion*. The Right to the City gaat daarmee in tegen fundamentele diepgewortelde machtsrelaties van de kapitalistische wereld en zet zich af tegen processen als gentrificatie, *displacement* en privatisering van de openbare ruimte. Dit vraagt om een ander sociaal, politiek en economisch systeem, waarbij planning volledig vanaf onderop plaatsvindt. Volgens Lefebvre zijn deze idealen dan ook niet in te passen in het huidige systeem, maar moet een nieuw systeem afgedwongen worden via een revolutie. Om dit te bereiken zijn actieve burgers nodig in alle sectoren van de maatschappij die de politieke macht van de staat overnemen. Wanneer de taken van de overheid overgenomen worden door de burgers zelf ontstaat een burgermaatschappij met een directe democratie waarbij de staat overbodig is. The Right to the City is daarmee een vrijheid voor burgers om de stedelijke ruimte zelf vorm te geven en een recht voor alle burgers om deze ruimte te gebruiken. Dit betekent overigens niet dat alle burgers eigenaar moeten worden van deze publieke ruimte. Het betekent wel dat burgers het recht hebben om te participeren in het vormgeven van de ruimte en niet volgzzaam hoeven toe te kijken hoe kapitalistische systemen de stad vormen.

De opvattingen van Lefebvre zijn zeer radicaal en zijn als geheel niet te combineren met het kapitalistisch systeem. Toch komen enkele kernwaarden van dit gedachtegoed te herkennen bij de derde generatie burgerparticipatie. Hierbij gaat het met name om de vrijheid voor burgers om de ruimte in de stad te produceren via (gedeeltelijk) zelfbestuur. Zowel bij het gedachtegoed van The Right to the City als de derde generatie burgerparticipatie is het belangrijkste kenmerk dat burgers zelf actief betrokken moeten zijn bij het vormgeven van de eigen leefomgeving.

2.1.3 The big society: van verzorgingsstaat naar participatiesamenleving

The Big Society is een politieke ideologie, die ervan uit gaat dat burgers de drijvende kracht zijn achter maatschappelijke vooruitgang. De overheid moet zich volgens deze ideologie terugtrekken en burgers de kans geven om zelf initiatieven te ontplooiën. De term Big Society werd geïntroduceerd door de Britse conservatieve partij aan het begin van de 21^e eeuw. The Big Society is het tegenovergestelde van The Big Government, waarbij de overheid juist de zorg draagt over de burgers (Kisby, 2000). David Cameron, de voormalig leider van de Conservatieve partij en voormalig premier van Engeland is een groot voorstander van The Big Society. In een van zijn speeches zegt hij dat de burgers de regie over de eigen leefomgeving moeten krijgen en de rol van de overheid vooral faciliterend moet zijn. Volgens hem kunnen veel sociale problemen het beste opgelost worden door acties van de burgers zelf, omdat het de bureaucratische systeemwereld niet lukt om deze sociale problemen op te lossen. De rol van de overheid moet hierbij ondersteunend zijn (Britishpoliticalspeech, 2010).

Volgens Ben Kisby (2000), hoogleraar politicologie aan de Universiteit van Lincoln, ontstaat mede door de invloed van The Big Society in veel landen een neoliberale koers met meer ruimte in het planningsproces voor initiatieven van burgers. Hij noemt dit ook wel een verschuiving van een welfare state (verzorgingsstaat) naar een participation society (participatiesamenleving). Als gevolg ontwikkelen zich in de laatste jaren in allerlei landen initiatieven vanuit de burgers. Het misschien wel bekendste voorbeeld is The Green Highline in New York, waarbij op initiatief van de bewoners een in onbruik geraakte spoorlijn is omgevormd tot een langgerekt park (Thehighline, 2016). Een ander voorbeeld is De Tempelhof in Berlijn, waarbij het terrein van een voormalig vliegveld op initiatief van de omwonenden wordt omgevormd tot een groot stadspark (thf-Berlin, 2016).

Volgens politicologen Hilhorst en Lans (2013) is er in Nederland ook sprake van een neoliberale koers en een verschuiving richting een participatiesamenleving. Dit schrijven zij in hun boek *'Sociaal Doe Het Zelfen'*. Ook in het regeerakkoord van het kabinet Rutte-2 wordt de participatiesamenleving nadrukkelijk benoemd. In dit regeerakkoord wordt gesteld dat sommige sociale problemen het beste aangepakt kunnen worden door burgers zelf. Zij schrijven hierin dat iedereen allereerst zelf verantwoordelijk is voor succes in het leven en zetten hiermee in op meer eigen verantwoordelijkheid voor burgers (Rutte & Samsom, 2012). Een wet die aansluit bij deze nieuwe koers is de wet 'Right to Challenge', die in 2014 is opgenomen in de Wet maatschappelijke ondersteuning [WMO] (Tweede Kamer, 2014). De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG, 2014) omschrijft het Right to Challenge als volgt:

"Het Right to Challenge (RtC) staat voor het Recht om Uit te dagen. De kern van de aanpak is dat een groep (georganiseerde) bewoners taken van gemeenten kunnen overnemen als zij denken dat het anders, beter, slimmer en/of goedkoper kan."

De taken die de bewoners van de lokale overheid kunnen overnemen kunnen bijvoorbeeld gaan over dienstverlening, zorg of onderhoud van de openbare ruimte (VGN, 2014). In het *Kompas Right to Challenge*, geschreven in opdracht van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, wordt gesteld dat bewoners vaak het beste zelf weten wat er speelt in de buurt. Hierdoor zijn zij in staat om sommige WMO taken beter uit te voeren dan de overheid. De kennis en betrokkenheid van buurtbewoners kan hierdoor optimaal benut worden om sociale problemen op te lossen (De Bruijn e.a., 2016).

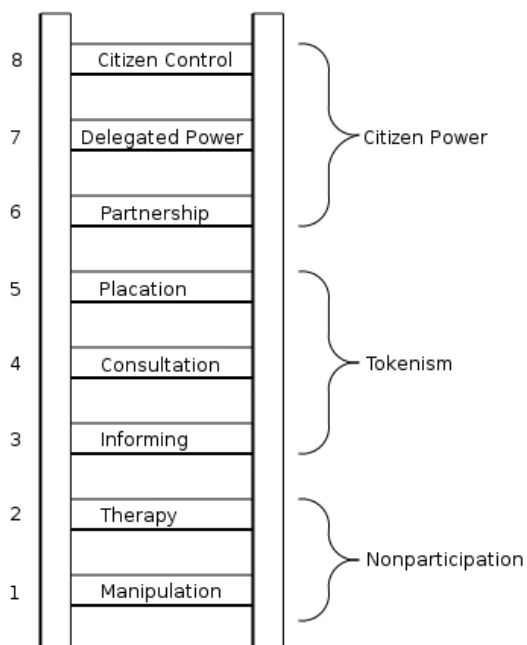
Toch is lang niet iedereen enthousiast is over The Big Society en het ontstaan van een participatiesamenleving. Zo stelt bijzonder hoogleraar samenlevingsopbouw Justus Uitermark (2014) dat zelforganisatie niet altijd goed is en dat in de participatiesamenleving de sociale ongelijkheid kan toenemen. Hierbij zegt hij niet dat burgerparticipatie slecht is, maar juist dat er teveel verwacht wordt

van burgerparticipatie. De burgers zijn volgens hem niet altijd in staat de zorgende functie van de overheid over te nemen. Het terugtrekken van de overheid en het inzetten op zelforganisatie zal hierdoor de segregatie en polarisatie in Nederland doen laten toenemen, zo stelt Uitermark. Ook vanuit de politiek klinkt er kritiek op de participatiesamenleving. Zo is de participatiesamenleving volgens SP-leider Emile Roemer een eufemisme voor 'zoek-het-lekker-zelf-maar-uit'. De zwakkeren van de samenleving zijn volgens hem de dupe van deze overgang (SP, 2013). Er is dus veel discussie over het ontstaan van de participatiesamenleving. Het debat over de participatiesamenleving is dan ook niet enkel een wetenschappelijk debat, maar vooral ook een politiek debat, waarbij de normen en waarden van het socialisme over het algemeen meer aansluiten bij de verzorgingsstaat en die van de liberalen meer aansluiten bij de participatiesamenleving (Uitermark, 2014).

2.1.4 De participatieladder

In paragraaf 2.1.1 werd naar burgerparticipatie gekeken door middel van de drie verschillende generaties van burgerparticipatie. Een andere veelgebruikte manier om naar burgerparticipatie te kijken is door het gebruik van participatieladders. Het bekendste model is de participatieladder van de Amerikaanse Sherry Arnstein (1969)(Figuur 2.1). Dit is een macht georiënteerde ladder, waarbij de overheid de macht in handen heeft en bepaalt in welke mate de burger wordt betrokken in het proces. De burger komt dus pas in beeld als de overheid vrijwillig een deel van de macht uit handen geeft. Hieronder worden de verschillende treden van de ladder besproken. Daarbij wordt ook gekeken naar het artikel van Kilic (2008). In haar artikel *Derde generatie burgerparticipatie, hoe doe je dat?* doet zij een poging om Arnstein's participatieladder te vergelijken met de drie generaties burgerparticipatie.

Figuur 2.1: De participatieladder van Arnstein (1969).

Op de onderste twee treden van de ladder heeft de burger geen enkele inspraak. Het doel van de overheid is hier om de burger te beïnvloeden of op te leiden. Op de derde trede is het doel om de burger te informeren over plannen. Hierbij gaat het nog steeds om een eenzijdige vorm van informatie, zonder enige vorm van terugkoppeling. De burger heeft dus nog steeds geen invloed op het proces. Op de vierde trede komt deze invloed er wel. De overheid treedt hier voor het eerst in overleg met de burger (Arnstein, 1969). Volgens Kilic (2008) komt dit overeen met de eerste generatie burgerparticipatie.

Bij de vijfde trede gaat het om consultatie van burgers. Hierbij wordt de burgers om advies gevraagd over bestaande plannen. Het gaat dan echter nog om door de overheid geselecteerde burgers op door de overheid geselecteerde onderwerpen. Bovendien behoudt de overheid de

mogelijkheid deze adviezen naast zich neer te leggen. Bij de zesde trede gaat het om het onderhandelen over het verdelen van de macht tussen de overheid en de burgers. De zevende trede lijkt hier heel erg op. Bij deze trede draagt de overheid een deel van de macht over aan de burgers

(Arnstein, 1969). Volgens Kilic (2008) komen de treden vijf, zes en zeven overeen met de tweede generatie burgerparticipatie. Er is bij al deze treden sprake van een coproductie tussen burger en overheid.

Trede acht is de laatste trede van de ladder. Op deze trede heeft de burger de touwtjes volledig in handen. De overheid geeft de macht hierbij volledig uit handen aan de burger en de burger controleert het volledige proces van begin tot eind (Arnstein, 1969). Volgens Kilic (2008) is het lastig om deze laatste trede in te delen in de generaties van burgerparticipatie. Het kan gezien worden als de uiterste vorm van de tweede generatie burgerparticipatie. Het kan ook gezien worden als de derde generatie burgerparticipatie. Het is echter de vraag of dit een juiste interpretatie is, omdat de participatieladder ervan uitgaat dat de overheid de macht en het initiatief in handen heeft, tenzij deze er zelf voor kiest om dit uit handen te geven en de burger bij het proces te betrekken. Bij de derde generatie burgerparticipatie heeft de burger juist het initiatief en is het de overheid die hierop moet reageren. Wel komt duidelijk overeen dat de burgers de touwtjes in handen heeft bij zowel de derde generatie burgerparticipatie als de bovenste trede van Arnstein's participatieladder.

2.2 Beginnen met participeren

In deze paragraaf gaat het over de vraag waarom burgers participeren. Hierbij gaat het om de voorwaarden die aanwezig moeten zijn voor het ontstaan van burgerparticipatie. Allereerst wordt aandacht besteed aan het begrip sociaal kapitaal, wat onder andere beschreven wordt door Putnam (2000). Daarna wordt het civic voluntarism model van Verba e.a. (1995) behandeld en gekeken in hoeverre de factoren uit dit model overeen lijken te komen met de bevindingen uit toegepast onderzoek naar burgerinitiatieven in Nederland.

2.2.1 Sociaal kapitaal

Om de participatiemodellen te kunnen begrijpen is het noodzakelijk om eerst te kijken naar de begrippen sociale cohesie en sociaal kapitaal. De grondlegger van het begrip sociale cohesie is Emile Durkheim, die dit begrip in 1897 voor het eerst beschreef (Pickering, 2001). Durkheim ziet sociale cohesie als de samenhang en verbondenheid die in de samenleving aanwezig is. In een samenleving met veel sociale cohesie zijn individuen niet op zichzelf aangewezen, maar kunnen ze vertrouwen op sociale netwerken. Dit houdt ook in dat wanneer er veel sociale cohesie is, er weinig sociale conflicten zijn. In samenlevingen met veel sociale cohesie is veel sociaal kapitaal aanwezig (Pickering, 2001). Het begrip sociaal kapitaal is vooral uitgewerkt door Robert Putnam (Helliwell & Putnam, 1995; Putnam, 2000). Putnam ziet sociaal kapitaal als de 'resources' die sociale netwerken bevatten. Deze netwerken bevatten vertrouwen en gezamenlijke normen en waarden en zorgen voor het ontstaan van een gemeenschapsgevoel waarbij burgers elkaar vertrouwen en helpen. Sociaal kapitaal is dus niet iets wat individuen bevatten, maar iets wat in een gemeenschap aanwezig is. Hiervoor is zowel *bonding capital* als *bridging capital* belangrijk. Bij *bonding capital* gaat het over de verbinding tussen gelijkgestemden en mensen die tot dezelfde groep behoren. Bij *bridging capital* gaat het over het slaan van bruggen tussen mensen die qua gedachtegang of sociaal economische status ver van elkaar vandaan staan. Volgens Putnam is vooral dit *bridging capital* erg belangrijk, omdat mensen uit andere groepen andere hulpbronnen ter beschikking hebben. Door *bridging capital* krijgen burgers toegang tot nieuwe hulpbronnen die in de eigen groep niet aanwezig zijn.

Deze sociale netwerken hoeven overigens niet altijd netwerken van burgers onderling te zijn. Het kan ook gaan om netwerken van burgers met organisaties of de overheid. Bij kapitaal tussen burgers en de overheid of instanties wordt vaak gesproken over verticale cohesie of verticaal kapitaal (Putnam,

2000). Volgens Putnam is sociaal kapitaal onmisbaar voor de vorming van *civic engagement*, oftewel burgerparticipatie. Wanneer er in een samenleving veel sociaal kapitaal aanwezig is zijn burgers bereid om dingen voor elkaar te doen zonder hier direct iets voor terug te krijgen. Dit leidt tot een betere samenwerking en een betere aanpak van sociale en economische problemen. Wanneer het sociaal kapitaal van een samenleving toeneemt zullen daardoor ook de economische en democratische prestaties van het collectief toenemen, aldus Putnam. Sociaal kapitaal wordt daarom ook wel beschreven als *the power of community governance* (Putnam, 2000). Sociaal kapitaal kan volgens Putnam ontstaan door gezamenlijke belangen of afhankelijkheid van elkaar. Het ontstaat echter vooral door het hebben van gezamenlijke normen en waarden, waardoor een gevoel van verbondenheid ontstaat. Voor het ontstaan van sociaal kapitaal is het belangrijk dat mensen met elkaar in contact komen en elkaar leren kennen.

Een andere auteur die het belang van sociale contacten voor het ontstaan van sociaal kapitaal benadrukt is Coleman (1988). In zijn netwerktheorie gaat hij in op het belang van sociale netwerken. Wanneer er meer sociale interactie is tussen personen binnen een gemeenschap ontstaat een dichter netwerk. Dit zorgt voor het ontstaan van meer gemeenschapsgevoel en onderling vertrouwen en daardoor voor het ontstaan van sociaal kapitaal. Het ontstaan van een netwerksamenleving is daardoor belangrijk voor het ontstaan van burgerinitiatieven. Overigens benadrukken zowel Putnam als Coleman dat niet alleen de intensiteit van het contact van belang is, maar ook de mate waarin dit contact door de personen wordt gewaardeerd. Hoewel meer contact over het algemeen zorgt voor meer verbondenheid, kan dit contact ook juist leiden tot spanningen, vijandigheid en ruzie. Het kan dus voorkomen dat personen veel contact met elkaar hebben, maar dat dit de sociale cohesie juist ondermijnt en er geen enkel gevoel van verbondenheid aanwezig is (Coleman, 1998; Putnam, 2000).

De openbare ruimte en sociaal kapitaal

Putnam (2000) heeft ook aandacht voor de rol van de openbare ruimte voor het vormen van sociaal kapitaal. Hij benadrukt hierbij vooral dat er sprake is van een wederzijdse invloed tussen sociaal kapitaal en de openbare ruimte. Wanneer een gemeenschap meer sociaal kapitaal bevat, zal dit leiden tot schonere, veiligere en kwalitatief betere openbare ruimten. Dit komt omdat burgers in een samenleving met veel sociaal kapitaal eerder bereid zijn hun directe omgeving schoon, veilig en netjes te houden en eerder bereid zijn om hierin te participeren. Andersom zal een kwalitatief betere openbare ruimte leiden tot meer sociaal kapitaal, omdat in deze openbare ruimte sociaal kapitaal gevormd kan worden. Volgens Putnam leidt meer sociaal kapitaal dus tot een betere openbare ruimte en leidt een betere openbare ruimte tot meer sociaal kapitaal. Een auteur die dieper ingaat op de relatie tussen sociaal kapitaal en de openbare ruimte is Ijla (2012). Volgens hem speelt de openbare ruimte een belangrijke rol bij het ontstaan van sociaal kapitaal. Openbare ruimten geven mensen de mogelijkheid tot sociale interactie. Het zijn plekken waar mensen elkaar kunnen ontmoeten en waar sociale netwerken ontstaan, wat cruciaal is voor het ontstaan van sociaal kapitaal. Wanneer er een gebrek is aan openbare ruimte in de stad zal dit ervoor zorgen dat er minder interactie plaatsvindt tussen stadsbewoners, wat zal leiden tot minder sociaal kapitaal, zo stelt Ijla.

2.2.2 Het Civic Voluntarism model

Er zijn nog geen wetenschappelijke modellen bekend die het ontstaan van burgerinitiatieven verklaren. Dit komt waarschijnlijk doordat de aandacht voor burgerinitiatieven vanuit de wetenschappelijke wereld pas een vrij recent fenomeen is. Wel zijn er meerdere modellen die burgerparticipatie verklaren. De bekendste hiervan is het Civic Voluntarism model (Verba e.a.,1995). Dit model is oorspronkelijk ontwikkeld om politieke participatie te verklaren, maar kan volgens de

makers ook gebruikt worden voor andere vormen van participatie. Voor het maken van hun model draaiden Verba e.a. de vraag om, door aan mensen te vragen waarom ze niet participeren. Hieruit blijkt dat mensen niet participeren omdat ze niet kunnen, niet willen of omdat ze niet gevraagd worden. Op basis hiervan concluderen de onderzoekers dat drie factoren belangrijk zijn voor burgerparticipatie; capaciteit, motivatie en invitatie (oftewel kunnen, willen en gevraagd worden). Hieronder worden deze factoren behandeld en wordt waar mogelijk gekeken wat er over deze factoren wordt gezegd in toegepast onderzoek naar burgerinitiatieven in Nederland.

Capaciteit (kunnen)

De eerste factor van het civic voluntarism model is *capaciteit*. Hierbij gaat het vooral om het hebben van de juiste hulpbronnen om te kunnen participeren. De belangrijkste hulpbronnen zijn tijd en geld. Een persoon moet het zich financieel en qua tijd kunnen veroorloven om te participeren. Daarnaast is het belangrijk dat de persoon over enkele basisvaardigheden beschikt. De persoon moet vaardig genoeg zijn om te kunnen participeren. Volgens het model wordt er om deze reden meer geparticipeerd door hoogopgeleide burgers. Voor deze mensen vormt de factor 'kunnen' minder vaak een belemmering dan voor de lager opgeleide bevolking (Verba e.a., 1995). Ook uit ander onderzoek naar burgerparticipatie komt vaak het beeld naar voren van een oververtegenwoordiging van de hoog opgeleide bevolking (Egerton, 2002; Campbell, 2009; Bovens & Wille, 2011). Bovens & Wille (2011) spreken zelfs van een diplomademocratie.

Wanneer gekeken wordt naar onderzoeken naar burgerinitiatieven valt op dat er weinig geschreven wordt over deze factor *kunnen*. Wel Besteden meerdere onderzoeken aandacht aan het opleidingsniveau van de initiatiefnemers. Bij deze onderzoeken naar burgerinitiatieven komt een veel gevarieerder beeld naar voren dan bij onderzoek naar traditionele vormen van burgerparticipatie. De kwantitatieve onderzoeken in Enschede (Bakker e.a., 2011), Amsterdam (Tonkens & Verhoeven, 2012), Overijssel (Denters e.a., 2013) en Zuid-Holland (Igalla & Van Meerkerk, 2015) laten een zeer verschillend beeld zien, als het gaat om het opleidingsniveau van de initiatiefnemers (zie tabel 2.1). Waar het ene onderzoek een oververtegenwoordiging van de hoger opgeleide bewoners laat zien, toont het andere onderzoek een meer evenredige verdeling of ondervertegenwoordiging van de hoog opgeleide bewoners. Ook Van de Wijdeven e.a. (2013) concluderen in hun literatuurstudie dat de samenstelling van de burgers die een burgerinitiatief starten sterk kan verschillen en dat het traditionele beeld van de hoger opgeleide burger in de doe-democratie niet altijd naar voren komt. Zij geven hier ook een mogelijke verklaring voor:

“Waar bij de deliberatieve democratie de welbespraakten in het voordeel zijn, zijn bij de doe-democratie de doeners in het voordeel. Dat zijn de burgers met talent (en interesse) voor publiek ondernemerschap: burgers die maatschappelijke kansen en mogelijkheden kunnen zien, aan een idee of beeld concreet vorm kunnen geven en concrete initiatieven op poten kunnen zetten. En dat biedt in potentie ruimte voor ook anderen dan de hoogopgeleiden” - (Van de Wijdeven e.a., 2013, pp. 22-23).

Tabel 2.1: Vertegenwoordiging van de verschillende opleidingsniveaus in de doe-democratie.

	Opleidingsniveau		
	Laag	Middelbaar	Hoog
Enschede (Bakker e.a., 2013)	Evenredig	Over	Onder
Overijssel (Denters e.a., 2013)	Evenredig	Evenredig	Evenredig
Zuid-Holland (Igalla & Van Meerkerk, 2015)	Onder	Onder	Over
Amsterdam (Tonkens & Verhoeven, 2011)	Onder	Evenredig	Over

Motivatie (willen)

De tweede factor van het civic voluntarism model is de *motivatie*. De motivatie om te participeren wordt volgens het model vooral beïnvloed door burgerlijke, sociale en materiele gratificaties. Dit zijn een soort verbeteringen en voordelen die burgers verwachten te creëren door te participeren. Burgers moeten dus daadwerkelijk het gevoel hebben dat zij een verschil kunnen maken door te participeren. Deze gratificaties kunnen zowel gericht zijn op het eigen belang (het opdoen van contacten, bijleren over een onderwerp, een toevoeging voor je CV) als op het collectieve belang (het doen van je burgerplicht, de samenleving een betere plek willen maken). Voordat burgers zich inzetten voor dit collectieve is het volgens het model belangrijk dat zij een sterk gemeenschapsgevoel hebben en zich verbonden voelen met de samenleving. Er moet dus een bepaalde mate van sociaal kapitaal in de samenleving aanwezig zijn voordat burgers zich voor het collectieve belang zullen inzetten (Verba e.a., 1995).

Wanneer gekeken wordt naar toegepaste onderzoeken naar burgerinitiatieven in Nederlandse steden blijkt dat het persoonlijke belang wel een rol speelt, maar dat de meeste burgers vooral participeren vanwege het collectieve belang (Hurenkamp e.a., 2006; Tonkens & Verhoeven, 2011; Denters e.a., 2013). Zo concluderen Tonkens & Verhoeven (2011) in hun onderzoek naar burgerinitiatieven in Amsterdam dat voor burgers de sociale factoren de belangrijkste factoren zijn om te beginnen met participeren. Hierbij gaat het er vooral om dat burgers zich in willen zetten voor de ander. Toch concluderen zij dat het eigen belang ook een rol kan spelen. Hierbij gaat het niet zo zeer om het oplossen van de eigen problemen, maar meer om het leren van iets nieuws of het leren kennen van nieuwe mensen. Ook Denters e.a. (2013) concluderen in hun onderzoek naar burgerinitiatieven in meerdere Nederlandse steden dat deze burgers vooral een initiatief starten voor het maatschappelijke belang. Het eigenbelang speelt volgens hen veel minder een rol, al speelt het 'samen met anderen iets kunnen doen' wel een belangrijke rol. Tot slot concluderen ook Hurenkamp e.a. (2006) na onderzoek in meerdere Nederlandse steden dat het onwaarschijnlijk is dat persoonlijke belangen een grote rol spelen bij het starten van burgerinitiatieven. Wel stellen zij dat dit niet helemaal uit te sluiten is, omdat burgers vaak geneigd zijn sociaal gewenste antwoorden te geven.

Initiatiefnemers hebben dus vooral een maatschappelijke doelstelling. De aanleiding voor het starten van een burgerinitiatief die in bestaande onderzoeken wordt genoemd sluiten hier bij aan. Volgens deze onderzoeken is het constateren van een concreet sociaal-maatschappelijk probleem in de directe omgeving vaak een motivatie voor het starten van een burgerinitiatief (Verhoeven, 2010; Van Stokkum & Toenders, 2010; Tonkens & Verhoeven, 2011; Denters e.a., 2013; Timmerman, 2014). Deze ontevredenheid kan bijvoorbeeld gaan over een slechte leefbaarheid van de wijk, onveiligheid in de wijk, het ontbreken van voorzieningen, de slechte leefsituatie van de kwetsbaren, het gebrek aan

sociale cohesie of het ontbreken van een speelplek voor kinderen in de wijk. Ontevredenheid over deze situatie in de wijk is voor veel burgers een belangrijke motivatie om in actie te komen, zo blijkt uit deze onderzoeken. Ook Van de Wijdeven (2012) noemt in zijn publicatie *De Doe-Democratie* ontevredenheid als voedingsbodem voor initiatieven. Hij noemt dit de maatschappelijke urgentie, die een voorwaarde is voor het ontstaan van burgerinitiatieven. Hieruit zou de conclusie getrokken kunnen worden dat de personen die een burgerinitiatief starten zeer ontevreden burgers zijn. Het is echter zeer de vraag of dit een juiste conclusie is. Uit onderzoeken naar burgerinitiatieven in Amsterdam (Tonkens en Verhoeven, 2011) en Enschede (Bakker e.a., 2011) blijkt dat initiatiefnemers vaak juist tevreden burgers zijn met een sterke buurtbinding. Deze tevredenheid kan juist de motivatie zijn voor de initiatiefnemers om de wijk nóg beter te maken en de (kleine) problemen die zij constateren op te lossen.

De factor *motivatie* wordt volgens het model van Verba e.a. (1995) niet alleen bepaald door de gratificaties en de verbondenheid met de samenleving. Volgens het model speelt ook het verwachte handelingsrendement een belangrijke rol bij de motivatie om te participeren. Dit is de verwachting van de burgers of ze met hun handelen daadwerkelijk iets kunnen bereiken en invloed kunnen hebben (Verba e.a., 1995). Ook uit enkele toegepaste onderzoeken blijkt dat dit verwachte handelingsrendement een rol speelt bij het opstarten van een burgerinitiatief. Zo benadrukken Hurenkamp e.a. (2006) en Bolt (2005) dat het belangrijk is dat initiatiefnemers er vertrouwen in hebben dat zij met hun initiatief iets kunnen veranderen. Hierbij is het volgens hen belangrijk dat initiatiefnemers vertrouwen hebben in hun eigen kunnen en vertrouwen hebben in de instituties en het participatieproces. De verwachting 'toch geen invloed te kunnen uitoefenen' werkt volgens hen juist verlamdend.

Invitatie (gevraagd worden)

De derde factor van het civic voluntarism model is invitatie. Volgens het model beginnen veel mensen niet uit zichzelf met participeren, maar zeggen ze wel 'ja' als ze gevraagd worden. Dit inviteren kan gebeuren door vrijwilligersorganisaties, maar ook door vrienden, familie, kennissen en burens. Hierbij gaat het niet enkel om het letterlijk vragen, maar ook om het gevoel geven aan mensen dat hulp gewaardeerd wordt (Verba e.a., 1995).

Ook bij onderzoek naar burgerinitiatieven wordt geschreven over de factor 'gevraagd worden'. Zo concludeert Timmerman (2014) in zijn onderzoek naar burgerinitiatieven in Lelystad, dat 'gevraagd worden' een cruciale factor is voor het opstarten van burgerinitiatieven. De ruime meerderheid van de initiatieven in dit onderzoek is gestart mede omdat de initiatiefnemers door andere partijen zijn gevraagd, gestimuleerd of aangemoedigd. Hierbij wordt vooral de rol van de overheid benadrukt. De overheid is volgens Timmerman in de meeste gevallen de vragende partij en speelt hierdoor een belangrijke rol bij het ontstaan van burgerinitiatieven. Uit het onderzoek van Tonkens & Verhoeven (2011) naar burgerinitiatieven in Amsterdam lijkt een ander beeld naar voren te komen. Volgens hen is niet zo dat mensen 'geen nee willen zeggen'. De factor 'gevraagd worden' speelt volgens hen slechts een zeer kleine rol bij de keuze van burgers om te participeren in een burgerinitiatief. Hierbij vertellen zij wel dat 'iemand vragen' niet altijd hoeft te betekenen dat er letterlijk aan mensen gevraagd moet worden of ze mee willen helpen. Het gaat er ook om dat burgers het gevoel wordt gegeven dat hulp welkom is en ook gewaardeerd wordt. Dit laatste is volgens hen wel erg belangrijk bij de keuze om te participeren bij een burgerinitiatief. Toch valt ondanks de bevindingen van de bovengenoemde auteurs op dat er in het meeste toegepaste wetenschappelijk onderzoek naar burgerinitiatieven opvallend weinig aandacht is voor de factor 'gevraagd worden'.

2.2.3 Verwachtingen onderzoeksvraag 1

Op basis van de voorgaande paragrafen kunnen de verwachtingen voor onderzoeksvraag 1 opgesteld worden. Deze onderzoeksvraag luidt als volgt: *“Waarom starten initiatiefnemers een burgerinitiatief in de Utrechtse openbare ruimte en wat zijn hierbij hun doelen en belangen?”*

Het Civic Voluntarism model (Verba e.a, 1995) verklaart burgerparticipatie aan de hand van de factoren *capaciteit, motivatie en invitatie*. In het toegepast onderzoek naar burgerinitiatieven in Nederland wordt vooral ingegaan op de factor motivatie. Er wordt dus vooral behandeld waarom burgers een initiatief *willen* starten. Hieruit blijkt dat burgers vooral een initiatief starten omdat zij een concreet sociaal-maatschappelijk probleem constateren in hun directe omgeving. Dit kan bijvoorbeeld gaan om het constateren van een slechte leefbaarheid van de wijk, slechte leefomstandigheden voor kwetsbare groepen, een gebrek aan speelplekken voor kinderen of beperkte sociale contacten tussen bewoners. Initiatiefnemers zijn ontevreden over deze situatie en starten een initiatief om dit maatschappelijke probleem op te lossen (Verhoeven, 2010; Van Stokkum & Toenders, 2010; Tonkens & Verhoeven, 2011; Van de Wijdeven, 2012; Denters e.a., 2013; Timmerman, 2014).

Dit ‘geconstateerde probleem’ wat de aanleiding vormt voor het starten van een initiatief, is volgens deze onderzoeken dus vooral een sociaal probleem. Naar verwachting komt in dit onderzoek echter vooral een fysiek probleem naar voren, aangezien dit onderzoek zich richt op initiatieven die een fysieke ingreep doen in de openbare ruimte. Hierdoor verwacht ik dat initiatiefnemers vooral een initiatief starten omdat zij een gebrek of probleem in deze openbare ruimte constateren. Naar verwachting zijn een vervallen of verwaarloosde openbare ruimte of een gebrek aan groen, speelmogelijkheden of parkeerplaatsen in de wijk redenen voor mensen om een initiatief te starten. Toch is de verwachting dat het sociale aspect wel degelijk een rol speelt bij de keuze voor het starten van een initiatief. Het creëren van een stadstuin of speelplek voor kinderen zorgt immers niet alleen voor een fysieke verbetering, maar kan ook zorgen voor een ontmoetingsplek voor de wijk. Naar verwachting willen veel initiatiefnemers buurtbewoners met elkaar in contact brengen. De verwachting is echter dat bij de meeste initiatieven vooral het fysieke aspect naar voren komt en het sociale aspect minder belangrijk is dan bij andere soorten initiatieven.

Ook blijkt uit bestaand onderzoek dat initiatiefnemers een burgerinitiatief starten omdat zij zich willen inzetten voor het collectieve belang (Hurenkamp e.a., 2006; Tonkens & Verhoeven, 2011; Denters e.a., 2013). Dit komt overeen met de theorie van Putnam (2000), die stelt dat bewoners beginnen met participeren wanneer er een bepaalde mate van sociaal kapitaal in een samenleving aanwezig is. Wanneer burgers zich verbonden voelen met elkaar zijn zij bereid om zich in te zetten voor het collectieve belang. Aansluitend bij het bestaande onderzoek verwacht ik dat ook de initiatiefnemers in dit onderzoek de initiatieven starten omdat zij zich verbonden voelen met de wijk en zich daardoor graag willen inzetten voor het collectieve belang van de wijk.

Verwachting 1a: Initiatiefnemers starten een initiatief omdat zij een probleem of gebrek in de openbare ruimte constateren, dat zij willen oplossen.

Verwachting 1b: Initiatiefnemers starten een burgerinitiatief omdat zij zich verbonden voelen met de wijk en zich graag willen inzetten voor het collectieve belang van deze wijk.

2.3 Het participatieproces

De voorgaande paragraaf ging over de vraag welke factoren beïnvloeden of burgers beginnen met participeren. In deze paragraaf wordt gekeken welke factoren het participatieproces beïnvloeden. Met het participatieproces wordt de fase bedoeld vanaf het moment dat initiatiefnemers besluiten een initiatief te starten tot en met de daadwerkelijke uitvoering van het initiatief. Hierbij is aandacht voor de vaardigheden van initiatiefnemers, de aanwezigheid van trekkers en verbinders, het belang van sociale netwerken en het belang van het behalen van tussentijdse resultaten.

2.3.1 Vaardigheden van initiatiefnemers

Uit voorgaande onderzoeken naar burgerinitiatieven blijkt dat het belangrijk is dat initiatiefnemers over de juiste vaardigheden beschikken. In totaal zijn zes onderzoeken gevonden die ingaan op de vaardigheden van initiatiefnemers die belangrijk zijn voor het realiseren van een burgerinitiatief. Dit zijn Van de Wijdeven (2012) in zijn proefschrift over de Doe Democratie, Van de Wijdeven & Hendriks (2010) in hun onderzoek 'Burgerschap in de Doe-democratie', Van der Zwaard & Van der Specht (2013) in hun onderzoek naar burgerinitiatieven en burgerkracht in opdracht van de gemeente Rotterdam, Hurenkamp, Tonkens & Duyvendak (2006) in hun kwantitatieve onderzoek naar burgerinitiatieven in heel Nederland en Tonkens & Verhoeven (2011) in hun kwantitatieve onderzoek naar burgerinitiatieven in Amsterdam. Tot slot besteed ook de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR, 2012) in hun publicatie 'Vertrouwen in Burgers' aandacht aan het belang van vaardigheden van initiatiefnemers. Hoewel de verschillende auteurs de vaardigheden soms enigszins verschillend benoemen, komen hier grofweg drie verschillende soorten vaardigheden naar voren, namelijk de ondernemende vaardigheden, sociale vaardigheden en bureaucratische vaardigheden.

Ten eerste besteden meerdere auteurs aandacht aan het belang aan het bezitten van *ondernemende vaardigheden*. Van de Wijdeven (2012) noemt dit publiek ondernemerschap. Volgens hem is het essentieel dat de initiatiefnemers kansen en mogelijkheden kunnen zien en concreet vorm kunnen geven aan een idee. Hierbij gaat het talent om een project of een beweging daadwerkelijk in gang te kunnen zetten. Daarnaast moeten initiatiefnemers volgens Van de Wijdeven ook risico durven nemen bij het opstarten van een initiatief en niet bang zijn om te falen. Maar aan de andere kant is het ook belangrijk dat zij realistisch kunnen inschatten of er behoefte is aan een activiteit of project (Van de Wijdeven, 2012). Volgens Van de Wijdeven & Hendriks (2010) zijn vooral resultaatgericht werken, leiderschap, doorzettingsvermogen en het uitdragen van een visie belangrijke ondernemende vaardigheden die kunnen bijdragen aan het realiseren van een burgerinitiatief. Tonkens & Verhoeven (2011) benadrukken vrijwel dezelfde competenties. Volgens hen zijn de belangrijkste ondernemende vaardigheden het durven nemen van initiatief, resultaat gericht werken en het hebben van een visie. Tot slot benadrukt ook de WRR (2012) dat het belangrijk is dat initiatiefnemers over veel doorzettingsvermogen beschikken, op momenten van tegenslag. Juist op deze momenten moeten initiatiefnemers leiderschap tonen om te voorkomen dat een initiatief doodbloedt.

Ten tweede benadrukken meerdere auteurs het belang van *sociale vaardigheden* voor het realiseren van een burgerinitiatief. Bij deze sociale vaardigheden gaat het voornamelijk om de omgang met andere mensen. Volgens Tonkens & Verhoeven (2011) zijn anderen enthousiasmeren, andere mensen leren aanspreken, luisteren naar anderen, mensen leren inschatten en goed communiceren belangrijke sociale vaardigheden. Dit is volgens Verhoeven en Tonkens belangrijk om bewoners betrokken te houden bij het initiatief. Van der Zwaard & Specht (2013) noemen vooral het belang van goed kunnen onderhandelen, luisteren, samenwerken en, het tonen van begrip en waardering en het betrouwbaar overkomen. Ook Hurenkamp e.a. (2006) benadrukken het belang van sociale

vaardigheden. Zij benadrukken vooral dat het belangrijk is dat initiatiefnemers het vermogen hebben om conflicten te voorkomen, te beheersen en vreedzaam op te lossen. Tot slot behandelt ook de WRR (2012) het belang van sociale vaardigheden. Zij benadrukken dat het vooral belangrijk is dat initiatiefnemers makkelijk contacten kunnen leggen met andere mensen en vertrouwen kunnen wekken bij deze mensen. Dit is volgens hen belangrijk voor het opbouwen van een sociaal netwerk, wat initiatiefnemers kan helpen bij het realiseren van het initiatief.

Tot slot noemen ook meerdere auteurs het belang van de *bureaucratische vaardigheden* voor het realiseren van een burgerinitiatief. Bij bureaucratische vaardigheden gaat het met name om de vaardigheden met betrekking tot de officiële omgang met overheidsinstanties. Hurenkamp e.a. (2006) noemen deze bureaucratische vaardigheden zelfs cruciaal voor het realiseren van een burgerinitiatief. Het is volgens hen van levensbelang dat initiatiefnemers subsidiekanalen kunnen vinden, vergunningen kunnen aanvragen en niet bang zijn om bijvoorbeeld de wethouder op te bellen. Van der Zwaard & Specht (2013) benoemen ongeveer dezelfde bureaucratische vaardigheden. Volgens hen is het belangrijk dat initiatiefnemers kennis bezitten over wetgeving met betrekking tot vrijwilligerswerk, vergunningen en fondsenwerving. Ook Tonkens en Verhoeven (2011) benadrukken het belang van bureaucratische vaardigheden. Zij benadrukken hierbij dat het belangrijk is dat initiatiefnemers officiële instanties durven aan te schrijven of aan te spreken. Ook valt het organiseren van het initiatief binnen alle kaders en regels volgens hen onder deze bureaucratische vaardigheden.

Ervaring met participatie

Volgens Van de Wijdeven & Hendriks (2010) is het hebben van de juiste vaardigheden deels aangeboren, maar kunnen ze voor een belangrijk deel ook opgedaan worden door te participeren. Uit hun onderzoek naar burgerinitiatieven in verschillende Nederlandse steden, blijkt dat initiatiefnemers veel praktische vaardigheden leren, zoals hoe je een stichting opricht, een subsidieaanvraag indient, een begroting opstelt, sponsors werft of een workshop organiseert. Ook zijn de initiatiefnemers naar eigen zeggen beter geworden in 'regelen en organiseren'. Daarnaast hebben ze een breder netwerk opgebouwd met zowel buurtbewoners, instanties als mensen binnen de gemeente en weten ze beter hoe ze anderen moeten enthousiasmeren voor hun plannen. Hierdoor kunnen ze meer medestanders verzamelen en eerder in contact komen met de gemeente. Ook Oude Vrielink en Van de Wijdeven (2007) concluderen dat de vaardigheden van initiatiefnemers verbeteren door te participeren. Volgens hen leren initiatiefnemers vooral dat timing en een goede voorbereiding erg belangrijk zijn. Tot slot benadrukken ook Verhoeven en Tonkens (2011) dat het participeren in burgerinitiatieven volgens de burgers zelf leidt tot het verbeteren van belangrijke vaardigheden (zie tabel 2.2). Zo geeft een groot deel van de burgers aan dat zij door het initiatief beter zijn geworden in onder andere overleg, organiseren, en beter begrijpen hoe andere mensen denken en leven.

Tabel 2.2: Verbetering van vaardigheden door het initiatief (N=289)(Verhoeven & Tonkens, 2011).

<i>Democratische vaardigheden</i>	
Ik ben beter geworden in overleg	68%
<i>Bureaucratische vaardigheden</i>	
Ik ben beter geworden in organiseren	62%
<i>Deugden</i>	
Ik begrijp beter hoe andere mensen denken en leven	68%
Ik begrijp beter hoe de overheid en de politiek werken	52%
Ik begrijp beter hoe anderen mij zien	45%
<i>Sociale vaardigheden</i>	
Ik kan beter voor mijzelf opkomen	55%
Ik ben beter geworden in het omgaan met kritiek	51%

Deze ervaring met burgerinitiatieven en de verbeterde vaardigheden zijn niet alleen belangrijk voor het realiseren van een burgerinitiatief, maar kunnen er ook voor zorgen dat burgers in de toekomst eerder nieuwe burgerinitiatieven zullen opstarten, zo stelt Van de Wijdeven (2012). De ervaring met burgerinitiatieven zorgt ervoor dat burgers meer vertrouwen hebben in eigen kunnen. Ook leert de ervaring burgers dat ze niet moeten twifelen maar 'gewoon moeten doen'. Ook Tonkens & Verhoeven (2011) stellen dat burgers die al ervaring hebben met burgerinitiatieven eerder geneigd zijn in de toekomst weer een initiatief op te starten. Deze ervaring verlaagt de drempel voor het opstarten van een nieuw initiatief. Als voorbeeld noemen zij het aanvragen van een overheidssubsidie. Wanneer burgers hier al ervaring mee hebben vergroot dit de kans dat zij dit in de toekomst weer zullen doen. Dat burgers eerder participeren als zij over meer vaardigheden beschikken komt overeen met de in paragraaf 2.2.2 behandelde factor 'capaciteit' van het *civic voluntarism model*.

2.3.2 Trekkers en verbinders

Hierboven is behandeld welke vaardigheden belangrijk zijn om als initiatiefnemer te bezitten. Hierbij zagen we al dat de wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR, 2012) een aantal vaardigheden benoemt. Zij benadrukken echter veel nadrukkelijker twee typen burgers die van groot belang zijn voor een succesvol burgerinitiatief, namelijk de trekkers en de verbinders. De trekkers zijn volgens de WRR (2012) onmisbaar in de doe-democratie. Elk initiatief heeft tenminste één trekker die bereid is aan het project te sleuren. Het zijn mensen met passie voor hun leefomgeving of voor een bepaald onderwerp en vaak ook de eerste mensen die in het project geloven. Ze lopen voor de troepen uit, zijn vasthoudend en gaan door waar andere mensen het opgeven. Trekkers zijn gedreven en vastberaden om aspecten van de leefomgeving te veranderen (en in hun ogen te verbeteren). Hoewel de WRR dit zelf niet benoemt, komt de omschrijving van deze trekkers behoorlijk overeen met de ondernemende vaardigheden die in de voorgaande paragraaf genoemd zijn. Ook in andere onderzoeken wordt het belang van deze 'trekkers' genoemd. Zij zijn onmisbaar voor het opzetten van een burgerinitiatief (Van de Wijdeven & Hendriks, 2012, Van de Wijdeven, 2012; Van den Brink e.a., 2012).

Volgens de WRR (2012) zijn ook de verbinders onmisbaar voor burgerinitiatieven. Deze mensen kunnen een brug slaan tussen burgers onderling of tussen burgers aan de ene kant en bestuurders aan de andere kant. Mensen die ver van elkaar vandaan staan komen dankzij verbinders toch met elkaar in contact. Verbinders kunnen ervoor zorgen dat voor mensen voor wie de overheid ver weg lijkt toch een ingang ontstaat. Het zijn personen die weten wat er speelt bij de burgers én bij de overheid en zowel bij de burgers als bij de overheidsinstanties serieus genomen worden. Volgens de WRR kunnen er interne en externe verbinders zijn. Bij interne verbinders gaat het om burgers zelf. Deze burgers hebben veel contact met andere burgers maar kennen ook de ingangen bij de overheidsinstanties. Wanneer er geen interne verbinders zijn is een externe verbinder wenselijk, zo stelt de WRR. Deze personen worden meestal aangesteld vanuit de gemeente en worden ook wel frontlijnwerkers genoemd. Het zijn personen die zowel binnen de gemeente als bij de bewoners veel contacten bezitten. Dit kan bijvoorbeeld een wijkcoördinator, buurtconciërge, buurtagent, participatiemakelaar, wijkmanager zijn. Deze verbinders moeten dus een groot sociaal netwerk hebben en veel sociale vaardigheden beschikken (WRR, 2012).

2.3.3 Het sociale netwerk

In paragraaf 2.2 is het belang van de aanwezigheid sociaal kapitaal (Putnam, 2000) en een netwerksamenleving (Coleman, 1988) voor het ontstaan van burgerparticipatie behandeld. Uit paragraaf 2.2 bleek dat de aanwezigheid van sociaal kapitaal en een netwerksamenleving ook belangrijk zijn voor het ontstaan van burgerinitiatieven. Dit is echter niet alleen belangrijk voor het ontstaan van burgerinitiatieven, maar ook voor de realisatiekracht van initiatieven. Uit meerdere

onderzoeken blijkt het belang van sociaal kapitaal en netwerken voor een geslaagd participatieproces (Timmerman, 2011; Groenendaal, 2013; Igalla, 2015). Zo concludeert Timmerman (2011) in zijn onderzoek naar burgerinitiatieven in Lelystad dat een hoge mate van sociaal kapitaal bevorderend werkt voor de realisatie van burgerinitiatieven. Uit dit onderzoek blijkt dat initiatiefnemers vaak zeer actieve personen zijn met veel contacten in de wijk. Volgens Timmerman helpt dit hen bij het uitvoeren van het burgerinitiatief. Vooral het *bridging capital* is hierbij belangrijk, omdat het initiatiefnemers toegang verleent tot netwerken en middelen die zij zelf niet bezitten.

Ook Igalla (2015) doet onderzoek naar het belang van sociale netwerken voor de realisatie van een burgerinitiatief. Zij onderzoekt welke invloed de netwerkdichtheid van een burgerinitiatief heeft op de mate van duurzaamheid van het burgerinitiatief. Met de netwerkdichtheid wordt de verbondenheid en cohesie in een netwerk bedoeld, afgeleid van de hoeveelheid en sterkte van de verbindingen van het netwerk. Met de duurzaamheid wordt bedoeld in welke mate een burgerinitiatief in staat is om op de lange termijn te voorzien in behoeften uit de gemeenschap, waarbij de behoefte als belangrijk wordt ervaren door gemeente en gemeenschap. Uit dit onderzoek blijkt dat een toename van de netwerkdichtheid een positief effect heeft op de duurzaamheid van het initiatief. Kort door de bocht komt dit erop neer dat een hogere mate van sociaal kapitaal bevorderend is voor de realisatie van een burgerinitiatief. Ook Groenendaal (2013) doet onderzoek naar de invloed van sociale netwerken op de prestaties van burgerinitiatieven. Hij onderzoekt in hoeverre de sociaal netwerktheorie gebruikt kan worden om het succes of falen van burgerinitiatieven te verklaren. Hieruit blijkt dat het zeer belangrijk is dat initiatieven een goed sociaal netwerk bezitten met veel verbondenheid. Hierbij is zowel het interne als het externe netwerk belangrijk. Het interne netwerk is de verbondenheid tussen de personen die bij het initiatief betrokken zijn. Het externe netwerk is de verbondenheid met andere partijen. Het is belangrijk om ook bij deze partijen voldoende draagvlak te creëren. Dit kunnen overige buurtbewoners zijn, maar het kan ook gaan om de gemeente. Ook een bepaalde mate van verticaal kapitaal is dus belangrijk voor het realiseren van een burgerinitiatief.

De drie onderzoeken verklaren ook waarom deze netwerken belangrijk zijn. De sociale netwerken van de initiatiefnemers kunnen bijdragen aan het creëren van voldoende draagvlak voor het initiatief. Dit kan initiatiefnemers helpen bij het verkrijgen van voldoende steun voor het initiatief, zoals het verkrijgen van financiële steun of het krijgen van toestemming van instanties. Nog belangrijker is misschien wel dat de sociale netwerken ervoor kunnen zorgen dat initiatiefnemers voldoende vrijwilligers kunnen werven, die hen helpen bij het realiseren van het initiatief (Timmerman, 2011; Groenendaal, 2013; Igalla, 2015). De onderzoeken bevestigen dus de theorie van Putnam (2000), dat sociale netwerken burgers toegang geeft tot nieuwe *resources*.

2.3.4 Tussentijdse resultaten

De kracht van burgerinitiatieven ligt in het behalen van tussentijdse resultaten, zo concludeert Van de Wijdeven (2012) in zijn onderzoek naar burgerinitiatieven in meerdere grote steden in Nederland. Volgens hem is het behalen van zichtbare en aansprekende resultaten erg belangrijk voor het vasthouden van de motivatie van de initiatiefnemers. Dit levert hen nieuwe energie op. Als er geen resultaten gehaald worden zal de energie afnemen en zal de belangstelling voor het initiatief grotendeels verdwijnen. Timmerman (2011) trekt een vergelijkbare conclusie in zijn onderzoek naar burgerinitiatieven in Lelystad. Volgens hem werkt het belemmerend voor de motivatie van initiatiefnemers als het te lang duurt voordat er resultaten geboekt worden. Het is dus belangrijk om snel resultaat te zien.

2.3.5 Verwachting onderzoeksvraag 2

Op basis van de voorgaande paragraaf kunnen de verwachtingen voor onderzoeksvraag 2 opgesteld worden. Deze onderzoeksvraag luidt als volgt: *Welke factoren zijn belangrijk voor het daadwerkelijk realiseren van een burgerinitiatief in de Utrechtse openbare ruimte?*

Uit bestaande onderzoeken blijkt dat de aanwezigheid van sociaal kapitaal belangrijk is voor het kunnen realiseren van een burgerinitiatief. Volgens deze onderzoeken is het interne en externe netwerk van initiatieven belangrijk voor het creëren van voldoende draagvlak voor het initiatief. Dit draagvlak is onder andere belangrijk voor het werven van voldoende vrijwilligers die de initiatiefnemers kunnen helpen bij het realiseren van het initiatief (Timmerman, 2011; Groenendaal, 2013; Igalla, 2015). Vooral de onderzoeken van Groenendaal en Igalla hebben een zeer theoretische aanpak. Zij meten het verband tussen de netwerkstructuur en de prestaties van een burgerinitiatief. In dit onderzoek wordt ook gekeken naar het belang van steun vanuit de wijk, maar dan vanuit de perceptie van de initiatiefnemers. Naar verwachting is het ontvangen van voldoende steun vanuit de wijk een belangrijke factor voor het kunnen realiseren van een initiatief. Deze steun is vooral belangrijk voor het werven van voldoende vrijwilligers. Onvoldoende steun vanuit de wijk zorgt ervoor dat een initiatief niet gerealiseerd kan worden.

Uit bestaand onderzoek naar burgerinitiatieven blijkt ook dat het erg belangrijk is dat initiatiefnemers over ondernemende, sociale en bureaucratische vaardigheden beschikken. Bij de ondernemende vaardigheden is het vooral belangrijk dat initiatiefnemers kansen kunnen inzien, de leiding durven te nemen en het talent hebben om een beweging op gang te trekken (Van de Wijdeven & Hendriks, 2010; Tonkens & Verhoeven, 2011; Van de Wijdeven, 2012). Ik verwacht dat het ook in dit onderzoek belangrijk is dat initiatiefnemers over ondernemende vaardigheden beschikken, omdat het opzetten van een burgerinitiatief in de openbare ruimte een ingewikkeld proces kan zijn. De sociale vaardigheden zijn vooral belangrijk om goed te kunnen samenwerken en andere mensen enthousiast te kunnen maken voor het initiatief (Hurenkamp e.a., 2006; Tonkens & Verhoeven, 2011; Van der Zwaard & Van der Specht, 2013). Naar verwachting zijn de sociale vaardigheden ook in dit onderzoek belangrijk, vooral voor het creëren van voldoende draagvlak voor het initiatief. Ook zijn de bureaucratische vaardigheden belangrijk, zo blijkt uit bestaand onderzoek. Initiatiefnemers moeten niet bang zijn om instanties aan te spreken en verstand hebben van wetgeving, vergunningen en subsidies (Hurenkamp e.a., 2006; Tonkens & Verhoeven, 2011; Van der Zwaard & Van der Specht, 2013). Omdat de initiatieven in dit onderzoek zich afspelen in de openbare ruimte, verwacht ik dat zij veel te maken krijgen met deze wetgeving, vergunning en subsidies. De verwachting is daarom dat het belangrijk is dat initiatiefnemers over veel bureaucratische vaardigheden beschikken. In dit onderzoek zal niet getoetst worden in hoeverre de initiatiefnemers deze vaardigheden bezitten. Dit is immers zeer lastig aan te tonen. Wel zal gevraagd worden in hoeverre de initiatiefnemers het belangrijk achten om deze vaardigheden te bezitten voor het realiseren van een burgerinitiatief en of zij deze vaardigheden als moeilijk hebben ervaren.

Verwachting 2a: Het ontvangen van voldoende steun vanuit de wijk is een belangrijke factor voor het kunnen realiseren van een burgerinitiatief.

Verwachting 2b: Het is belangrijk dat initiatiefnemers over ondernemende, sociale en bureaucratische vaardigheden beschikken.

2.4 Rol van de overheid

In paragraaf 2.1 bleek al dat bij burgerinitiatieven de traditionele rollen van de burger en de overheid grotendeels worden omgedraaid. Bij deze derde generatie burgerparticipatie ligt het initiatief niet bij de overheid maar bij de burgers zelf. De overheid spreekt om deze reden soms niet over burgerparticipatie, maar over overheidsparticipatie (Rijksoverheid, 2016). Het zijn de burgers die het initiatief nemen en overheden die in dit proces participeren. Ook uit bestaande onderzoeken naar burgerinitiatieven blijkt dat het de burgers zijn die de leiding hebben in dit proces. Een bloeiende burgermaatschappij wordt met name afgedwongen door de burgers zelf. Het zijn vooral de burgers zelf die ervoor zorgen dat actief burgerschap verspreid wordt. Actief burgerschap is dus niet iets wat door de overheid afgedwongen kan worden (Oude Vrielink & Van de Wijdeven, 2007; Verhoeven & Ham, 2010; Verhoeven & Tonkens, 2011; Van de Wijdeven, 2012; Zwaard & Van der Specht, 2013; Boonstra, 2015).

Dit betekent echter niet dat de rol van de overheid in dit proces niet belangrijk is. Volgens Hoogleraar Sociale Wetenschappen Hoogenboom (2011) kloppen veel initiatiefnemers al snel bij de overheid aan voor informatie, praktische ondersteuning, geld of politieke goedkeuring. Ook uit bestaande onderzoeken blijkt dat de overheid een belangrijke bijdrage kan leveren aan het stimuleren van burgerinitiatieven. Veel initiatieven hebben de hulp van de overheid nodig om gerealiseerd te kunnen worden (Verhoeven & Ham, 2010; Verhoeven & Tonkens, 2011; Van de Wijdeven, 2012; Zwaard & Van der Specht, 2013; Boonstra, 2015). In de komende paragrafen wordt gekeken naar de rol van de overheid bij burgerinitiatieven. Hierbij wordt zowel gekeken wat er in toegepast onderzoek over deze rol geschreven wordt, als wat er in overheidsrapporten naar voren komt.

2.4.1 De overheid in de doe-democratie

Volgens Van de Wijdeven e.a. (2013), die een literatuurstudie presenteren over 'actief burgerschap' is er een debat gaande over de vraag 'wel of geen overheidsbemoeyenis?'. Deze discussie gaat over de rol die de overheid moet spelen in de doe-democratie. Centraal staat de vraag in hoeverre de overheid zich met deze initiatieven moet bemoeien en in hoeverre ze juist afstand moet behouden. Als enerzijds uiterste wordt gesteld dat de overheid zich volledig afzijdig moet houden van de *civil society*, omdat elke overheidsbemoeyenis leidt tot een verstoring of verzwakking van de zelfredzaamheid van de burgers. Als andere uiterste wordt gesteld dat de overheid juist actief moet interveniëren, omdat actief burgerschap juist opbloeit als dit wordt gestimuleerd door de overheid. Volgens dit kamp heeft de overheid een onmisbare rol in het stimuleren van de doe-democratie en bij het ontstaan van burgerinitiatieven

Oude Vrielink en Verhoeven (2011) constateren in hun artikel 'Burgerinitiatieven en de bescheiden overheid' twee beleidslijnen die hier tussenin liggen. Aan de ene kant is er de *generieke* beleidslijn, waarin de overheid burgers veel ruimte laat om actief te zijn in het publieke domein (of in ieder geval pretendeert dit te doen). De burger is aan zet en de overheid volgt. Dit beleid is vooral terug te zien in het landelijke stimuleringsbeleid van burgerinitiatieven. Het is niet voor niets dat de rapporten van de WRR (2012) en de ROB (2012) de titels "Vertrouwen in burgers" en "Loslaten in vertrouwen" hebben gekregen. Volgens deze rapporten moeten burgers de ruimte van de overheid krijgen voor het starten van initiatieven, omdat anders de capaciteiten van de samenleving niet volledig worden benut. De woorden loslaten en vertrouwen zijn de kernwoorden van deze rapporten. De overheden leggen hiermee de bal bij de burgers. Dit betekent niet dat zij zich volledig terugtrekken, maar wel dat zij kiezen voor een rol wat meer op de achtergrond en initiatieven alleen ondersteunen als dit nodig is. Kritiek op deze beleidslijn klinkt er van hoogleraar samenlevingsopbouw Justus Uitermark (2014).

Volgens hem kan dit de verschillen in de samenleving doen laten toenemen, omdat het goed mogelijk is dat de minste burgerinitiatieven ontstaan op de plekken waar deze het hardst nodig zijn.

Aan de andere kant constateren Oude Vrielink & Verhoeven (2011) de *specifieke* beleidslijn. Hier zijn overheden niet passief, maar nemen ze een tussenpositie in. De overheid probeert bij deze beleidslijn actief burgerinitiatieven aan te jagen en te stimuleren, zonder deze initiatieven helemaal over te nemen. Het doel is om burgers te verleiden tot het starten van een initiatief en ze te helpen bij het organiseren hiervan. Deze beleidslijn wordt vooral ingezet in achterstandsgebieden met als doel om de leefsituatie op die plekken te verbeteren, maar kan ook daarbuiten ingezet worden. Een voorbeeld van deze actieve stimulatie van burgerinitiatieven is de aanpak in de destijdsse Vogelaarswijken, waarbij de actieve ondersteuning van burgerinitiatieven een van de kernpunten van het beleid was in deze achterstandswijken (Verhoeven & Oude Vrielink, 2012). Volgens Tonkens & Verhoeven (2011) neigt het beleid van de kabinetten Rutte meer naar de generieke beleidslijn, waar meer ruimte wordt gelaten aan de initiatieven. Het beleid van de kabinetten Balkenende neigde meer naar de specifieke beleidslijn waarbij initiatieven actief gestimuleerd worden.

Uit bestaande onderzoeken blijkt echter vooral dat er niet één methode is waarop burgerinitiatieven ondersteund moeten worden. Het is juist belangrijk dat overheden kunnen variëren, waarbij zij soms actief ondersteunen en soms juist de ruimte bieden aan de initiatieven (Hendriks & Tops, 2010; Tonkens & Verhoeven, 2011; Van de Wijdeven, 2012). Van de Wijdeven (2012) benadrukt dat er geen 'spoorboekje' dat in detail kan vertellen hoe de overheid burgerinitiatieven dient te ondersteunen. Het is volgens hen vooral belangrijk dat overheden kunnen variëren en afstemmen. Elk burgerinitiatief is anders en vraagt om een persoonlijke afgestemde flexibele houding van de overheid. Overheden moeten hierbij niet invullen hoe 'actief burgerschap' eruit moet zien. Ze moeten geen scherpe kaders stellen, maar juist een brede visie hanteren om burgers de ruimte te geven om zelf met ideeën te komen. De kunst van de ondersteuning schuilt erin om goed in te kunnen schatten wanneer burgerinitiatieven krachtige ondersteuning nodig hebben, wanneer ze een klein zetje nodig hebben en wanneer ze juist losgelaten moeten worden. Wanneer overheden zich te veel met deze initiatieven bemoeien en te veel willen sturen kunnen burgers het gevoel krijgen dat deze initiatieven 'van ze afgepakt worden' en dat zij enkel gebruikt worden door de overheid om het overheidsbeleid uit te voeren. Wanneer de overheid te weinig ondersteuning biedt werkt dit ook demotiverend voor initiatiefnemers. Ook Hendriks & Tops (2010) benadrukken dat het belangrijk is dat de overheid de juiste plaats inneemt in het planningsproces. Dit houdt in dat de overheid goed moet kunnen inschatten wanneer het de initiatiefnemers ruimte moet geven en wanneer zij juist rugdekking moet verlenen. Ook Tonkens & Verhoeven (2011) benadrukken dat het belangrijk is dat overheden goed kunnen inschatten wanneer initiatieven steun nodig hebben. Zij voegen hier aan toe dat het in de praktijk voor gemeenten vaak lastig is om in te schatten, mede omdat burgers dit zelf niet altijd duidelijk aangeven. Hierdoor ontstaan vaak mismatches tussen de hulpbehoefte van initiatieven en de geboden hulp. Het is aan overheden de taak om dit goed in te leren schatten, om zo op de juiste momenten steun te bieden.

2.4.2 De rol van de overheid

De gemeente moet dus goed kunnen variëren in het bieden van ondersteuning aan burgerinitiatieven. Maar waar bestaat deze ondersteuning precies uit? Bestaand onderzoek naar burgerinitiatieven legt vooral de nadruk op het 'aanvullen van burgerkracht' (Oude Vrielink & Van de Wijdeven, 2007; Tonkens & Verhoeven, 2011; Oude Vrielink & Verhoeven, 2011; Jager-Vreugdenhil, 2012). Hiermee wordt bedoeld dat de overheid de expertise van bewoners moet aanvullen of bijsturen. De overheid

moet de kennis die zij bezitten inzetten om initiatiefnemers op weg te helpen. De initiatiefnemers moeten ondersteuning krijgen op punten die voor hen lastig zijn. Dit kan bijvoorbeeld gaan om het geven van tips wat de initiatiefnemers het beste kunnen doen, het beantwoorden van vragen van initiatiefnemers of initiatiefnemers leren hoe ze moeten omgaan met bureaucratische eisen. Door dit 'aanvullen van burgerkracht' moeten overheden ervoor zorgen dat niet alleen de meest vaardige burgers kunnen participeren, maar dat ook de overige burgers een initiatief kunnen starten.

Uitlokken van initiatief

Ook blijkt uit meerdere onderzoeken dat de gemeente een rol kan spelen bij het ontstaan van burgerinitiatieven. Hurenkamp e.a. (2006) constateren in hun onderzoek naar burgerinitiatieven in Den Haag dat sommige initiatieven die volledig bottom-up lijken te zijn toch mede tot stand zijn gekomen door inspanningen van de gemeente. Hoewel het in eerste instantie vaak lijkt dat deze Haagse initiatieven volledig op initiatief van de burgers zijn ontstaan blijkt dat sommige van de initiatieven vooral tot stand zijn gekomen na een eerste aanzet of uitnodiging van de gemeente. Ook uit onderzoek naar burgerinitiatieven in Lelystad (Timmerman, 2011) blijkt dat een aanzienlijk deel van de burgerinitiatieven ontstaat doordat burgers op een bepaalde manier door de gemeente worden gestimuleerd, gevraagd of aangemoedigd om hun initiatief te ontplooien. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren nadat een bewoner een klacht indient, die samen met de gemeente wordt omgevormd tot een initiatief. Ook kunnen ideeën voor burgerinitiatieven ontstaan na buurtgesprekken of op door de gemeente georganiseerde bewonersavonden. Ook uit landelijk onderzoek van Oude Vrielink & Van de Wijdeven (2007) blijkt dat de gemeente een rol kan spelen bij het ontstaan van burgerinitiatieven. Zij benadrukken vooral dat het belangrijk is dat overheden de bewoners het gevoel geven dat zij zelf bij machte zijn om hun buurt of wijk te verbeteren. Dit leidt volgens Oude Vrielink & Van de Wijdeven tot het ontstaan van meer burgerinitiatieven.

De overheid als verbinder

Ook blijkt uit bestaand onderzoek dat de overheid een verbindende rol kan spelen bij burgerinitiatieven. Volgens Oude Vrielink & Van de Wijdeven (2007) is het belangrijk dat gemeenten initiatiefnemers ondersteunen door middel van hun netwerken. Ten eerste kunnen gemeenten helpen bij het leggen van contacten tussen initiatiefnemers en relevante instanties. Ten tweede kunnen gemeenten initiatiefnemers in contact brengen met andere initiatiefnemers en ten derde kunnen gemeenten initiatiefnemers in contact brengen met de wijk, door het initiatief in de schijnwerpers te plaatsen. Ook Tonkens & Verhoeven (2011) benoemen in hun onderzoek naar burgerinitiatieven in Amsterdam deze verbindende functie. Volgens hen is het vooral belangrijk dat gemeenten initiatiefnemers met elkaar verbinden. De gemeente moet een schakel zijn in een netwerk dat bewoners met elkaar verbindt. Tot slot benoemt ook de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR, 2012) deze verbindende functie van de overheid. Zij benadrukken vooral het belang van de professionals op de publieke werkvloer rol. Dit zijn vaak ambtenaren, zoals een wijkambtenaar, participatiemakelaar, gebiedsregisseur of wijkmanager. Zij bezitten veel kennis van zowel de systeemwereld (van de overheid) als de leefwereld (van de burgers) en kunnen daardoor optreden als een verbinder tussen deze werelden. Door hun grote netwerk zijn zij in staat om burgers met de overheid te verbinden en burgers onderling met elkaar te verbinden. Hierdoor krijgen de initiatiefnemers toegang tot nieuwe netwerken die belangrijk zijn voor het uitvoeren van het initiatief.

De financiering van een burgerinitiatief

Daarnaast kan de gemeente een rol spelen bij de financiering van burgerinitiatieven. Uit onderzoek van Totta Research (2014b) blijkt dat tegenwoordig bijna alle gemeenten een budget beschikbaar hebben gesteld voor de ondersteuning van burgerinitiatieven. Initiatiefnemers kunnen aanspraak op

deze budgetten maken als zij aan de gestelde eisen voldoen. Uit onderzoek van Tonkens (2009) in meerdere Nederlandse steden blijkt dat het verstrekken van subsidies aan initiatieven zeer positief gewaardeerd worden door de initiatiefnemers. Ook blijkt uit onderzoek van Bronsveld (2016) in Rotterdam en Messink (2014) in kleine Nederlandse gemeenten dat de financiële ondersteuning door de gemeente een belangrijke factor is voor het kunnen realiseren van een burgerinitiatief. Toch valt het op dat er in huidig onderzoek naar burgerinitiatieven zeer weinig aandacht is voor de financiële ondersteuning van burgerinitiatieven. De meeste onderzoeken gaan meer in op het ondersteunen door middel van kennis. Wel schrijft Pennix (2014) een artikel over de voordelen en nadelen van financiële ondersteuning, in opdracht van Movisie, het landelijke kennisinstituut en adviesbureau voor het sociale domein. Volgens Pennix zitten er voor initiatiefnemers een aantal voordelen aan het krijgen van overheidssteun. Behalve dat het een grote bron van inkomsten kan zijn zorgt gemeentelijke steun ook voor erkenning, status en waardering voor het initiatief en zal het initiatief meer publiciteit krijgen via bijvoorbeeld gemeentelijke kanalen. Daarnaast zal financiële steun van de gemeente ervoor zorgen dat deze gemeente nauwer betrokken raakt bij het initiatief en waardoor de initiatiefnemers de kennis en netwerken van de gemeente kunnen gebruiken voor de uitvoering van hun initiatief. Er zitten volgens Pennix echter ook nadelen aan het ontvangen van gemeentelijke subsidies. Wanneer initiatiefnemers deze subsidies willen ontvangen moeten ze vaak voldoen aan allerlei eisen, het maatschappelijk rendement van hun initiatief aan kunnen tonen en allerlei procedures volgen. De initiatiefnemers zijn hierdoor vaak veel tijd kwijt met het invullen van allerlei papierwerk en administratie en moeten hun project soms aanpassen zodat het aan de eisen voldoet.

Ook het Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties (2010) schrijft in haar werkboek 'Help een burgerinitiatief' dat het ontvangen van financiële steun ook niet altijd het meest geschikte middel om burgerinitiatieven te helpen. Soms hebben bewoners meer aan advies, morele ondersteuning, een vergunning of materiële ondersteuning dan aan een financiële ondersteuning. Zowel het werkboek 'Help een burgerinitiatief' als in het artikel van Pennix (2014) worden daarom ook andere manieren genoemd om een burgerinitiatief te financieren. Ten eerste kunnen burgerinitiatieven gebruik maken van subsidies van private fondsen. Naast de grote bekende private fondsen zoals het Oranjefonds, Stichting DOEN en Start Foundation zijn er ook vele kleine lokale fondsen die burgerinitiatieven financieel ondersteunen. Ten tweede kunnen initiatieven gebruik maken van crowdfunding. Dit houdt in dat geïnteresseerden naar eigen inzicht een bijdrage kunnen storten. Dit werkt vooral via een internetplatform. Via de sociale media of crowdfundingplatforms kunnen veel potentiële donateurs of investeerders bereikt worden. Deze methode is vooral geschikt voor het verkrijgen van een startkapitaal en werkt alleen als er veel maatschappelijk draagvlak is voor het initiatief. Ten derde kunnen initiatieven contributie vragen voor het verkrijgen van de benodigde financiële middelen. In dit geval betalen de leden contributie om lid te mogen zijn van het initiatief. Dit werkt alleen wanneer het initiatief iets extra's te bieden heeft aan de leden. Deze methode is vooral geschikt voor kleine initiatieven en vooral als extra inkomstenbron

2.4.3 De samenwerking tussen initiatiefnemer en overheid

Een belangrijke basis voor een goede samenwerking is onderling vertrouwen. Dit vertrouwen is echter lang niet altijd aanwezig. Uit bestaande onderzoeken naar burgerinitiatieven komt vaak een behoorlijk negatief beeld naar voren als het gaat om het onderling vertrouwen tussen initiatiefnemer en gemeente. Uit onderzoek van Van de Wijdeven (2012) naar burgerinitiatieven in meerdere Nederlandse gemeenten blijkt dat bij veel initiatiefnemers een negatief beeld over de gemeente hebben. Dit komt doordat initiatiefnemers vaak negatieve ervaringen opdoen met de gemeentelijke procedures en werknemers. Ook uit onderzoek van Bronsveld (2016) naar burgerinitiatieven in

Rotterdam blijkt dat de meerderheid van de initiatiefnemers negatief is over de gemeente. Omgekeerd hebben veel ambtenaren ook weinig vertrouwen in de burgers. Zij zien initiatiefnemers veelal als individuen die voor hun eigen belangen opkomen. Ook Tonkens & Verhoeven (2011) benadrukken in hun onderzoek naar burgerinitiatieven in Amsterdam dat de relaties tussen de initiatiefnemers en de gemeente vaak moeizaam verlopen. Toch zijn zij een stuk positiever dan de hierboven genoemde onderzoeken. Tonkens & Verhoeven concluderen juist. Dat het opzetten van burgerinitiatieven in veel gevallen juist leidt tot betere relaties tussen de burgers en de gemeente. In veel gevallen leidt het contact tot meer wederzijds vertrouwen en begrip. Ook Uitdewilligen (2011) doet onderzoek naar het effect van burgerinitiatieven op het vertrouwen tussen burgers en de overheid. Volgens hem is het behalen van resultaat hier cruciaal. Als initiatiefnemers goede resultaten boeken zorgt dit over het algemeen tot een toename van het onderling vertrouwen en als initiatiefnemers geen goede resultaten behalen zorgt dit over het algemeen tot een afname van het onderling vertrouwen.

In het huidige aanbod van onderzoek naar burgerinitiatieven komen een aantal factoren naar voren die belangrijk zijn voor een goede samenwerking tussen initiatiefnemer en de overheid. Deze gaan met name over de houding van de overheid richting de initiatiefnemers. Een eerste punt dat in meerdere onderzoeken naar voren komt is het tonen van aandacht en waardering richting de initiatiefnemers (Oude Vrielink & Van de Wijdeven, 2007; Hurenkamp e.a., 2006; Tonkens & Verhoeven, 2011; Boogers & Van de Wijdeven, 2012; Bronsveld, 2016). Volgens deze onderzoeken zorgt dit ervoor dat initiatiefnemers zich eerder serieus genomen voelen door de overheid. Dit kunnen ze bijvoorbeeld doen door aanwezig te zijn op een voorlichtingsavond of discussieavond van het initiatief of door zo nu en dan persoonlijk contact op te nemen met de initiatiefnemers. Door als gemeente te laten zien dat je op de hoogte bent van het initiatief en het werk van de initiatiefnemers waardeert zal de samenwerking tussen de initiatiefnemer en gemeente verbeteren. Dit betekent overigens niet dat de overheid altijd positief moet zijn richting de initiatiefnemers. Juist het geven van opbouwende kritiek of suggesties om het initiatief zorgen ervoor dat initiatiefnemers zich serieus genomen voelen. Volgens de onderzoeken van Tonkens & Verhoeven (2011) in Amsterdam en Bronsveld (2016) in Rotterdam is hier nog veel winst te behalen. Volgens beide onderzoeken wordt de vraag naar aandacht van initiatiefnemers te weinig beantwoord door de gemeenten, waardoor veel initiatiefnemers zich niet gehoord en niet gewaardeerd voelen.

Een ander punt dat naar voren komt is het belang van een goede communicatie. Volgens Specht (2012) is het goed informeren van initiatiefnemers een van de voorwaarden voor het volledig benutten van de participatiecapaciteit. Wanneer bewoners beter geïnformeerd worden door de overheid, zijn ze eerder bereid om te participeren. Ook zorgt een goede communicatie voor een betere samenwerking, zo blijkt uit meerdere onderzoeken naar burgerinitiatieven (Hurenkamp e.a., 2006; Timmerman, 2011; Specht, 2012). Het is belangrijk dat gemeente de initiatiefnemers goed informeert. Wanneer gemeenten beter uitleggen waarom zij bepaalde beslissingen nemen, wordt dit door initiatiefnemers eerder geaccepteerd dan wanneer deze uitleg achterwege blijft. Bovendien is het volgens deze onderzoeken belangrijk dat gemeenten niet alleen goed uitleggen, maar ook dat zij goed luisteren naar de initiatiefnemers.

Behalve wat overheden wél moeten doen komen in de onderzoeken ook factoren naar voren die de overheden niet moeten doen. In veel onderzoeken is aandacht voor het gevaar van bureaucratie (Oude Vrielink & Van de Wijdeven, 2007; Tonkens & Verhoeven, 2011; Timmerman, 2011; Oude Vrielink & Verhoeven, 2011). Een veelvoud aan bureaucratische procedures met veel regelgeving kan belemmerend werken op burgerinitiatieven. Burgers kunnen hierdoor het idee hebben dat ze worden afgeremd in hun initiatief omdat ze te veel bezig zijn met bureaucratische regelgeving waardoor ze zich niet volledig op het uitvoeren van het project kunnen richten. Ook kunnen deze bureaucratische

procedures ervoor zorgen dat het opstarten van een burgerinitiatief voor veel mensen te ingewikkeld wordt en alleen burgers met veel bureaucratische kennis kunnen participeren. Toch kan een bepaalde mate van bureaucratie ook juist bevorderend werken, zo concluderen Tonkens & Verhoeven (2011) in hun onderzoek naar burgerinitiatieven in Amsterdam. Bureaucratie zorgt voor strikte procedures met duidelijke richtlijnen, wat door veel initiatiefnemers juist gewaardeerd wordt. Een bepaalde mate van bureaucratie is volgens hen dus goed, zolang dit niet overdreven wordt.

Wat ook naar voren komt in bestaande onderzoeken is het gevaar dat overheden initiatieven willen 'overnemen'. (Oude Vrielink & Van de Wijdeven, 2007; Tonkens, 2009). Dit houdt in dat de overheid zich juist te veel met de inhoud van het initiatief bemoeit. Wanneer dit gebeurt kan dit ervoor zorgen dat de initiatiefnemer het gevoel krijgt dat het initiatief van hem afgepakt wordt. Wanneer de initiatiefnemer het idee heeft niet genoeg zeggenschap te hebben over het initiatief kan dit belemmerend werken op het initiatief. Ook het Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties (2010) benadrukt in haar werkboek 'Help een burgerinitiatief' dat het gevaar bestaat dat ambtenaren initiatieven willen overnemen, wat ervoor kan zorgen dat de motivatie bij de initiatiefnemer afneemt.

Dit gevaar van 'overnemen' hangt samen met de kanttekening die zowel Verhoeven & Ham (2010) als Drosterij & Peeters (2011) plaatsen, als het gaat om de ondersteuning van actief burgerschap door de overheid. Zij stellen dat overheden vaak bepalen wat gewenst burgerschap is. Hierdoor vindt er vaak een morele voorsortering plaats van burgerinitiatieven door de overheid. Zo bepaalt de overheid vaak wat 'goed burgerschap' is. Dankzij deze voorsortering richt de blik van de overheid zich vaak in grote mate op de 'brave burgers', de burgers die meedenken met beleid en zich aansluiten bij de dominante gewoontes en overtuigingen. De 'afwijkende burgers', die een andere visie hebben dan het algemeen geldende beleid blijven daardoor vaak buiten beeld. Dit zorgt ervoor dat waar burger aan mee mogen doen, en welke initiatieven ondersteuning krijgen, vaak van tevoren al wordt ingevuld door de overheid. Initiatieven die niet 'in het straatje passen' kunnen daardoor niet rekenen op steun van de overheid. Hierdoor wordt de stem van de 'afwijkende' burger vaak niet gehoord, terwijl deze afwijkende burger volgens Verhoeven & Ham (2010) en Drosterij & Peeters (2011) juist een belangrijke rol heeft in het corrigeren van de overheid en het behoud van een vrije veerkrachtige samenleving.

2.4.4 Verwachtingen onderzoeksvraag 3

Onderzoeksvraag 3: *Op welke manier is de gemeente Utrecht betrokken bij de burgerinitiatieven, hoe verloopt de samenwerking tussen gemeente en de initiatiefnemers en welke gevolgen heeft dit voor de initiatieven?*

Uit de eerder genoemde definities van burgerinitiatieven blijkt dat de overheid niet altijd betrokken hoeft te zijn bij burgerinitiatieven (Bakker e.a., 2012; Bos, 2014). Toch blijkt uit veel onderzoeken dat de gemeente wel degelijk een belangrijke rol kan spelen bij burgerinitiatieven. Zo kunnen gemeenten initiatiefnemers ondersteunen met de kennis die zij bezitten, om op deze manier de initiatiefnemers aan te vullen (Oude Vrielink & Van de Wijdeven, 2007; Tonkens & Verhoeven, 2011; Oude Vrielink & Verhoeven, 2011; Jager-Vreugdenhil, 2014). Ook kunnen zij een rol spelen bij het ontstaan en financieren van initiatieven en optreden als verbinder (Hurenkamp e.a., 2006; Oude Vrielink & Van de Wijdeven, 2007; Timmerman, 2011; Tonkens & Verhoeven, 2011). Het is de vraag of de gemeente dezelfde rollen vervult als het gaat om initiatieven in de openbare ruimte. Aangezien deze initiatieven zich richten op het domein van de overheid verwacht ik dat de gemeente nog nauwer betrokken is bij deze initiatieven. Ik verwacht daarom dat de gemeente niet alleen ondersteunt met kennis, maar ook daadwerkelijk bij de planning van de initiatieven betrokken is. Verder verwacht ik dat de gemeente net als bij de andere soorten burgerinitiatieven betrokken is bij het ontstaan, verbinden en financieren van burgerinitiatieven.

Uit bestaand onderzoek blijkt ook dat de samenwerking tussen initiatiefnemers en de gemeente vaak nog moeizaam verloopt. Zo hebben initiatiefnemers vaak een negatief beeld van de gemeente (Tonkens & Verhoeven, 2011; Van de Wijdeven, 2012; Bronsveld, 2016). Initiatiefnemers voelen niet altijd waardering van de gemeente (Tonkens & Verhoeven, 2011; Bronsveld, 2016) en bureaucratische procedures en regelgeving kunnen belemmerend werken voor initiatieven (Oude Vrielink & Van de Wijdeven, 2007; Tonkens & Verhoeven, 2011; Timmerman, 2011; Oude Vrielink & Verhoeven, 2011). Op basis hiervan verwacht ik dat de samenwerking tussen initiatiefnemers en de gemeente Utrecht vaak moeizaam verloopt. Naar verwachting hebben initiatiefnemers vaak een negatief beeld van de gemeente en zorgen bureaucratische procedures voor een moeizame samenwerking.

Verwachting 3a: De gemeente speelt een belangrijke rol bij het ontstaan, plannen, verbinden en financieren van initiatieven.

Verwachting 3b: De samenwerking tussen initiatiefnemers en de gemeente verloopt vaak moeizaam. Initiatiefnemers hebben een negatief beeld van de gemeente dankzij bureaucratische procedures en veel regelgeving

Hoofdstuk 3: Methodologie

Dit hoofdstuk omschrijft de keuzes die zijn gemaakt om het onderzoek op een zo gedegen mogelijke manier uit te voeren. Allereerst wordt de onderzoeksmethode beschreven. Daarna wordt beschreven hoe de onderzoekseenheden geselecteerd zijn en tot slot wordt beschreven hoe de data verwerkt en geanalyseerd is.

3.1 Kwalitatieve onderzoeksmethode

Tijdens dit onderzoek is gebruikt gemaakt van kwalitatieve onderzoeksmethoden. De keuze voor deze kwalitatieve methode komt vooral voort uit de doelstelling van het onderzoek. Het doel van het onderzoek is om de Utrechtse burgerinitiatieven beter te leren begrijpen. Hierbij gaat het vooral om het leren begrijpen van de handelingen van de betrokken actoren (de initiatiefnemers en ambtenaren) en het verklaren van deze handelingen. Kwalitatief onderzoek is hiervoor het meest geschikt, omdat deze methode ervoor zorgt dat achterliggende doelen, motieven en afwegingen van de onderzochte personen begrepen en verklaard kunnen worden (Bryman, 2012). De kwalitatieve onderzoeksmethode zorgt er dus voor dat het onderwerp begrepen kan worden vanuit de belevingswereld van de initiatiefnemers en de ambtenaren. Bovendien is kwalitatief onderzoek geschikt voor ingewikkelde onderwerpen waar nog veel onzekere aspecten aan verbonden zijn (Bryman, 2012). Hierdoor kunnen tijdens het onderzoek ook nieuwe aspecten aan het licht komen. Tot slot heeft de keuze voor kwalitatief onderzoek ook een praktische reden. De populatie van burgerinitiatieven in de Utrechtse openbare ruimte is te klein om een betrouwbaar kwantitatief onderzoek mogelijk te maken.

De belangrijkste manier van dataverzameling van dit onderzoek is het houden van interviews met initiatiefnemers en ambtenaren. Hiervoor is gebruik gemaakt van semigestructureerde interviews. Het houden van semigestructureerde interviews zorgt ervoor dat bij elk interview ten minste een aantal vooraf vastgestelde onderwerpen behandeld wordt. Het geeft de onderzoeker echter vooral de vrijheid om door te vragen bij interessante uitkomsten. Ook geeft het de geïnterviewde de kans om onderwerpen aan te dragen die hij of zij belangrijk vindt. Hierdoor kan onderzoeker kennis maken met de leefwereld van de onderzochten om diens motieven en perspectieven te achterhalen.

Behalve het afnemen van interviews is op nog een aantal manieren informatie verzameld. Allereerst zijn alle geselecteerde initiatieven bezocht, om zo als onderzoeker een beter beeld te krijgen van deze initiatieven. Daarnaast is, op uitnodiging van de gemeente Utrecht, de slotbijeenkomst van het leertraject 'Samen leren en werken aan de stad' bezocht op 14 september 2016. Dit is een traject van de gemeente Utrecht met als doel om de samenwerking tussen initiatiefnemers en de gemeente te verbeteren. Aan het onderzoek werkten vijftig initiatiefnemers van 43 verschillende initiatieven en meer dan veertig ambtenaren van 13 verschillende gemeentelijke afdelingen mee. Op de bezochte avond werden de voorlopige resultaten van dit traject gepresenteerd aan de betrokkenen waarna deze werden bediscussieerd in verschillende workshoprondes. Ook heb ik op deze bijeenkomst persoonlijke informele gesprekken gevoerd met zowel initiatiefnemers als ambtenaren (zie bijlage 6 voor de gemaakte aantekeningen van de avond). Daarnaast is ook de bijeenkomst Bühne Binnenstad bezocht. Dit is een openbare bijeenkomst georganiseerd door wijkbureau Binnenstad en wijkraad Binnenstad, bedoeld voor initiatiefnemers en andere geïnteresseerden. Op deze avond konden initiatiefnemers hun initiatief kort presenteren en vertellen waar zij tegenaan lopen. Zo konden zij antwoorden vinden op hun vragen en in contact komen met andere initiatiefnemers en de aanwezige ambtenaren (zie bijlage 7 voor de gemaakte aantekeningen van de avond). Tot slot is ook informatie van internet gebruikt als aanvulling op de verzamelde data. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om een facebookpagina

of internetpagina van de burgerinitiatieven. Ook is enkele online verkrijgbare informatie van de gemeente Utrecht gebruikt. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om nota's over burgerinitiatieven of de openbare ruimte (Gemeente Utrecht, 2013; 2016b; 2016h) of informatie van de Utrechtse wijkmonitor (Gemeente Utrecht, 2016d) met daarin kerncijfers over de Utrechtse wijken.

3.2 Selectie onderzoekseenheden

De onderzoekseenheden die in deze thesis onderzocht worden zijn de initiatiefnemers van burgerinitiatieven in de Utrechtse openbare ruimte en de ambtenaren van de gemeente Utrecht die betrokken zijn bij het ondersteunen van deze initiatieven. Hieronder wordt uitgelegd hoe deze eenheden zijn geselecteerd.

3.2.1 Criteria voor de burgerinitiatieven

De burgerinitiatieven moeten aan een aantal criteria voldoen om opgenomen te worden in de populatie.

- Het initiatief moet zich afspelen binnen de gemeente Utrecht.
- Het initiatief moet voldoen aan de definitie zoals gegeven door Bakker e.a. (2012)(zie paragraaf 2.1.1). Dit betekent dat het initiatief een maatschappelijke doelstelling moet hebben. Initiatieven die enkel gestart worden vanuit commercieel oogpunt worden niet opgenomen in dit onderzoek.
- Er moet sprake moet zijn van een bottom-up initiatief, waarbij de burgers de leidende rol hebben in de planmaking en/of uitvoering van het initiatief. Ook dit criteria is opgesteld aan de hand van de definitie van Bakker e.a. (2012). Dit hoeft overigens niet te betekenen dat de burgers altijd de eerste aanzet voor het initiatief hebben genomen. Omdat uit de bestaande literatuur blijkt dat sommige initiatieven pas ontstaan na een eerste aanzet van de overheid (Hurenkamp e.a., 2006; Timmerman, 2011, zie paragraaf 2.2.2) worden ook deze initiatieven in het onderzoek opgenomen.
- Het initiatief moet zich afspelen in de openbare ruimte. Zoals eerder bleek is de openbare ruimte voor iedereen vrij toegankelijk (zie paragraaf 2.1.2). Toch wordt in dit onderzoek licht afgeweken van de eerder genoemde definitie van de openbare ruimte. Sommige initiatieven zijn deels afgesloten, bijvoorbeeld om dieren te kunnen houden of ter bescherming tegen diefstal en vernieling. Om in de populatie opgenomen te worden moet het initiatief deels vrij toegankelijk zijn of een deel van de tijd vrij toegankelijk zijn. Een dierenweide die elke dag een paar uur open is voor publiek voldoet hierdoor wel aan de criteria, terwijl een particuliere stadstuin waar alleen de leden mogen komen hier niet aan voldoet.
- Het initiatief moet zich richten op het doen van een fysieke ingreep. Een initiatief om een voetbalveld aan te leggen voldoet daardoor wel aan dit criterium terwijl een initiatief dat enkel een voetbaltoernooi organiseert op een bestaand speelveldje niet aan dit criterium voldoet.
- Tot slot moeten bij het initiatief minimaal vijf burgers betrokken zijn, om te voorkomen dat zeer kleinschalige initiatieven opgenomen worden in het onderzoek. Hierdoor wordt bijvoorbeeld het neerzetten van een klein kunstwerk of het onderhouden van een paar vierkante meter groen door een buurtbewoner uitgesloten. De verwachting is dat deze kleine initiatieven relatief simpel te realiseren zijn, terwijl dit onderzoek zich juist wil richten op de iets grotere en complexere initiatieven.

In bijlage 1 is een lijst opgenomen met de gevonden burgerinitiatieven die aan alle criteria voldoen. Om zo veel mogelijk initiatieven te vinden is op de volgende manieren gezocht:

- Via Google search
- Via www.voorjebuurt.nl, een platform waar initiatiefnemers een crowdfunding actie kunnen starten voor hun initiatief.
- Via www.ijmaaktutrecht.nl, een platform van de gemeente Utrecht waarbij initiatiefnemers hun eigen initiatief op de kaart kunnen zetten.
- Via www.participedia.nl, een website van de gemeente Utrecht die zich richt op het verbeteren van burgerparticipatie in Utrecht. Hier worden enkele voorbeelden gegeven van burgerinitiatieven.
- Via www.groendichterbij.nl, een project gestart door onder andere het Oranje Fonds en Buurtlink. Deze site geeft een overzicht van groene projecten in Nederland.
- Via 'De Vergroening van Utrecht' (2016). Deze organisatie begeleidt burgerinitiatieven die van Utrecht een groenere, schonere en duurzamere stad willen maken.
- Via www.gmjd.nl, van de stichting Groen moet je doen. Deze stichting probeert een schakel te zijn tussen burgers die een initiatief willen starten voor het beheren van openbaar groen en de gemeente. Op hun website geven ze een overzicht van groene initiatieven.

3.2.2 Selectie van wijken

Er is voor gekozen om in dit onderzoek te focussen op enkele Utrechtse wijken. Dit zorgt voor een betere afstemming tussen de interviews met de initiatiefnemers en de ambtenaren. De betrokken ambtenaren zijn immers elk verantwoordelijk voor de ondersteuning van initiatieven in één of twee wijken. Er is hierbij gekozen om te focussen op wijken waar minimaal vijf burgerinitiatieven aanwezig zijn. Hierdoor bleven alleen de wijken Vleuten-De Meern, Oost, West en Noordwest over. Aangezien het in de wijk Noordwest lastig bleek om voldoende initiatiefnemers te vinden die willen meewerken aan het onderzoek, is er later voor gekozen om deze wijk te laten afvallen. De focus ligt in dit onderzoek dus op Vleuten-De Meern, Oost en West. In deze wijken zijn voldoende bereidwillige initiatiefnemers te vinden en zijn ambtenaren bereid gevonden om mee te werken aan het onderzoek. Als bijkomend voordeel verschillen deze wijken behoorlijk van elkaar. Vleuten-De Meern is een ruim opgezette wijk aan de rand van de stad met veel nieuwbouw. Oost is een wijk vlak naast het centrum met veel dure huizen, maar ook veel studentenwoningen. West ligt eveneens vlak naast het centrum en kent goede buurten, maar ook buurten met veel sociale onrust en veel sociale huurwoningen. In paragraaf 4.1 wordt een uitgebreidere beschrijving van de wijken gegeven.

3.2.3 Selectie van burgerinitiatieven

Uit de drie wijken zijn elk drie initiatieven gekozen. Deze initiatieven zijn geselecteerd door middel van *purposive sampling*. Er is gekozen voor deze methode omdat uit een korte inventarisatie van de volledige lijst met initiatieven opvalt dat de initiatieven zich grofweg richten op drie thema's, namelijk groen, dieren en sport. Door de initiatieven doelbewust te selecteren is geprobeerd om een samenstelling te creëren die representatief is voor de gehele lijst met gevonden burgerinitiatieven. Zo wordt voorkomen dat slechts één type initiatief in het onderzoek wordt opgenomen.

De geselecteerde initiatieven zijn eerst per mail benaderd. Wanneer hierop geen reactie volgde is geprobeerd de initiatieven de bellen. De initiatieven waarbij dit niet mogelijk was zijn bezocht, om zo te proberen in contact te komen met iemand die bij het initiatief betrokken is. Wanneer het niet lukte om in contact te komen met het initiatief, of wanneer de initiatiefnemer niet wou meewerken aan het onderzoek, werd steeds een nieuw initiatief uit dezelfde wijk geselecteerd. Bij elk geselecteerd initiatief is een interview afgenomen met één burger die nauw betrokken is bij het initiatief. Bij voorkeur is dit (een van) de initiatiefnemer(s) van het initiatief. Bij de initiatieven die al langere tijd bestaan was dit niet altijd mogelijk, meestal omdat deze persoon inmiddels niet meer bij het initiatief betrokken is. Bij deze initiatieven is gekozen voor iemand die al lange tijd nauw betrokken is en een

belangrijke functie heeft binnen het initiatief. Aangenomen wordt dat de initiatiefnemers die geïnterviewd zijn veel kennis van het initiatief bezitten en kunnen spreken namens de hele groep initiatiefnemers. Voor het gemak wordt in het vervolg van dit onderzoek de term ‘initiatiefnemers’ gebruikt voor de burgers die geïnterviewd zijn, ook als het gaat om een burger die niet vanaf het allereerste uur betrokken is. De topiclist voor de initiatiefnemers is bijgevoegd in bijlage 2.

Tabel 3.1 Afgenomen interviews met initiatiefnemers

	Rol geïnterviewde	Type initiatief	Datum interview	Locatie
1. Halte Westplein	Initiatiefnemer	Groen	29 juli	Bij het initiatief
2. Spinozaplantsoen	Initiatiefnemer	Groen en dieren	2 augustus	Bij het initiatief
3. De Wilgenhof	Secretaris, betrokken vanaf 2003 (vlak na het ontstaan).	Groen	16 augustus	Bij het initiatief
4. De Buitenspelen	Initiatiefnemer	Sport	17 augustus	Bij initiatiefnemer thuis
5. Buurtmoestuin Castellum	Initiatiefnemer	Groen	17 augustus	Bij het initiatief
6. De Vlinderhof	Initiatiefnemer	Groen	17 augustus	Bij het initiatief
7. Dierenweide Abstede	Voorzitter, betrokken vanaf 2005	Dieren	19 augustus	Bij initiatiefnemer thuis
8. De Zilveren Schaats	Initiatiefnemer	Groen en dieren	1 september	Bij het initiatief
9. Oosterspoorbaan	Initiatiefnemer	Groen en Sport	11 oktober	In koffiebar Broodnodig

3.2.4 Selectie van ambtenaren

Naast de interviews met de initiatiefnemers zijn ook interviews afgenomen met gemeenteambtenaren van de drie geselecteerde wijken. Er zijn vier interviews gehouden met wijkadviseurs en twee interviews met gebiedsmanagers.

Wijkadviseurs

Alle tien Utrechtse wijken hebben een eigen wijkbureau. Dit wijkbureau is het aanspreekpunt voor de wijk en de verbinding tussen bewoners en het stadsbestuur. Bewoners kunnen bij deze wijkbureaus terecht voor onder andere ideeën of klachten over de wijk. Het wijkbureau is meestal ook het eerste aanspreekpunt voor bewoners die een burgerinitiatief willen starten en is de beheerder van het initiatievenfonds (Gemeente Utrecht, 2016c). De wijkregisseur heeft de leiding over het wijkbureau. Onder de wijkregisseur vallen de wijkadviseurs, die elk verantwoordelijk zijn voor een deel van de wijk. Voor dit onderzoek is met vier wijkadviseurs een interview afgenomen.

Gebiedsmanager

De gemeente Utrecht kent vijf gebiedsmanagers, die elk verantwoordelijk zijn voor twee wijken. De gebiedsmanagers geven leiding aan Stadsbedrijven, de afdeling binnen de gemeente die zorgt voor het beheer en onderhoud van de openbare ruimte. Daarnaast is de gebiedsmanager het aanspreekpunt voor partijen die iets willen doen in de openbare ruimte. Hierdoor raken deze gebiedsmanagers betrokken bij burgerinitiatieven die zich richten op het doen van een fysieke verandering in de

openbare ruimte. Voor dit onderzoek is met twee gebiedsmanagers een interview afgenomen. De topiclist voor de interviews met de gemeente is bijgevoegd in bijlage 3.

Tabel 3.2 Afgenomen interviews met gemeente Utrecht

Functie geïnterviewde	Datum	Locatie
Wijkadviseur Vleuten-De Meern	22 september 2016	Wijkbureau Vleuten-De Meern
Wijkadviseur Vleuten-De Meern	22 september 2016	Wijkbureau Vleuten-De Meern
Gebiedsmanager Vleuten-De Meern en Leidsche Rijn	22 september 2016	Wijkbureau Vleuten-De Meern
Wijkadviseur West	26 september 2016	Wijkbureau West
Gebiedsmanager West en Binnenstad	28 september 2016	Kantoor Stadswerken West
Wijkadviseur Oost	7 oktober 2016	Wijkbureau Oost

3.3 Data analyse

De interviews in dit onderzoek zijn allen opgenomen met een spraakrecorder en zijn volledig getranscribeerd. Hierna zijn deze in het programma Nvivo geplaatst, een programma dat helpt bij de verwerking van kwalitatieve data. Alle relevante data heeft hier een codering gekregen, zodat in één opslag gezien kon worden wat de verschillende respondenten vertellen over een specifiek onderwerp. Dit hele proces is voor de initiatiefnemers en de ambtenaren apart uitgevoerd. Hierdoor ontstaat een codeboom voor zowel de initiatiefnemers (bijlage 4) als de ambtenaren (bijlage 5). Op basis van deze codebomen zijn de resultaten van dit onderzoek uitgewerkt. Tijdens de onderzoeksfase vond afwisseling plaats tussen data verzameling en data analyse. Na afloop van de interviews is de data meteen gecodeerd en gescand op relevante uitkomsten. Tijdens het proces zijn deze categorieën verschillende keren aangepast op basis van nieuwe inzichten en informatie. Dit leidde tot enkele kleine veranderingen in de topiclists voor de interviews (deze zijn met rood aangegeven in bijlage 2 en 3). Het aanscherpen van deze vragen stelde de onderzoeker in staat om concretere vragen te stellen aan de respondenten.

Om te controleren of de data correct is geïnterpreteerd en de betrouwbaarheid van het onderzoek te vergroten zijn de resultaten op verschillende manieren voorgelegd aan de betrokken actoren. Ten eerste is de conceptversie van het verslag opgestuurd naar de geïnterviewde initiatiefnemers. Dit leidde tot twee reacties van initiatiefnemers die enkele kleine veranderingen voorstelden in de omschrijving van hun eigen initiatief. Ten tweede is de conceptversie grondig doorgelezen door een van de geïnterviewde wijkadviseurs, waarna deze is besproken op het wijkbureau. Dit leidde niet tot hele grote inhoudelijke veranderingen maar wel tot het wegnemen van enkele kleine onwaarheden en foutjes en het aanscherpen van de conclusies. Tot slot zijn de belangrijkste uitkomsten van dit onderzoek gepresenteerd aan het initiatievenetwerk van de gemeente Utrecht. Dit is een team van ambtenaren van verschillende afdelingen die drie keer per week kort bij elkaar komen om de stand van zaken rondom het ondersteunen van burgerinitiatieven te bespreken. Tijdens het presenteren van de initiatieven waren acht ambtenaren aanwezig waaronder de wijkadviseur Binnenstad, de beleidsadviseur maatschappelijke initiatieven en de voorzitter van het initiatievenfonds. Op basis van de feedback op deze presentatie zijn enkele conclusies en aanbevelingen aangescherpt.

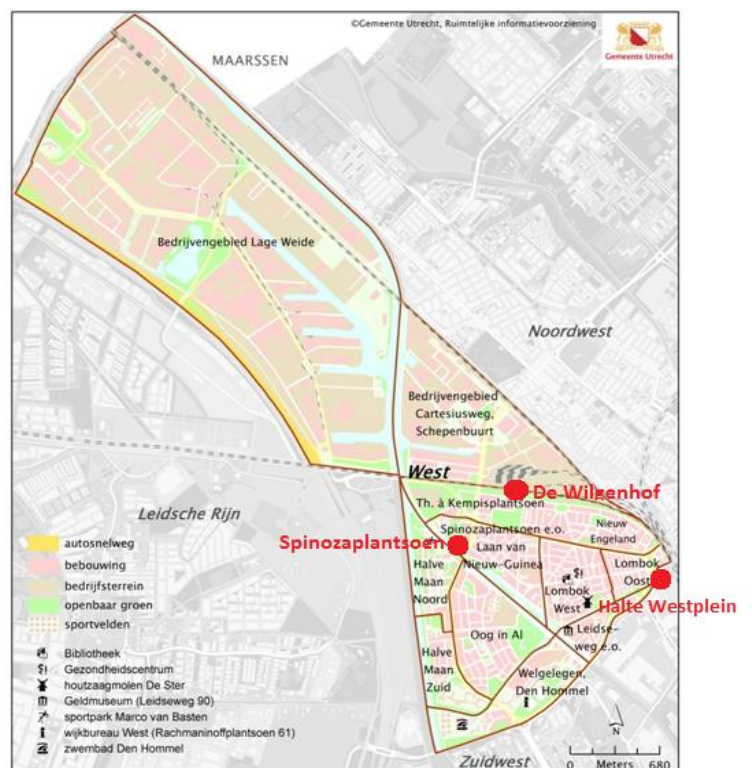
Hoofdstuk 4: Het ontstaan van burgerinitiatieven

In de komende drie hoofdstukken worden de resultaten van dit onderzoek gepresenteerd. Hoofdstuk 4 richt zich op het ontstaan van burgerinitiatieven. Allereerst wordt in paragraaf 4.1 een korte schets gegeven van de drie gekozen wijken en de negen bestudeerde burgerinitiatieven. Daarna richt paragraaf 4.2 zich op de doelen van de initiatiefnemers en worden in paragraaf 4.3 de factoren besproken die een rol spelen bij de keuze om een initiatief te starten.

4.1 Een overzicht van de drie wijken en de negen burgerinitiatieven

4.1.1 Utrecht West

De wijk West bestaat uit twee grote bedrijventerrein in het noorden en de woonbuurten in het zuiden. Het zuidelijk deel van de wijk ligt pal naast het centrum van Utrecht en wordt gekenmerkt door een dichte bebouwing met veel oude arbeiderswoningen. Uit cijfers van de WijkWijzer van de Gemeente Utrecht (2016d) blijkt dat de wijk als geheel gemiddeld scoort als het gaat om het aandeel allochtonen, maar in het zuiden bevinden zich een aantal buurten die bekend staan om de multiculturele bevolking. Veel van deze buurten bevatten veel sociale huurwoningen, eengezinswoningen en woningen voor starters. Ook is er in sommige van deze buurten sprake van sociale onrust. Als het gaat om het gevoel van veiligheid scoort West het op één na slechts van heel Utrecht (Gemeente Utrecht, 2016d). In de wijk West zijn drie initiatieven onderzocht, die hieronder worden behandeld

Figuur 4.1: Plattegrond van Utrecht West

Bron: Gemeente Utrecht (2016e).

Initiatief 1: Halte Westplein

Het Westplein maakt deel uit van het stationsgebied Utrecht centraal, dat op dit moment een grootschalige herontwikkeling doormaakt. De infrastructuur van het Westplein zal hierbij herontwikkeld worden, maar het is nog niet duidelijk hoe dit er precies uit gaat zien. Deze plannen laten waarschijnlijk nog een paar jaar op zich wachten. Toen een aantal jaar geleden de tramhalte op de middenberm van het Westplein verdween ontstond ruimte voor tijdelijke initiatieven, zoals Halte Westplein. Bij dit initiatief tuinieren bewoners op de middenberm van het drukke Westplein, voornamelijk in verplaatsbare bakken. Ook hebben zij zelf gemaakte bankjes geplaatst en een afrastering van wilgentakken gemaakt en tulpenbollen gepland. De gemeente zorgt ervoor dat het gras rondom de bakken gemaaid wordt en de initiatiefnemers verzorgen de rest.

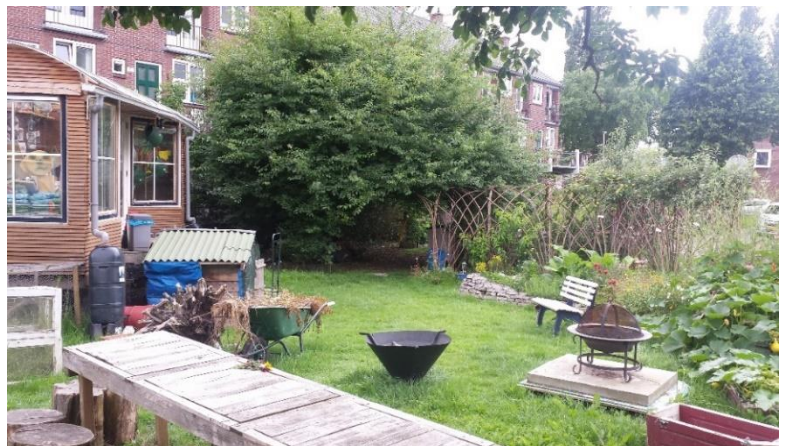

- Type: Groen
- Buurt: Lombok-Oost
- Gestart: 2013
- Doel: Het Westplein opfleuren en vergroenen en zorgen dat voorbijgangers even blijven hangen in plaats van snel het drukke verkeersplein oversteken.
- Doelgroep: Omwonenden die van tuinieren houden en passanten van het Westplein

Initiatief 2: Spinozaplantsoen

Het Spinozaplantsoen is een oude arbeidsbuurt met veel sociale huurwoningen en een multiculturele bevolking. Omdat veel huizen erg verouderd zijn staan deze al geruime tijd op de nominatie om gesloopt te worden, maar hierover is nog steeds geen duidelijkheid. Ook zijn er erg weinig voorzieningen in de wijk aanwezig. Op een van de voorheen kale grasstroken hebben buurtbewoners een eetbare ontmoetingstuin gecreëerd met groente, bloemen, fruit en kruiden. Ook worden hier kippen gehouden en staat hier sinds kort een tuinhuis. In en rondom de tuin vinden veel activiteiten plaats zoals tuinwerkdagen en barbecues. Ook worden er veel activiteiten voor kinderen georganiseerd, zoals schilderen, planten verzorgen en het helpen met huiswerk.

- Type: Voornamelijk groen, deels dieren
- Buurt: Laan van Nieuw Guinea-
Spinozaplantsoen
- Gestart: 2013
- Doel: De sociale cohesie in de buurt bevorderen door een plek te creëren waar bewoners elkaar kunnen ontmoeten.
- Doelgroep: Bewoners van het Spinozaplantsoen. Zowel kinderen als volwassenen.

Initiatief 3: De Wilgenhof

De Wilgenhof bevindt zich net als het Spinozaplantsoen in een oude arbeidersbuurt, maar ligt meer aan de rand van de buurt naast de spoorbaan. Oorspronkelijk was de Wilgenhof een schooltuin, waar getuiniert werd door leerlingen van scholen in de buurt. Toen deze scholen stopten met het lesgeven in tuinieren kwam de tuin braak te liggen. Uiteindelijk namen een aantal buurtbewoners het beheer van de tuin over. Inmiddels zijn er dertig kleine individuele tuintjes en een grote gemeenschappelijke tuin met een vijver, kruidentuin, fruitbomen, bessenstruiken, groenteveldje, composthoop, bijenstal en een tuinhuisje. Daarnaast zijn er tuintjes aanwezig waar aan kinderen wordt geleerd hoe ze kunnen tuinieren. De betrokkenen zijn voornamelijk omwonenden die van tuinieren houden, maar zelf geen tuin hebben. Om de plantjes te beschermen is het terrein afgesloten met een hek, dat al stamt uit de tijd dat de tuin nog een schooltuin was. Wel wordt de tuin vaak open gesteld voor publiek.

- Type: Groen
- Buurt: Nieuw Engeland, Thomas. a. Kempisplantsoen en omgeving
- Gestart: 2000
- Doel: Primair het kunnen tuinieren, secundair het ontmoeten van andere tuinders.
- Doelgroep: Bewoners uit de buurt die van tuinieren houden.

4.1.2 Vleuten- De Meern

Vleuten-De Meern [VDM] bestaat uit de twee oude kernen Vleuten en De Meern, die pas sinds 2001 deel uitmaken van Utrecht, en daarnaast vooral veel nieuwbouw. VDM bevindt zich aan de rand van de stad en is een ruim opgezette wijk met relatief veel ruimte voor groen. De wijk oogt hierdoor niet als een stad, maar meer als een groot dorp. In VDM wonen dan ook voornamelijk gezinnen. De wijk kent samen met Leidsche Rijn relatief gezien het grootste aantal gezinnen met kinderen van heel Utrecht (Gemeente Utrecht, 2016d). Een belangrijke rol is weggelegd voor het Maximapark, dat een groene oase vormt in de wijk. Veel van de nieuwbouwprojecten zijn opgezet rondom dit uitgestrekte park. Ook de drie onderzochte initiatieven in deze wijk spelen zich af in of rondom het Maximapark. Deze worden hieronder behandeld.

Figuur 4.2 Plattegrond van Vleuten-De Meern

Bron: Gemeente Utrecht, 2016f).

Initiatief 4: De Buitenspelen

Eind 2014 start een groepje bewoners van Utrecht een burgerinitiatief voor het aanleggen van een calisthenics parcours in het Maximapark. De initiatiefnemers vinden dat er te weinig mogelijkheden zijn om buiten te kunnen sporten en met de aanleg van simpele rekstokken en krachttoestellen willen zij dit veranderen. Daarnaast willen zij vooral dat mensen samen kunnen sporten en van elkaar kunnen leren. Hierdoor moeten mensen op een laagdrempelige manier kennis kunnen maken met fitness in de buitenlucht. Naar alle waarschijnlijkheid zullen de toestellen begin 2017 geplaatst gaan worden. Vanwege veiligheidsvoorschriften zal dit gebeuren door een bedrijf in opdracht van de gemeente Utrecht. De initiatiefnemers hebben een groot deel van de financiële middelen bij elkaar gebracht en gaan workshops organiseren om onervaren sporters met deze sport in aanraking te laten komen.

- Type: Sport
- Buurt: Maximapark en omgeving/Leidsche Rijn park
- Gestart: Begin planmaking in 2014 (nog niet gerealiseerd).
- Doel: Het creëren van meer mogelijkheden om buiten te sporten. Daarnaast vooral het samen kunnen sporten op een laagdrempelige manier.
- Doelgroep: Sporters van alle niveaus. Voornamelijk gericht op volwassenen

Bron afbeelding: De Buitenspelen (2016).

Initiatief 5: Buurtmoestuin Castellum

Toen een aantal jaar geleden het museum Castellum Hoge Woerd gebouwd werd bleef een stukje grond over waarvan de bestemming nog onbekend was. Buurtbewoners stapten op de gemeente af met het idee om hier een buurtmoestuin te maken. De gemeente gaf de grond in bruikleen en sinds een paar jaar wordt hier door bewoners getuinierd. De leden hebben een eigen tuintje, maar er zijn ook veel gemeenschappelijke stukken. Daarnaast worden er workshops georganiseerd om te leren tuinieren, worden er feesten georganiseerd en zijn er activiteiten voor kinderen. Ook wordt door de bewoners regelmatig samen gekookt met de opbrengst uit de eigen tuin.

- Type: Groen
- Buurt: De Meern-Noord
- Gestart: 2011
- Doel: Primair het kunnen tuinieren, secundair het ontmoeten van andere tuinders.
- Doelgroep: Mensen uit de buurt die van tuinieren houden.

Initiatief 6: De Vlinderhof

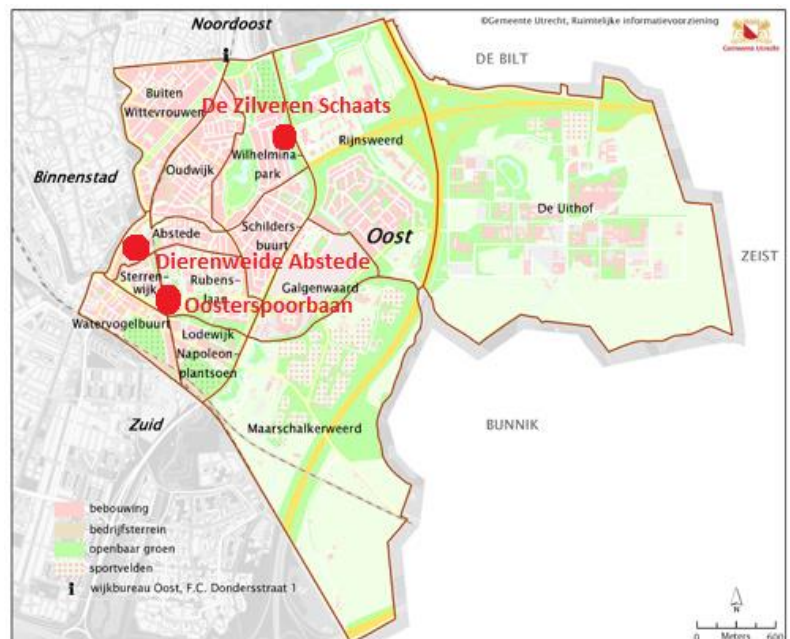
De Vlinderhof is een tuin in het Maximapark met veel bijzondere planten en bloemen. De tuin is ontworpen door de wereldberoemde tuinarchitect Piet Oudolf. De tuin trekt inmiddels bezoekers uit heel Nederland en soms zelfs uit de hele wereld. De Vlinderhof is vooral ontstaan op initiatief van één buurtbewoner, die het jammer vond dat er in Nederland nog geen openbare tuin van Oudolf was. Deze initiatiefnemer zocht contact met de architect, sponsors, de gemeente en andere tuinliefhebbers. De tuin is uiteindelijk aangelegd in samenwerking met de gemeente. Het onderhoud wordt verzorgd door een groot team van vrijwilligers. Behalve als kijktuin fungeert de Vlinderhof ook als ontmoetingsplek voor tuinliefhebbers en worden er kleinschalige activiteiten georganiseerd zoals een tuinfeest en activiteiten voor de educatie voor schoolkinderen.

- Type: Groen
- Buurt: Maximapark en omgeving
- Gestart: 2014
- Doel: Primair het creëren van een echte Oudolf tuin in Nederland, secundair het verbinden van tuinliefhebbers
- Doelgroep: Tuinliefhebbers uit Utrecht en daarbuiten.

4.1.3 Utrecht Oost

De wijk Oost ligt pal naast de binnenstad en staat bekend als een chique wijk. Vooral rondom het Wilhelminapark bevinden zich veel dure herenhuizen. Dit blijkt ook uit de officiële cijfers van de Utrechtse wijkmonitor (Gemeente Utrecht, 2016d). Van alle wijken kent Oost relatief gezien het minste aantal huishoudens dat bijstand ontvangt. Ook is het rapportcijfer dat de bewoners de eigen wijk geven het hoogst van heel Utrecht. Wanneer gekeken wordt naar de samenstelling van de bevolking, dan valt op dat hier relatief weinig kinderen wonen. Oost heeft op de Binnenstad na relatief het minste aantal gezinnen met kinderen. Wel wonen er veel studenten en net afgestudeerden in de wijk, als gevolg van de ligging tussen de Binnenstad en De Uithof (Gemeente Utrecht, 2016d). Dit betekent overigens niet dat Oost enkel dure buurten kent. De wijken Sterrenwijk en Rubenslaan blijven bijvoorbeeld flink achter bij de rest van de wijk, wanneer gekeken wordt naar de huizenprijzen (CBS Statline, 2016).

Figuur 4.3: Plattegrond van Utrecht Oost.

Bron: Gemeente Utrecht (2016d)

Initiatief 7: Dierenweide Abstede

Al tientallen jaren beheren de bewoners van de buurt Abstede een dierenweide. De buurt Abstede is niet zo rijk als bijvoorbeeld het Wilhelminapark, maar kan ook zeker geen arme buurt genoemd worden. Toen in de jaren '70 veel groen in de buurten dreigde te verdwijnen zette bewoners zich in om het groen te behouden. Onderdeel hiervan was dat de bewoners het beheer van de dierenweide overnamen om de sluiting te voorkomen. Tot op de dag van vandaag verzorgen de bewoners geiten, schapen, ganzen en kippen. De initiatienemers doen dit vanuit een passie voor dieren maar willen ook een plek in stand houden waar initiatiefnemers en andere bewoners elkaar kunnen ontmoeten. Tot slot is ook de educatie van stadskinderen een belangrijk doel van dit initiatief.

- Type: Dieren
- Locatie: Abstede
- Gestart: 1978
- Doel: Het behoud van de dierenweide, creëren van ontmoetingsplek voor de buurt en de educatie van stadskinderen.
- Doelgroep: Bewoners van de omliggende buurten, voornamelijk kinderen.

Initiatief 8: De Zilveren schaats

De Zilveren Schaats is een natuurgebiedje van in totaal drie hectare groot, waarvan een deel water en een deel land. Vroeger maakte het gebied onderdeel uit van de Hollandse Waterlinie. Vanaf 2000 hebben de bewoners van de omliggende straten het beheer overgenomen. De bewoners stellen een beheerplan op en voeren de snoeiwerkzaamheden. Ook houden zij een kudde schapen die het gebied begraast. In tegenstelling tot de andere initiatieven fungeert de Zilveren Schaats niet zozeer als ontmoetingsplek. De bewoners laten het gebied juist zo veel mogelijk met rust om de natuur zijn gang te laten gaan en betreden het gebied alleen voor de uitvoering van de werkzaamheden. Het doel is dan ook vooral om de ecologische en historische waarde van het gebied behouden.

- Type: Groen en dieren
- Buurt: Wilhelminapark en omgeving
- Gestart: 2000
- Doel: Behoud van de ecologische en cultuurhistorische waarde van de waterdoorgang.
- Doelgroep: omwonenden met passie voor natuur.

Initiatief 9: Oosterspoorbaan

Een aantal jaar geleden kwam een groepje bewoners in actie om de in onbruik geraakte spoorlijn ten zuiden van het Spoorwegmuseum een nieuwe functie te geven. In samenwerking met de gemeente vormen zij het gebied om tot een groene fiets en wandel verbinding tussen de binnenstad en het Kromme Rijngebied. Het project bestaat uit twee delen. Ten eerste de aanleg van het fietspad en wandelpad. Hoewel de bewoners hierbij betrokken zijn, neemt de gemeente hierbij de leiding. Zij kopen de grond van Prorail en hebben eind 2016 de aanleg van het fietspad en voetpad voltooid. Ten tweede is er ruimte voor initiatieven vanuit de buurt. De bewoners starten in totaal zes initiatieven langs de Oosterspoorbaan. De meeste hiervan zijn gericht op het creëren van groen. Er is ook een initiatief dat zich richt op het creëren van sportmogelijkheden langs de Oosterspoorbaan en een initiatief voor het aanleggen van een natuurspeeltuin voor kinderen. Eén van de initiatieven is al zichtbaar. Bij dit initiatief composteren bewoners hun keukenafval tot vruchtbare aarde, waarmee ze in bakken langs de Oosterspoorbaan tuinieren. In januari 2017 zal de officiële opening van de Oosterspoorbaan plaatsvinden.

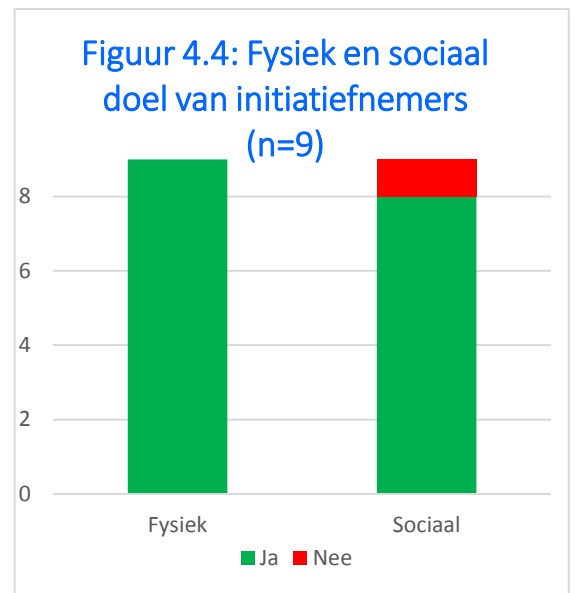

- Type: Groen en sport
- Buurt: Rubenslaan en omgeving
- Gestart: Planmaking 2012, uitvoering 2016.
- Doel: Creëren van een groene verbinding tussen de Binnenstad en Kromme Rijngebied. Daarnaast kleine initiatieven gericht op vergroening en sport/speel faciliteiten.
- Doelgroep: Bewoners van de omliggende buurten, in het bijzonder kinderen.

4.2 Het starten van een burgerinitiatief

Tijdens de interviews met de initiatiefnemers is gevraagd waarom zij dit burgerinitiatief gestart zijn. Uit alle antwoorden komt hetzelfde beeld naar voren. Zij starten de initiatieven omdat zij een duidelijk doel voor ogen hebben. Initiatiefnemers weten erg goed wat zij willen bereiken en zetten zich graag in om dit doel te bereiken. De doelen van de initiatiefnemers zijn tweeledig. Alle initiatiefnemers geven aan dat hun initiatief een fysiek doel heeft (dit is geen verrassing aangezien dit onderzoek zich richt op initiatieven die een fysieke ingreep doen in de openbare ruimte). Daarnaast geven acht van de negen initiatiefnemers aan dat hun initiatief ook een sociaal doel heeft (figuur 4.4). Het sociale en fysieke doel van de initiatiefnemers wordt hieronder behandeld.

4.2.1 Het fysieke doel van initiatiefnemers

Het fysieke doel van de initiatiefnemers komt voort uit het constateren van een gebrek van de openbare ruimte door de initiatiefnemer. De initiatiefnemers constateren een tekortkoming in de openbare ruimte of 'missen' iets in deze openbare ruimte en komen in actie om dit op te lossen. Dit geconstateerde 'gebrek' is per initiatief sterk verschillend. Een aantal initiatieven noemt het gebrek aan groen in de buurt als reden om in actie te komen. Zij vinden dat er te weinig groen in de buurt is en willen met hun initiatief meer ruimte voor groen creëren. Een mooi voorbeeld hiervan is Halte Westplein, waar initiatiefnemers tuinieren op de middenberm van het voorheen kale verkeersplein.

Initiatiefnemer Halte Westplein: *"Hier was voorheen alleen maar gras en mensen liepen hier snel voorbij. We wilden van het kale Westplein een plekje maken met meer kleur en waar je ook wat makkelijker kan gaan zitten."*

Naast een gebrek aan groen in de buurt noemen initiatiefnemers ook andere gebreken van de openbare ruimte op die een reden zijn om een initiatief te starten. Zo vertelt de initiatiefnemer van Dierenweide Abstede dat er tegenwoordig steeds minder gemeentelijke dierenweides in Utrecht te vinden zijn, terwijl het volgens hem juist zeer belangrijk is dat deze plekken aanwezig zijn in de stad. Een ander gebrek dat door een aantal initiatiefnemers genoemd wordt is het gebrek aan sportmogelijkheden in de stad. Dit wordt mooi verwoord door de initiatiefnemer van De Buitenspelen, die een calisthenics parcours in het Maximapark willen realiseren.

Initiatiefnemer De BuitenSpelen: *"We waren in Thailand op vakantie geweest en ik dacht: hoezo kan in Nederland niks buiten. Er zijn nergens dingen gecreëerd om samen te komen en te sporten. In het buitenland gebeurt dat veel meer. Dus we wilden dit hier graag doen."*

Het geconstateerde gebrek hoeft overigens niet altijd een gebrek te zijn dat zich op dat moment al voordoet. Sommige initiatiefnemers richten juist een initiatief op om te voorkomen dat dit gebrek zich voor doet. Een mooi voorbeeld is het hierboven genoemd Dierenweide Abstede. De bewoners hebben het beheer van de dierenweide overgenomen van de gemeente, om een sluiting te voorkomen. Een

ander voorbeeld is De Zilveren Schaats, waar bewoners een natuurgebiedje beheren. Hiermee willen zij voorkomen dat dit stuk groen wordt volgebouwd.

Initiatiefnemer De Zilveren Schaats *“Het was hier een grote polder en langzaam is dit allemaal vol gebouwd. Uiteindelijk is dit nog het laatste stukje groen dat er is. Het is net het Astrix en Obelix dorpje. Eén klein dorpje dat wanhopig stand probeert te houden tegen de oprukkende kantoorbouw en wegebouw. Want als het weg gaat dan is het ook weg.”*

Dit laatste gebeurt overigens vaker, zo blijkt uit de interviews met de ambtenaren. Meerdere ambtenaren geven aan dat het achterliggende plan van initiatiefnemers soms is om woningbouw te voorkomen. Een van hen geeft een voorbeeld van een initiatief dat recent is ingediend bij de gemeente.

Gebiedsmanager Utrecht: *“Er is daar een stuk groen en daar kunnen huizen komen of het kan groen blijven. Toen bewoners er lucht van kregen dat er misschien huizen gebouwd worden zeiden ze: dat gaan wij anders doen. Die hebben wat mensen bij elkaar gestopt en een plan gemaakt. [...] Het plan is dan vooral woningbouw voorkomen.”*

Overigens is het woord ‘gebrek’ niet in alle gevallen de meest gelukkige woordkeuze. In sommige gevallen is eerder sprake van een ‘droom’ of een ‘wens’ voor de openbare ruimte. Deze initiatiefnemers willen iets bijzonders creëren in de openbare ruimte. Het mooiste voorbeeld is De Vlinderhof in het Maximapark, waar bewoners een bijzondere tuin hebben aangelegd die is ontworpen door de wereldberoemde tuinarchitect Piet Oudolf.

Initiatiefnemer De Vlinderhof: *“Ik vind de ontwerpen van Piet Oudolf geweldig. Er gebeurt iets in zijn tuinen. Sommige mensen vielen zelf flauw. Daar gebeurde iets dat is geweldig. Dus het ging mij vooral om Piet Oudolf. Er is in Nederland nog geen tuin van hem dus ik wilde heel graag een Oudolf tuin in Nederland hebben.”*

4.2.2 Het sociale doel van initiatiefnemers

Initiatiefnemers starten hun initiatief niet alleen omdat zij een fysiek doel hebben, maar in bijna alle gevallen ook omdat zij een sociaal doel hebben. Alleen de initiatiefnemer van De Zilveren Schaats geeft aan dat het initiatief niet echt een sociaal doel heeft. Volgens hem zijn er in de wijk al genoeg activiteiten waar bewoners elkaar ontmoeten en is dit initiatief daar niet voor nodig.

Initiatiefnemer De Zilveren Schaats: *“Het sociale is niet echt een doel. Dit is wel echt voor mensen om met de natuur bezig te zijn. Natuurlijk kom je elkaar wel tegen, Maar mensen komen elkaar zoveel tegen op andere plekken. Op scholen, parkdagen of sportverenigingen. Het zou prima functioneren als dit er niet zou zijn, sociaal gezien.”*

Bij de andere initiatieven speelt het sociale doel wel een belangrijke rol. Bij sommige initiatieven is dit sociale doel het gevolg van het constateren van een concreet maatschappelijk probleem. Het constateren van een dergelijk maatschappelijk probleem wordt door een aantal initiatiefnemers als reden genoemd om het initiatief te starten. Het mooiste voorbeeld hiervan is Het Spinozaplantsoen, dat ligt in een buurt met relatief veel sociale onrust. Voor de initiatiefnemer van Het Spinozaplantsoen is deze sociale onrust de reden om het initiatief te starten.

Initiatiefnemer Spinozaplantsoen: *“Hier lopen heel veel mensen langs elkaar heen. Mensen wonen ergens en weten niet waar iedereen woont, wat je doet, waar je goed in bent en waar je niet goed in bent. Vroeger was het er wel en dat hebben we afgeleerd en dat moet nu een*

beetje terug [...] “Het is belangrijk dat dit gebeurt, want je hebt ook met radicalisering te maken. Je moet er dan niet van staan te kijken als het over een paar jaar fout gaat als er niet van dit soort plekken zijn. Er zijn bijvoorbeeld drugshuizen met mooie auto’s. Dat heeft enorme trekkracht en je moet hier iets tegenover zetten.”

Toch zijn er slechts een paar initiatiefnemers die de constatering van een sociaal probleem als directe aanleiding noemen om hun initiatief te starten. De meeste initiatiefnemers benoemen niet zozeer een sociaal probleem, maar benadrukken wel dat hun initiatief een sociaal doel heeft. Hierbij geven de initiatiefnemers vooral aan dat zij met het initiatief ervoor willen zorgen dat de buurtbewoners elkaar kunnen ontmoeten. Dit ontmoeten gebeurt op twee manieren. Er ontstaan tijdens de initiatieven veel contacten *binnen* de initiatieven, zo geven de initiatiefnemers aan. Doordat buurtbewoners samenwerken om het initiatief te kunnen realiseren ontstaan nieuwe contacten tussen buurtbewoners en worden bestaande contacten verstevigd. Vrijwel alle initiatiefnemers geven aan dat juist dit ‘samen met buurtbewoners iets kunnen doen’ een belangrijke reden is om het initiatief te starten. Dat het stimuleren van ontmoetingen *binnen* het initiatief belangrijk is blijkt bijvoorbeeld uit de onderstaande uitspraken van de initiatiefnemers van dierenweide Abstede en buurtmoestuin Castellum.

Initiatiefnemer Dierenweide Abstede: “Voor mij is het belangrijkste dat ik iets samen met de buurtgenoten doe omdat ik er heilig in geloof dat je zo’n buurt om lange termijn leefbaar kan maken en dat je iets met elkaar moet doen. [...] mensen ontmoeten elkaar echt door het initiatief.”

Initiatiefnemer Buurtmoestuin Castellum: “Iedereen heeft zijn eigen stukje, maar we hebben ook een gemeenschappelijk stuk en we doen gemeenschappelijk zaden inkopen en we hebben gemeenschappelijk tuinwerkdagen. We hebben allerlei dingen om elkaar te ontmoeten, zodat je dus ook intern banden opbouwt. dat is dus ook wel een doel van de tuin, zeker weten.”

Daarnaast ontstaan volgens veel initiatiefnemers ook nieuwe contacten *door* het initiatief. Veel initiatieven fungeren als een ontmoetingsplek voor de buurt en zorgen ervoor dat ook de buurtbewoners die niet tot de vaste groep vrijwilligers behoren elkaar kunnen ontmoeten. Zo kan een simpel bankje bij een groen initiatief er al voor zorgen dat bewoners even blijven hangen en met elkaar in gesprek raken. Ook kan een barbecue, workshop of vrijwilligersdag bij het initiatief ervoor zorgen dat buurtbewoners nieuwe contacten opdoen.

Initiatiefnemer Spinozaplantsoen: “Ik denk dat het goed is dat mensen zoiets als dit erbij hebben waar ze naartoe kunnen komen. Mensen leren elkaar hier kennen en gaan dan samen iets anders doen. Bijvoorbeeld bijstandsmoeders die elkaar hier tegen komen en dan afspreken om op elkaars kinderen te passen en die wisselen dan ook telefoonnummers uit. Hier worden dus vaak de eerste contacten gelegd. Als je dit niet hebt dat duurt dit vaak allemaal veel langer”

4.2.3 Afstemming van de doelen

Hoewel vrijwel alle initiatieven in dit onderzoek zowel een sociaal als een fysiek doel hebben, is de afstemming van de doelen verschillend. Enkele initiatiefnemers benadrukken vooral het sociale doel van hun initiatief, terwijl andere initiatiefnemers vooral het fysieke doel benadrukken. Een mooi voorbeeld hiervan is het verschil tussen de Wilgenhof en het Spinozaplantsoen, die in eerste instantie behoorlijk op elkaar lijken. Bij de Wilgenhof is het doel vooral om te kunnen tuinieren, waarbij het sociale aspect een mooie bijkomstigheid is. Bij het Spinozaplantsoen is juist het sociale aspect het belangrijkste. Het doel bij dit initiatief is vooral om de buurtbewoners met elkaar te verbinden. Het fysieke aspect wordt hier gebruikt om het sociale doel te bereiken.

Initiatiefnemer Spinozaplantsoen: *“Hier hebben we het middel groen. Ik zie de tuin als een middel om cohesie te bevorderen.”*

Initiatiefnemer De Wilgenhof: *“Je komt niet om elkaar te ontmoeten. Je komt echt om in de tuin te zijn en dat is soms samen. Maar je komt om hier te zijn. Maar je krijgt uiteindelijk zo’n band om samen te tuinieren dat je uiteindelijk gaat vragen: hoe gaat het met jouw spinazie.”*

Tabel 4.1 laat zien of de initiatiefnemers het sociale of het fysieke doel het belangrijkste vinden, of dat zij beide doelen even belangrijk vinden. Hoewel de focus bij het ene initiatief wat meer op het fysieke aspect ligt en bij het andere initiatief wat meer op het sociale, benadrukken vrijwel alle initiatiefnemers vooral dat hun initiatief zowel een fysiek als een sociaal doel heeft, die niet los van elkaar gezien kunnen worden. Toch is het interessant om te kijken hoe het komt dat het ene initiatief zich meer richt op het sociale doel en het andere initiatief op het fysieke doel. Daarom wordt in tabel 4.1 ook gekeken of er samenhang is tussen het type initiatief en het belangrijkste doel van het initiatief. Hieruit blijkt dat er initiatieven met dieren zijn die het sociale aspect belangrijker vinden en initiatieven met dieren die het fysieke aspect belangrijker vinden. Bij de initiatieven die zich (deels) op sport richten worden beide doelen even belangrijk geacht. Wel valt op dat van de vier initiatieven die zich volledig op ‘groen’ richten (en dus niet in combinatie met dieren of sport) er drie aangeven dat het fysieke doel het belangrijkste is. De initiatiefnemers van de groene initiatieven richten zich dus vaker op dit fysieke doel. Van een echt duidelijke samenhang tussen het type initiatief en het belangrijkste doel van het initiatief is echter geen sprake.

Tabel 4.1: Welk doel vindt de initiatiefnemer het belangrijkste?

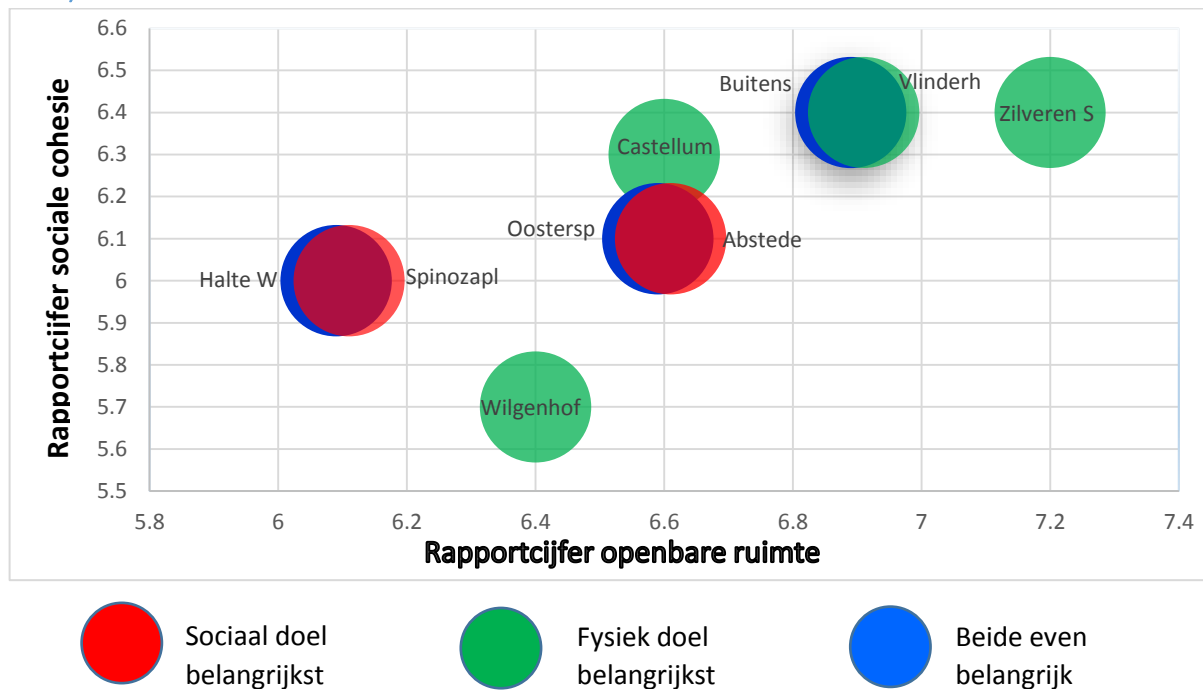
Initiatief	Type	Welk doel belangrijkste? Sociaal/fysiek
Dierenweide Abstede	Dieren	Sociaal
Spinozaplantsoen	Groen en dieren	Sociaal
De Zilveren Schaats	Groen en dieren	Fysiek
Halte Westplein	Groen	Beide
De Wilgenhof	Groen	Fysiek
Buutmoetuin Castellum	Groen	Fysiek
De Vlinderhof	Groen	Fysiek
De Buitenspelen	Sport	Beide
Oostersporbaan	Groen en Sport	Beide

Een andere mogelijkheid is dat het belangrijkste doel wordt beïnvloed door de wijk waarin het initiatief gelegen is. Aangezien veel initiatieven gestart worden door het constateren van een gebrek van de openbare ruimte of het constateren van maatschappelijk probleem, is het goed mogelijk dat de staat van de openbare ruimte en de mate van sociale cohesie invloed hebben op het belangrijkste doel van de initiatiefnemers. Zo zou een slechte staat van de openbare ruimte er voor kunnen zorgen dat er meer initiatieven worden gestart met een fysieke doelstelling en zou een lage sociale cohesie ervoor kunnen zorgen dat er meer initiatieven worden gestart met een sociale doelstelling.

Figuur 4.5 vergelijkt daarom de rapportcijfers die de bewoners geven voor de sociale cohesie en de staat van de openbare ruimte voor de subwijk waarin het initiatief ligt (een subwijk bestaat uit een aantal buurten en is het laagste schaalniveau waarop deze gegevens beschikbaar zijn). De kleur van de bolletjes geeft aan welk doel de initiatiefnemers het belangrijkste vinden. Uit de grafiek blijkt dat de

initiatieven waarbij het fysieke doel het belangrijkste is, niet gelegen zijn in de subwijken met een slechte openbare ruimte, maar juist in subwijken met een hoog rapportcijfer voor de openbare ruimte. De initiatieven waarbij het sociale doel het belangrijkste is lijken zich in subwijken te bevinden waar de sociale cohesie iets lager is dan in de andere subwijken. Toch is ook hier niet echt sprake van een duidelijke samenhang.

Figuur 4.5: Het belangrijkste doel van de initiatiefnemers vergeleken met de rapportcijfers voor de sociale cohesie en openbare ruimte van de subwijk waarin het initiatief ligt* (Wistudata, 2016).

*De bollen die elkaar voor het overgrote deel overlappen zijn initiatieven die zich in dezelfde subwijk bevinden. Deze hebben dus dezelfde waarden voor de sociale cohesie en openbare ruimte. Voor de zichtbaarheid zijn deze bollen enigszins uit elkaar getrokken.

Er is dus geen duidelijke samenhang zichtbaar tussen het belangrijkste doel en het type initiatief of de staat van de sociale cohesie en openbare ruimte in de wijk. Dit betekent niet dat het uitgesloten is dat deze samenhang aanwezig kan zijn. Het aantal cases is veel te laag om hier harde uitspraken over te kunnen doen. Bovendien is het verschil in de sociale cohesie en staat van de openbare ruimte tussen de wijken niet erg groot. Er kan alleen gesteld worden dat op basis van de in dit onderzoek verzamelde gegevens geen samenhang gevonden is. De reden voor de verschillende afstemming van de doelen lijkt hierdoor vooral een gevolg van de persoonlijke keuzes en voorkeuren van de initiatiefnemers en niet zozeer van het type initiatief of de wijk waarin het initiatief ligt.

4.2.4 Kinderen

Tot slot valt op dat veel initiatieven zich (deels) richten op kinderen. Ook als het gaat om kinderen speelt zowel een sociaal als een fysiek aspect een rol. Initiatiefnemers willen vaak een fysieke plek creëren waar kinderen op een veilige manier kunnen spelen. Zo hebben veel initiatieven een apart stukje waar kinderen kunnen spelen. Daarnaast is ook de educatie van kinderen een belangrijk doel bij veel initiatieven. Een mooi voorbeeld is het Spinozaplantsoen, waar kinderen wordt geleerd om te schilderen, knutselen of koken en waar zelfs wordt geholpen bij het maken van huiswerk. De meeste Initiatiefnemers willen kinderen vooral kennis van de natuur bijbrengen. Zo hebben de Wilgenhof, het Spinozaplantsoen en buurtmoestuin Castellum aparte tuintjes waar kinderen kunnen leren tuinieren. Ook dierenweide Abstede richt zich op de educatie van kinderen. Zij willen kinderen meer leren over het verzorgen van dieren, zoals blijkt uit de onderstaande quote.

Initiatiefnemer dierenweide Abstede: *“Wat we formeel zeggen is dat we twee elementen hebben. Dat is de sociale cohesie en de educatie van kinderen. En dan met name stadskinderen, dat die weten dat er dieren zijn en hoe je daarmee om moet gaan. We krijgen kinderen binnen die denken dat een schaap een geit is”*

Van de negen initiatieven richten vijf initiatieven zich deels op kinderen (zie tabel 4.2). Het is interessant om te kijken of er samenhang is tussen het aantal kinderen in de buurt en het wel of niet richten op kinderen. Het is bijvoorbeeld goed denkbaar dat in een buurt waar veel kinderen wonen meer initiatieven zijn die zich richten op kinderen.

Uit tabel 4.2 blijkt echter dat van de vier initiatieven die gelegen zijn in buurten waar relatief veel huishoudens met kinderen wonen, slechts één initiatief zich richt op kinderen. Van de vijf initiatieven die in buurten liggen waar relatief weinig huishoudens met kinderen wonen, richten vier initiatieven zich juist wel op kinderen. Een verklaring voor deze opmerkelijke uitkomst zou kunnen zijn dat in buurten waar veel kinderen wonen al veel voorzieningen voor kinderen aanwezig zijn. In buurten waar van oudsher weinig kinderen wonen zijn wellicht minder voorzieningen voor deze kinderen aanwezig, waardoor bewoners eerder geneigd zijn een initiatief voor kinderen op te starten.

Tabel 4.2: Kinderen als doelgroep en het aandeel huishoudens met kinderen in de buurt (CBS Statline, 2016).

Initiatief	Huishoudens met kinderen in de buurt (percentage)	Initiatief richt zich (deels) op kinderen?
	Utrecht: 26,0	
Oosterspoorbaan	5,2	Ja
Halte Westplein	11,3	Nee
Spinozaplantsoen	17,6	Ja
Dierenweide Abstede	17,7	Ja
De Wilgenhof	21,2	Ja
De Zilveren Schaats	26,9	Nee
Buurtmoetuin Castellum	51,0	Ja
De Vlinderhof	52,3	Nee
De Buitenspelen	52,3	Nee

4.3 Randvoorwaarden voor het starten van een burgerinitiatief

Zoals hierboven behandeld starten de initiatiefnemers een burgerinitiatief omdat zij een sociaal en fysiek doel hebben, wat meestal voort komt uit het constateren van een concreet probleem in de wijk. Toch start niet elke Nederlander die een probleem constateert automatisch een burgerinitiatief. Het is daardoor interessant om te kijken welke factoren nog meer een rol spelen bij de keuze om een burgerinitiatief te starten. Deze worden hieronder besproken.

Verbondenheid met wijk en thema

Ten eerste blijkt de verbondenheid met de wijk een rol te spelen bij het starten van een burgerinitiatief. Een aantal initiatiefnemers geeft aan dat dit een belangrijke rol speelt bij de keuze om het initiatief te starten. Zij voelen zich verbonden met de wijk en willen via het initiatief ervoor zorgen dat de wijk een stukje leefbaarder wordt. Het valt op dat de initiatiefnemers die deze verbondenheid met de wijk benoemen vaak ook op andere manieren betrokken zijn bij de wijk. Zo is de initiatiefnemer van Halte Westplein ook betrokken bij een overleggroep voor de ontwikkeling van Lombok en is de initiatiefnemer van het Spinozaplantsoen ook betrokken geweest bij veel andere initiatieven ten behoeve van de sociale cohesie in de wijk.

Toch benadrukken de meeste initiatiefnemers niet zozeer de verbondenheid met de wijk, maar meer de verbondenheid met een thema als reden om het initiatief te starten. De meeste initiatiefnemers zijn niet zo zeer bezig met het verbeteren van de wijk in het algemeen, maar meer met verbeteren van een specifiek thema in de wijk. De meeste initiatiefnemers geven aan dat zij het initiatief gestart zijn omdat zij dit thema belangrijk vinden en het leuk vinden om hiermee bezig te zijn. Zo geven de initiatiefnemers van de groene initiatieven aan dat zij het leuk vinden om te tuinieren en het belangrijk vinden dat er voldoende groen in de stad aanwezig is. Een van de initiatiefnemers van de Wilgenhof is bijvoorbeeld werkzaam als hovenier. De initiatiefnemers van de sportieve initiatieven geven aan dat zij een passie hebben voor sport en het belangrijk vinden dat er voldoende sportfaciliteiten zijn in de wijk. Zo is een van de initiatiefnemers van de BuitenSpelen werkzaam als personal trainer. Ook bij de initiatieven met dieren komt deze passie voor het onderwerp naar voren. Zo vinden de initiatiefnemers van Dierenweide Abstede het leuk om met dieren bezig te zijn en vinden zij het belangrijk dat stadskinderen in aanraking komen met dieren. Alle initiatiefnemers in dit onderzoek richten zich op een thema dat zij erg belangrijk vinden en wat dicht bij henzelf ligt. Deze passie voor dit thema zorgt ervoor dat zij bereid zijn om hier veel tijd en moeite in te steken in het opstarten van een burgerinitiatief.

Daadwerkelijk verschil kunnen maken

Een andere belangrijke voorwaarde voor het starten van een burgerinitiatief is het vertrouwen om daadwerkelijk verschil te kunnen maken. Initiatiefnemers starten niet alleen een initiatief omdat zij een probleem of gebrek constateren, maar ook omdat zij verwachten dat zij met hun initiatief hier daadwerkelijk iets aan kunnen veranderen. De initiatiefnemers geven aan dat zij hun initiatief gestart zijn, omdat zij geloven dat zij hun initiatief kunnen realiseren én dat het initiatief een positieve bijdrage kan leveren aan de samenleving. Uit alle gesprekken blijkt dat deze overtuiging bij de initiatiefnemers aanwezig is. Zij hebben er vertrouwen in dat hun initiatief daadwerkelijk verschil kan maken.

Stimulering door andere partijen

Tot slot is aan initiatiefnemers gevraagd of er andere personen of partijen betrokken zijn geweest bij het ontstaan van het initiatief. Het antwoord hierop is eenduidig. Alle initiatiefnemers geven aan dat zij dit initiatief gestart zijn omdat zij dit zelf belangrijk vinden en niet omdat zij door andere partijen gestimuleerd zijn. Het idee om een burgerinitiatief te starten komt dus volledig uit de initiatiefnemers

zelf, zo geven zij aan. Zij hebben hierin zelf de eerste plannen gemaakt en de eerste stappen gezet. Toch is de rol van de gemeente niet helemaal onbelangrijk voor het ontstaan van de initiatieven. Hoewel de gemeente geen rol speelt bij het ontstaan van het eerste idee voor het initiatief, kan zij wel een bescheiden rol spelen bij het omzetten van een eerste idee naar een daadwerkelijk burgerinitiatief. De rol van de gemeente bij het ontstaan van burgerinitiatieven wordt verder behandeld in hoofdstuk 6.

Tot slot

Uit dit hoofdstuk blijkt dat er veel variatie is aan burgerinitiatieven in de Utrechtse openbare ruimte. Zo zijn er bijvoorbeeld verschillen in doel, onderwerp en grootte. Ondanks de verschillen blijkt wel dat vrijwel alle initiatiefnemers een burgerinitiatief starten met een concreet fysiek én sociaal doel. Vaak komen deze doelen voort uit het constateren van een gebrek van de openbare ruimte of het constateren van een maatschappelijk probleem. Toch lijkt het doel van de initiatiefnemers niet zozeer afhankelijk te zijn van de kenmerken van de wijk (beoordeling van de openbare ruimte, sociale cohesie, aandeel kinderen in de wijk), maar meer van persoonlijke interesses van de initiatiefnemers. Initiatiefnemers starten een burgerinitiatief vooral omdat zij een bepaald thema in de wijk belangrijk vinden en zich graag voor dit thema willen inzetten.

Hoofdstuk 5: Belangrijke factoren voor de realisatie van een burgerinitiatief

Dit hoofdstuk behandelt welke factoren belangrijk zijn voor het kunnen realiseren van burgerinitiatieven. Hierbij wordt beschreven wat de grote kracht van de initiatieven is en welke factoren juist belemmerend werken voor de initiatieven. In dit hoofdstuk worden achtereenvolgens de inzet van vrijwilligers, de lengte van het proces en de vaardigheden van initiatiefnemers besproken als belangrijke stimulerende of belemmerende factoren voor de initiatieven.

Voordat deze factoren behandeld worden is het belangrijk om te benadrukken dat elk initiatief anders is. Dit zorgt ervoor dat het ene initiatief veel makkelijker te realiseren is dan het andere initiatief. De complexiteit wordt bijvoorbeeld bepaald door de grootte van het initiatief. Hoe groter het initiatief hoe complexer het vaak wordt. Daarnaast heeft ook de locatie invloed op de complexiteit van het initiatief. Een initiatief op een relatief afgelegen grasveld is meestal makkelijker te realiseren dan een initiatief dat pal tussen de huizen ligt. Dit heeft te maken met de overlast die een initiatief kan veroorzaken voor de omwonenden. Ook de hoeveelheid geld die een initiatief kost heeft invloed op de complexiteit hiervan. Duurdere initiatieven zijn vaak complexer dan initiatieven die weinig financiële middelen vereisen. Tot slot valt op dat het type van het initiatief invloed heeft op de complexiteit hiervan. Initiatieven die zich richten op sport en dieren zijn over het algemeen complexer, omdat zij te maken krijgen met meer regelgeving en veiligheidsvoorschriften. Zo moeten dieren ingeënt worden en sporttoestellen gekeurd worden. Groene initiatieven zijn in de meeste gevallen minder aan regels gebonden, omdat het risico van deze initiatieven beperkt is. Dit betekent overigens niet dat groene initiatieven altijd simpele initiatieven zijn. Zo is de Vlinderhof bijvoorbeeld een groot opgezet initiatief met een complexe organisatie.

5.1 Inzet vrijwilligers en steun vanuit de wijk

Wanneer aan initiatiefnemers gevraagd wordt wat de kracht achter hun initiatief is dan noemen zij vrijwel unaniem de inzet van de vrijwilligers. Alle onderzochte initiatieven draaien voor het overgrote deel op de inzet van een groep vrijwilligers met een hart voor het initiatief. Zonder hen geen burgerinitiatief. Bij elk initiatief is duidelijk te zien dat binnen het initiatief één of een paar personen de harde kern vormen. Zij hebben de leiding binnen het initiatief. Deze mensen weten van aanpakken en zijn de fanatieke personen die een trekkende functie vervullen binnen het initiatief. Zij zorgen voor het aanvragen van fondsen, het opstellen van een begroting, het organiseren van vergaderingen en het onderhouden van externe contacten. Daarnaast steken zij ook de handen uit de mouwen bij de daadwerkelijke uitvoering van het initiatief. Deze trekkers steken hier erg veel tijd in en zijn onmisbaar voor het initiatief. Bij sommige initiatieven wordt deze functie vervuld door één persoon die in zijn eentje de leiding van het initiatief in handen neemt. Dit is vooral het geval bij de iets kleinschalige initiatieven zoals Halte Westplein en het Spinozaplantsoen. Bij deze initiatieven is één persoon die zich opwerpt als 'leider' van het initiatief. Bij de iets grootschalige initiatieven zijn meestal meerdere personen die samen de leiding hebben binnen het initiatief. Zo kent de Wilgenhof een vijfköppig bestuur met een voorzitter, penningmeester en secretaris en twee gewone bestuursleden.

Naast de mensen met een trekkende functie zijn ook de overige vrijwilligers cruciaal voor het kunnen realiseren van de initiatieven. De trekkers kunnen het niet alleen en zijn afhankelijk van vrijwilligers die hen helpen bij het initiatief. Deze vrijwilligers wonen in de meeste gevallen vlakbij het initiatief. Zij

helpen in het overgrote deel van de gevallen mee aan een initiatief in hun eigen straat of buurt. Hoe moeilijk het is om voldoende vrijwilligers te vinden is per initiatief sterk verschillend. Voor sommige initiatieven is het geen enkel probleem om voldoende vrijwilligers te vinden. De initiatiefnemers van de Wilgenhof, Buurtmoestuin Castellum en Halte Westplein geven aan dat zij soms zelfs te maken hebben met een wachtlijst. Het lijkt geen toeval dat dit de drie initiatieven zijn waarbij de vrijwilligers , behalve een gezamenlijk deel, ook een individueel stukje grond krijgen om te tuinieren. Voor deze initiatieven blijkt dus veel animo te zijn.

Initiatiefnemer de Wilgenhof: *“Het vinden van voldoende vrijwilligers gaat altijd wel vanzelf. Als je ziet welke aanmeldingen en vragen we altijd krijgen, daar kan je je dag mee vullen.”*

Initiatiefnemer Buurtmoestuin Castellum: *“We hadden zelfs zoveel mensen dat we zeiden, we doen er niet meer dan 10 op de wachtlijst. Het slaat ook nergens op als er 80 op de wachtlijst zouden staan. Dit is nu best hip en iedereen vindt het leuk.”*

Voor andere initiatieven blijkt het moeilijker om voldoende vrijwilligers te vinden. Sommige initiatiefnemers krijgen te maken met een gebrek aan vrijwilligers. Deze initiatiefnemers benadrukken dat het zeer belangrijk is om zoveel mogelijk mensen uit de buurt bij het initiatief te betrekken. Het is hiervoor belangrijk om actief mensen te vragen. Sommige initiatiefnemers hebben dit gedaan door middel van een advertentie in de krant en het ophangen van briefjes bij supermarkten. Ook gebruiken veel initiatieven een facebook pagina of website om mensen om hulp te vragen. Het vragen van andere vrijwilligers vindt echter vooral persoonlijk plaats. De meeste initiatiefnemers vragen hun burens, vrienden en kennissen in de wijk om mee te helpen met het initiatief of gaan zelfs de hele wijk rond om steun te vergaren. De factor ‘gevraagd worden’ (zie paragraaf 2.2.2) speelt dus niet zozeer een rol speelt bij het ontstaan van een burgerinitiatief, maar wel bij het werven van vrijwilligers voor het initiatief.

Initiatiefnemer de Zilveren Schaats: *“Een grote uitdaging is het krijgen van vrijwilligers. Dat hebben we nu gelukkig wel aardig onder controle” [...]. We hebben ervoor gezorgd dat we als bestuur goed verspreid zijn over de buurt, zodat iedereen zijn burens aan kan spreken. Onze uitdaging is om mensen er elke keer weer op te wijzen hoe bijzonder het is en dat als je niks doet het ook weer zo weg is”.*

Initiatiefnemer Dierenweide Absteede: *Wij moeten echt wel ons best doen voor vrijwilligers [...]. We hebben wel momenten gehad, twee jaar geleden dat er gewoon te weinig vrijwilligers zijn en dat er ook geen perspectief snel was op nieuwe vrijwilligers. Dan hangt altijd de sluiting boven de markt [...]. Dus echt structureel vrijwilligers werven is wel belangrijk”.*

Draagvlak in de buurt

Zoals hierboven blijkt is de hulp van vrijwilligers uit de buurt belangrijk voor het kunnen realiseren van een burgerinitiatief. Daarnaast is de steun vanuit de buurt nog op andere manieren belangrijk voor initiatiefnemers. Ten eerste vinden initiatiefnemers het leuk om waardering voor het initiatief te krijgen vanuit de wijk. Zij steken veel tijd in dit initiatief mede omdat zij zich verbonden voelen met de buurt. Wanneer mensen bij het initiatief komen kijken en een compliment geven aan de initiatiefnemers werkt dit motiverend om zich nog meer voor het initiatief in te zetten.

Initiatiefnemer Spinozaplantsoen: *“We zagen bij dit initiatief ook veel mensen langs fietsen die denken ‘wat een leuk initiatief’ en steeds bleven kijken. [...] Dat werkt motiverend. Heel veel mensen vonden het mooi. Dat is wel heel leuk.”*

Daarnaast is het belangrijk dat er draagvlak is voor het initiatief in de wijk. Dit is een belangrijke eis van de gemeente Utrecht. De openbare ruimte is voor iedereen en alleen wanneer er voldoende draagvlak is kan een initiatief doorgang vinden. Hierbij is vooral het draagvlak onder de directe omwonenden belangrijk. Wanneer zij niet blij zijn met het initiatief kan dit nadelige gevolgen hebben. Uit de interviews met de gemeente blijkt dat het regelmatig gebeurt dat omwonenden bezwaar aantekenen tegen een initiatief. Omwonenden zitten soms niet te wachten op een initiatief vlakbij hun huis, waardoor initiatiefnemers te maken krijgen met het *not in my backyard* effect. Dit kan ertoe leiden dat initiatieven niet gerealiseerd kunnen worden.

Wijkadviseur Utrecht: "Als initiatiefnemer moet je onderzoeken: is er voldoende draagvlak op deze locatie. Dan lopen ze soms tegen het enorme NIMBY gedrag aan waar wij ook vaak tegenaan lopen als we iets willen organiseren".

Ook op de bezochte bijeenkomst Bühne Binnenstad (zie bijlage 7) kwam dit onderwerp ter sprake. Meerdere initiatiefnemers gaven aan dat een paar omwonenden niet blij zijn met hun plannen. Zij zijn bijvoorbeeld bang voor hangjongeren of geluidsoverlast. Ook uit de interviews met de initiatiefnemers blijkt dat het kan gebeuren dat initiatiefnemers te maken krijgen met protest vanuit de buurt. Dit was bijvoorbeeld het geval bij De BuitenSpelen. Enkele omwonenden waren niet blij met de komst van een calisthenics parcours dat vlak voor hun huis zou komen te liggen. Om deze reden moesten de initiatiefnemers meerdere keren uitwijken naar een nieuwe locatie, wat veel vertraging heeft opgeleverd. Ook de initiatiefnemers van Het Spinozaplantsoen en De Vlinderhof kregen te maken met bezwaar uit de buurt, maar konden deze bezwaren wegnemen door het gesprek aan te gaan. Het aangaan van het gesprek met de omwonenden is volgens deze initiatiefnemers dan ook zeer belangrijk, om zo de omwonenden gerust te kunnen stellen. De meeste initiatiefnemers in dit onderzoek hebben echter nooit last gehad van bezwaar uit de buurt. De meeste initiatiefnemers stellen dat de buurt juist blij is met de komst of aanwezigheid van hun initiatief. Zij ervaren geen tegenwerking, maar juist heel veel steun vanuit de wijk. Het zijn dan waarschijnlijk ook vooral de initiatiefnemers van de gestrande initiatieven, die te maken krijgen met bezwaar vanuit de buurt.

5.2 Lengte van het proces

De lengte van het proces is iets waar veel initiatiefnemers tegenaan lopen. Volgens de initiatiefnemers duurt het vaak erg lang voordat plannen gerealiseerd kunnen worden. Vooral in de opstartfase gaat er vaak veel tijd overheen totdat begonnen kan worden met de daadwerkelijke uitvoering van het initiatief. Hoewel er ook initiatieven zijn die relatief snel gerealiseerd kunnen worden, duurt het in veel gevallen zeker twee jaar voordat de eerste resultaten zichtbaar zijn. De oorzaak hiervan is meestal de complexiteit van de initiatieven. Omdat deze initiatieven in de openbare ruimte liggen krijgen initiatiefnemers vrijwel standaard te maken met andere partijen en officiële procedures. Hierdoor komen zij terecht in gemeentelijke procedures, en moeten zij aan veiligheidsvoorschriften voldoen, het draagvlak in de buurt aantonen en vergunningen aanvragen (op deze punten wordt later verder in gegaan). Het feit dat de initiatieven zich richten op de openbare ruimte zorgt er dus voor dat het initiatief een stuk complexer wordt, waardoor processen lang kunnen duren. Zelfs bij initiatieven die op het eerste gezicht niet enorm complex lijken kan het lang duren voordat het initiatief daadwerkelijk gerealiseerd kan worden. Dit blijkt bijvoorbeeld uit een uitspraak van de initiatiefnemer van buurtmoestuin Castellum:

"Vanaf het idee dat je een moestuin wil, dan heeft het toch wel twee jaar geduurd voordat je het eerste radijsje in de grond kon stoppen. Omdat je eerst wel een groepje moet hebben en

allerlei juridisch geneuzel over een stichting en vereniging. Dat is natuurlijk niet waarop je zit te wachten als je een moestuin wil starten.”

Hoewel de initiatiefnemers aangeven zich het liefst volledig te richten op de inhoud van het initiatief ontkenen zij er toch niet aan om allerlei randzaken te moeten regelen. De lengte en complexiteit van het proces werkt voor veel initiatiefnemers dan ook frustrerend. Zij zijn over het algemeen praktisch ingesteld. Zij hebben een idee en willen dit graag snel uitvoeren. Zij willen zo snel mogelijk resultaat zien en zitten niet te wachten op veel administratie en lange procedures. De lengte van het proces kan dan ook een reden zijn om te stoppen met het initiatief. Een aantal initiatiefnemers geeft aan dat zij tijdens de opstartfase overwogen hebben om te stoppen met het initiatief. Zij vonden het te lang duren en raakten hierdoor de motivatie kwijt. Uiteindelijk zijn zij toch weer verder gegaan met het initiatief. Het is echter goed denkbaar dat er initiatieven zijn die stranden vanwege de lengte van het proces.

Het is belangrijk dat initiatiefnemers vooraf weten waar ze aan beginnen. Zij moeten zich realiseren dat zij in veel gevallen een ingewikkeld traject ingaan, waarbij zij teleurstellingen en tegenslagen kunnen tegenkomen. Sommige initiatiefnemers wisten dit van tevoren. Zij hebben al ervaring met burgerparticipatie en houden er van tevoren rekening mee dat processen lang kunnen duren en complex kunnen zijn. Er zijn echter ook initiatiefnemers die dit van tevoren niet hadden verwacht. Zij raken soms gedemotiveerd omdat ze lang moeten wachten. Dit wordt mooi uitgelegd door de initiatiefneemster van de Oosterspoorbaan, als antwoord op de vraag of zij weleens gedemotiveerd raakte omdat processen lang kunnen duren:

“Nee daar had ik zelf geen last van. Je merkt dat wel bij mensen die niet gewend zijn dat projecten via allerlei molens moeten en allerlei schijven en allerlei mensen die daar ook iets over moeten zeggen. Als je dat niet gewend bent kan je wel gedemotiveerd raken, dat zie ik wel gebeuren.”

Behalen van tussentijdse resultaten

Wat samenhangt met de lengte van het proces is het behalen van goede tussentijdse resultaten. Wanneer initiatiefnemers lange tijd geen vooruitgang boeken of tegenslagen tegenkomen kan dit ten kosten gaan van het vertrouwen in een goede afloop. Zoals eerder bleek is het vertrouwen in een goede afloop belangrijk bij het starten van burgerinitiatieven. Dit vertrouwen is ook tijdens het proces belangrijk om de motivatie vast te houden. Sommige initiatiefnemers geven aan nooit getwijfeld te hebben aan een goede afloop. Zij zijn er altijd van overtuigd geweest dat het initiatief gerealiseerd kan worden. Andere initiatiefnemers geven aan wel momenten van twijfel te hebben gehad of het initiatief gerealiseerd of gecontinueerd kon worden. Dit zorgt er voor dat de motivatie bij initiatiefnemers afneemt. In enkele gevallen stonden de initiatiefnemers zelfs op het punt om met het initiatief te stoppen.

Een mooi voorbeeld hiervan is De Buitenspelen, dat zich richt op het realiseren van een calisthenics parcours in het Maximapark. Na een enthousiast begin kregen de initiatiefnemers te maken met een aantal tegenslagen. Nadat meerdere keren de beoogde locatie werd afgewezen daalde het vertrouwen in een goede afloop en nam de motivatie bij de initiatiefnemers af. Hierdoor lag het initiatief zelfs een half jaar volledig stil. Uiteindelijk pakte een van de initiatiefnemers de draad weer op en keerde het vertrouwen terug. Dit laat zien dat het behalen van resultaten belangrijk is. Wanneer er geen resultaten gehaald worden en de initiatiefnemers te maken krijgen met tegenslagen kan dit er voor zorgen dat de motivatie van de initiatiefnemers aangetast wordt en de continuïteit van het initiatief in gevaar komt.

5.3 Vaardigheden van initiatiefnemers

Het realiseren van een burgerinitiatief is voor initiatiefnemers niet altijd een eenvoudig proces. Daarom is tijdens de interviews met de initiatiefnemers gevraagd in hoeverre zij het belangrijk achten om over de juiste vaardigheden te beschikken. Tijdens de interviews is gevraagd naar de ondernemende, sociale en bureaucratische vaardigheden. Hier werd door de initiatiefnemers verschillend op gereageerd. Volgens enkele initiatiefnemers zijn deze vaardigheden niet zo heel belangrijk. Zij benadrukken dat het organiseren van een burgerinitiatief weliswaar veel tijd kost, maar zij hebben dit nooit als moeilijk ervaren. Volgens hen zou iedereen dit kunnen opzetten zolang je maar gedreven bent en bereid bent om er veel energie in te stoppen. De meeste initiatiefnemer benadrukken echter dat het belangrijk is om over de juiste vaardigheden te beschikken. Zij geven aan dat het opzetten van een burgerinitiatief soms niet eenvoudig is en dat ondernemende, sociale en bureaucratische vaardigheden hiervoor belangrijk zijn. Dit verschil lijkt vooral te worden veroorzaakt door de complexiteit van het initiatief. Vooral de initiatiefnemers van de grotere en complexere initiatieven geven aan dat het bezitten van de juiste vaardigheden erg belangrijk is. Het lijkt dan ook geen toeval te zijn dat vrijwel alle initiatiefnemers in dit onderzoek hoogopgeleid zijn. Hieronder worden de verschillende vaardigheden verder besproken.

Ondernemende vaardigheden en doorzettingsvermogen

Vrijwel alle initiatiefnemers benadrukken het belang van ondernemerschap. Zij benadrukken vooral dat het belangrijk is om initiatief te durven nemen. Ook is het volgens hen belangrijk dat zij kansen kunnen zien en realistisch kunnen inschatten of de plannen haalbaar zijn. Een van de initiatiefnemers vergelijkt het opstarten van een burgerinitiatief zelfs met het leiden van een eigen bedrijf.

Initiatiefnemer Vlinderhof: "Dit was net als het starten van een onderneming, maar dan niet met een commercieel doel maar wel om iets te realiseren. Dat ondernemende en initiatief nemen, ik denk dat dat het belangrijke is."

Of dit echt gezien kan worden als een vaardigheid is de vraag. De meeste initiatiefnemers benadrukken dat niet zozeer de ondernemende vaardigheden belangrijk zijn, maar dat vooral een ondernemende instelling belangrijk is. Hiermee bedoelen zij dat het vooral belangrijk is dat initiatiefnemers graag willen en over veel doorzettingsvermogen beschikken. Het is belangrijk dat initiatiefnemers zich niet uit het veld laten slaan bij tegenslagen en vastberaden zijn om hun initiatief te realiseren. Volgens veel initiatiefnemers is dit het allerbelangrijkste voor het realiseren van een burgerinitiatief. Dit doorzettingsvermogen lijkt ruimschoots aanwezig bij de geïnterviewde initiatiefnemers. Uit de gesprekken blijkt hun gedrevenheid en vastberadenheid om het initiatief te realiseren. Zij laten zich niet snel tegenhouden door tegenslagen.

Initiatiefnemer Vlinderhof: "Je moet wel heel graag willen, want je gaat vaak teleurgesteld worden. Ga je dan nog door? Dus hou vast aan je ambitie."

Het vasthouden aan je ambitie moet echter ook niet overdreven worden, zo geven sommige initiatiefnemers aan. Het is goed om vast te houden aan je plan, maar als iets écht niet blijkt te kunnen is het juist belangrijk om flexibel te zijn. Hierbij is het dus belangrijk dat initiatiefnemers kijken hoe het wél gerealiseerd kan worden. Ook uit de gesprekken met de ambtenaren blijkt dat dit soms een lastig punt kan zijn. Hoewel veel initiatiefnemers erg flexibel zijn, komt het ook regelmatig voor dat initiatiefnemers, ondanks advies van de gemeente, niet willen afwijken van de oorspronkelijke plannen. Dit kan volgens de ambtenaren erg belemmerend werken voor het realiseren van het initiatief.

Initiatiefnemer Buurtmoestuin Castellum: *Heel veel initiatiefnemers hebben soms ook een tunnelvisie. Dan moet het persé zo en in zulke stukjes. Maar als dat niet kan dan moet je ook samenwerken met een partij. De grond is niet van ons en die gebruiken wij, dus je moet je ook een beetje flexibel opstellen en dat hebben wij denk ik ook wel gedaan. Als je uiteindelijk een plan hebt waarin je nog iets kan schuiven dan raak je ook niet zo snel gefrustreerd*

Wijkadviseur gemeente Utrecht: *“Sommige initiatiefnemers zijn enorm bereid om flexibel mee te bewegen om met elkaar te zorgen dat het resultaat er straks komt. En sommige zijn heel rechtlijnig. Die mensen zijn er ook en dat is soms lastig.”*

Sociale vaardigheden

Ook is het volgens de meeste initiatiefnemers belangrijk om over sociale vaardigheden te beschikken. Volgens de initiatiefnemers is het vooral belangrijk om andere mensen enthousiast te kunnen maken voor het initiatief. Initiatiefnemers moeten goed kunnen uitleggen waarom hun initiatief belangrijk is, om goodwill te kunnen kweken bij andere mensen. Ook moeten initiatiefnemers zich in kunnen leven in de situatie van de partijen waarmee zij te maken hebben. Deze sociale vaardigheden zijn belangrijk voor het creëren van draagvlak in de omgeving, het werven van vrijwilligers en de omgang met andere partijen. Ook het beschikken over een persoonlijk netwerk is belangrijk. Dit zorgt ervoor dat initiatiefnemers de juiste contacten hebben die ze om hulp kunnen vragen als dit nodig is. Deze sociale vaardigheden worden door de onderzochte initiatiefnemers niet als moeilijk ervaren. De initiatiefnemers zijn mensen die graag met hun buurtgenoten samenwerken en veel contacten hebben in hun directe omgeving. Dat deze sociale vaardigheden belangrijk zijn wordt mooi uitgelegd door de initiatiefnemer van De Zilveren Schaats:

“De sociale vaardigheden zijn ook belangrijk omdat je met vrijwilligers te maken hebt. Ik kan mensen niet gaan commanderen. Het blijven vrijwilligers en dan gaan ze er gewoon mee stoppen. Dus je moet altijd een beetje motiveren, enthousiasmeren, goed informeren, mensen erbij betrekken, mensen bij elkaar brengen. Dat is wel belangrijk bij een project zoals dit.”

Bureaucratische vaardigheden

Ook het hebben van de juiste bureaucratische vaardigheden is belangrijk voor het kunnen realiseren van een burgerinitiatief. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om het aanvragen van een vergunning, het doen van een subsidieaanvraag, het aanspreken van de juiste instanties en het onderhandelen met de gemeente. Het is hiervoor belangrijk dat initiatiefnemers snappen hoe officiële procedures werken binnen de gemeente. Ondanks dat de gemeente het initiatiefnemers zo makkelijk mogelijk probeert te maken, blijkt dit bureaucratische gebeuren voor veel initiatiefnemers lastig. Veel initiatiefnemers ervaren de bureaucratische vaardigheid dan ook als moeilijkste vaardigheid. Vooral voor mensen die weinig ervaring hebben met burgerparticipatie is dit soms moeilijk. Bovendien zitten initiatiefnemers niet te wachten op vergaderingen, officiële procedures en regelgeving. Zij zijn ‘doeners’ en willen zich juist concentreren op de inhoud van het initiatief. Toch ontkomen zij er meestal niet aan om terecht te komen in de bureaucratische procedures van de gemeente. In hoofdstuk 6 wordt hier verder op in gegaan.

Initiatiefnemer De Zilveren Schaats: *“De bureaucratische vaardigheden zouden niet zo belangrijk moeten zijn, maar ik denk dat daar heel veel projecten op stuklopen. Ondernemerszin is er altijd wel, mensen zijn altijd wel enthousiast. En dat sociale, dat lukt ook wel. Het bureaucratische daar kan je als gemeente niet genoeg aandacht aan besteden, om het de burger zo makkelijk mogelijk te maken.”*

Inhoudelijke kennis

Tot slot is ook de inhoudelijke kennis van het onderwerp belangrijk. Hoe moeten de planten gesnoeid worden? Welke speeltoestellen zijn geschikt? Welke verzorging hebben de dieren nodig? Dit zijn vragen waarvoor inhoudelijke kennis over het onderwerp belangrijk is. Omdat initiatiefnemers zich richten op een thema waarmee zij zich verbonden voelen, is het niet verwonderlijk dat zij vaak over veel inhoudelijke kennis beschikken. Zo is een van de initiatiefnemers van De BuitenSpelen werkzaam als personal trainer, is een initiatiefnemer van de Oosterspoorbaan werkzaam als landschapsarchitect en is een van de initiatiefnemers van De Vlinderhof in het dagelijks leven hovenier.

Initiatiefnemer Dierenweide Abstede: *“Je moet wat van dieren kennen, je moet wat weten van medicijnen, dat soort dingen. Dus er zit ongelofelijk veel kennis in. Die zie ik niet zo zeer in je lijstje staan, maar je moet ook kennis hebben van je onderwerp waar je de vrijwilligersclub over hebt.”*

Ervaring met burgerinitiatieven

Het hebben van ervaring met burgerinitiatieven is een groot voordeel, omdat veel vaardigheden in de praktijk worden opgedaan. Ervaring met participatie zorgt ervoor dat je als initiatiefnemer bekend bent met het werkterrein. Initiatiefnemers met ervaring geven aan dat zij hierdoor beter weten hoe ze belangrijke zaken aan moeten pakken. Bovendien zijn zij hierdoor vaak al bekend binnen de gemeente en hebben zij een persoonlijk netwerk opgebouwd. Ook kan de ervaring ervoor zorgen dat zij over meer inhoudelijke kennis over het onderwerp beschikken. De ervaring van initiatiefnemers blijkt zeer verschillend. Sommigen hadden op geen enkele manier ervaring en zetten zich nu voor het eerst in voor een burgerinitiatief. Andere initiatiefnemers hebben hier al wel veel ervaring mee. Zij zijn bijvoorbeeld betrokken bij een bewonersplatform, zitten in de wijkraad of hebben in het verleden al eerder een burgerinitiatief opgezet. Wel is het zo dat alle initiatiefnemers in dit onderzoek zich inzetten voor één burgerinitiatief. Het is dus niet zo dat initiatiefnemers zich inzetten voor veel verschillende initiatieven. Waarschijnlijk komt dit doordat de burgerinitiatieven in de openbare ruimte veel tijd kosten. De initiatiefnemers hebben hun handen vol aan één initiatief.

Het delen van ervaring

Initiatiefnemers kunnen veel van elkaar leren. Zij bevinden zich immers op hetzelfde werkveld en komen vaak dezelfde problemen tegen. Het is volgens de initiatiefnemers daarom zeer leerzaam om contact te hebben met andere initiatiefnemers. Veel initiatiefnemers hebben andere initiatieven bezocht voordat zij zelf hun initiatief startten. Hierdoor konden zij inspiratie opdoen en vragen stellen aan andere initiatiefnemers. Zo konden zij bijvoorbeeld informatie inwinnen over het soort planten dat je moet gebruiken, hoe je een begroting opstelt of waar je materialen goedkoop kan inkopen. Ook krijgen een aantal van de bestudeerde initiatieven regelmatig zelf mensen op bezoek die van plan zijn om een initiatief te starten. Ook wanneer de initiatieven gerealiseerd zijn en zich in de onderhoudsfase bevinden, kan het voor initiatiefnemers waardevol zijn om samen te werken met andere initiatieven. Zo kunnen zij bijvoorbeeld samen materialen aanschaffen en gezamenlijk nadenken over de oplossing van een probleem.

Tot slot

In dit hoofdstuk kwamen een aantal factoren naar voren die belangrijk zijn voor het realiseren van een burgerinitiatief in de Utrechtse openbare ruimte. Zo heeft elk initiatief één of een paar personen nodig die ‘de kar trekken’ en niet bang zijn om de leiding te nemen. Ook is het belangrijk dat er voldoende draagvlak is voor het initiatief. Dit is niet alleen belangrijk om voldoende vrijwilligers te werven, maar ook om ervoor te zorgen dat er geen weerstand tegen het initiatief ontstaat. Dit laatste kan voor initiatieven in de openbare ruimte een probleem zijn, omdat omwonenden niet altijd op de initiatieven

zitten te wachten. Daarom is het belangrijk dat initiatiefnemers over veel sociale vaardigheden beschikken. Zij moeten in staat zijn mensen bij het initiatief te betrekken, mensen enthousiast te maken voor het initiatief en eventuele bezwaren weg te nemen.

Een ander aspect waar veel initiatiefnemers tegenaan lopen is de lengte van het proces. Het opzetten van een burgerinitiatief in de openbare ruimte is vaak een langdurig en soms ook een behoorlijk complex proces. Hierdoor is belangrijk dat initiatiefnemers over ondernemende vaardigheden beschikken. Vooral het belang van doorzettingsvermogen is belangrijk. Initiatiefnemers moeten gemotiveerd zijn en niet opgeven bij kleine tegenslagen. Verder blijkt het ook belangrijk dat initiatiefnemers over bureaucratische vaardigheden beschikken. Deze laatste vaardigheid wordt door veel initiatiefnemers als moeilijkste ervaren. Zij zitten niet te wachten op bureaucratische procedures, maar ontkomen hier meestal niet aan. In het volgende hoofdstuk wordt dit verder besproken, wanneer de rol van de gemeente Utrecht wordt behandeld.

Hoofdstuk 6: De rol van de gemeente Utrecht

Bij alle initiatieven die onderzocht zijn in deze scriptie is sprake van een samenwerking tussen de initiatiefnemer en de gemeente. De verklaring voor de betrokkenheid van de gemeente is simpel. De gemeente is de beheerder en eigenaar van de openbare ruimte en raakt hierdoor automatisch betrokken bij initiatieven die de openbare ruimte willen beheren of iets willen veranderen. De initiatiefnemers kunnen hun initiatief niet realiseren zonder de gemeente, al is het alleen al omdat zij toestemming nodig hebben voor het doen van een fysieke ingreep in de openbare ruimte. De rol van de gemeente gaat echter verder dan het geven van toestemming. Bij alle onderzochte initiatieven is de gemeente betrokken bij de planmaking, uitvoering of financiering van het initiatief. Ook kan de gemeente een rol spelen als verbinder tussen initiatiefnemers. Dit hoofdstuk behandelt achtereenvolgens de opzet van het initiatievenfonds (paragraaf 6.1), de verschillende rollen van de gemeente (paragraaf 6.2) en de samenwerking tussen initiatiefnemer en gemeente (paragraaf 6.3).

6.1 Het initiatievenfonds

Wanneer bewoners een burgerinitiatief willen starten kunnen zij contact zoeken met de gemeente via een aanvraag in het initiatievenfonds. Dit fonds bestaat sinds 1 juli 2015 en is de opvolger van het leefbaarheidsbudget. Het initiatievenfonds is erop gericht om initiatiefnemers te ondersteunen. Dit kan een financiële ondersteuning zijn, maar ook een ondersteuning in natura. Om in aanmerking te komen voor ondersteuning vanuit het initiatievenfonds moeten de initiatieven aan een aantal voorwaarden voldoen. In de 'Beleidsregel Initiatievenfonds', opgesteld door het College van Burgermeester en wethouders van Utrecht (2015) worden het aanleveren van eigen inzet en het aantonen van draagvlak als belangrijkste voorwaarde beschreven. Ook in de interviews met de ambtenaren komen deze twee aspecten als belangrijkste voorwaarden naar voren voor het ondersteunen van een burgerinitiatief.

Figuur 6.1: Banner initiatievenfonds in wijkbureau VDM.

Eigen inzet

De gemeente ondersteunt geen initiatieven zonder dat hier een eigen inzet van de initiatiefnemers tegenover staat. Het is dus niet zo dat initiatiefnemers plannen aan de gemeente kunnen overdragen die vervolgens geheel door de gemeente uitgevoerd worden. De initiatiefnemers moeten zelf een duidelijke bijdrage leveren, bijvoorbeeld door de inzet van vrijwillige uren, inzet van expertise of het aanleveren van een deel van de financiële middelen. De vrijwillige inzet van uren is de meest voorkomende middel van eigen inzet. Daarnaast leveren de initiatiefnemers in sommige gevallen ook

een deel van de financiële middelen of (een deel van) de benodigde materialen. In de beleidsregel wordt de eis voor eigen inzet als volgt beschreven:

“Voor het initiatief is sprake van eigen inzet, in de vorm van geld, natura of eigen capaciteit. De eigen inzet moet zich in redelijke mate verhouden tot de gevraagde ondersteuning.” (College van Burgermeester en wethouders van Utrecht, 2015, p.3).

Het aantonen van draagvlak

Daarnaast moeten initiatiefnemers aantonen dat er voldoende draagvlak is voor hun initiatief. De bedoeling hiervan is dat de initiatiefnemers aan kunnen tonen dat zij niet als enige staan voor deze plannen, maar dat dit vanuit de straat, buurt of wijk breed gedragen wordt. Ook moet dit aantonen dat er vanuit de omwonenden geen bezwaar is tegen het initiatief. In de beleidsregel wordt de eis voor het aantonen van draagvlak als volgt beschreven:

“Voor het initiatief is er aantoonbaar een draagvlak in de wijk of stad. Hoe groter de ondersteuning is die wordt gevraagd, des te zwaarder de eis voor het aantonen van het draagvlak.” (College van Burgermeester en wethouders van Utrecht, 2015, p.3)

Het aantonen van draagvlak is iets wat meestal door de initiatiefnemers zelf georganiseerd moet worden. Op welke manier en op welke schaal dit gedaan moet worden verschilt per initiatief. Uit de interviews met de initiatiefnemers en ambtenaren blijkt dat initiatiefnemers in veel gevallen handtekeningen verzamelen van omwonenden. Ook hebben een aantal initiatiefnemers een avond georganiseerd waar omwonenden en vertegenwoordigers van de gemeente worden uitgenodigd om over het initiatief te praten. Daarnaast wordt de aanwezigheid van voldoende draagvlak altijd getoetst door de gemeente. Zij proberen de belangen en wensen van alle betrokken partijen in kaart te brengen, om zo een afweging te kunnen maken voor het wel of niet ondersteunen van een initiatief. Met name bij complexere initiatieven wordt het draagvlak vooral getoetst door de gemeente.

6.2 De rollen van de gemeente

6.2.1 De gemeente en het ontstaan van burgerinitiatieven

Uit paragraaf 4.3.3 bleek al dat het ontstaan van burgerinitiatieven iets is dat uit de burgers zelf komt en niet iets is wat gestimuleerd wordt door andere partijen. Dit betekent echter niet dat de houding van de gemeente helemaal onbelangrijk is voor het ontstaan van initiatieven. Een open houding van de gemeente en een laagdrempelige manier om met de gemeente in contact te komen heeft volgens enkele initiatiefnemers een rol gespeeld bij het ontstaan van hun burgerinitiatief. Het is volgens hen belangrijk dat de gemeente uitstraalt dat het nemen van initiatief gewaardeerd wordt. Dit zorgt ervoor dat de drempel wordt verlaagd om een eerste idee ook daadwerkelijk om te zetten in een burgerinitiatief. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het verhaal van de initiatiefnemer van buurtmoestuin Castellum. Toen bleek dat het ook voor de gemeente nog niet helemaal duidelijk was wat er met een braakliggend terrein ging gebeuren zijn de initiatiefnemers naar het wijkbureau gestapt met hun ideeën voor een buurtmoestuin. Het wijkbureau reageerde enthousiast en samen met de initiatiefnemers hebben zij de ideeën uitgewerkt tot een concreet burgerinitiatief. Hierbij komt het eerste idee dus van de bewoners, maar speelt de gemeente wel een (kleine) rol bij het ontstaan van het initiatief.

Ook tijdens de interviews met de ambtenaren is gevraagd naar de rol van de gemeente bij het ontstaan van de initiatieven. Volgens de meeste ambtenaren komt het regelmatig voor dat de gemeente invloed heeft op het ontstaan van een initiatief. Hierbij gaat het vooral om het omzetten van een klacht of melding. De gemeente krijgt elke week tientallen van deze klachten en meldingen, voornamelijk over de openbare ruimte. In sommige gevallen kan de gemeente deze klacht of melding niet oplossen, omdat dit niet past binnen het gestelde beleid of omdat het budget ontoereikend is. In deze gevallen benadrukt de gemeente vaak dat bewoners ook zelf initiatief kunnen nemen om iets aan de situatie te veranderen en wordt gewezen op het initiatievenfonds. Volgens de ambtenaren ontstaan hierdoor wel degelijk initiatieven, al gaat het hierbij in de meeste gevallen om zeer kleinschalige initiatieven, zoals het onderhouden van een paar vierkante meter groen voor de deur of het zelf opruimen van zwerfafval. Toch benadrukken ook de ambtenaren dat het ontstaan van initiatieven vooral uit bewoners moet komen en slechts voor een klein deel door de gemeente gestimuleerd kan worden.

Wijkadviseur gemeente Utrecht: "Als je kijkt naar speeltuintjes, dan zeggen bewoners vaak dat ze wat anders willen. Als wij dan weten dat een speeltuin nog lang niet op de nominatie staat om te vernieuwen, dan zeggen we: 'Als je echt iets wil veranderen dan kun je natuurlijk altijd het initiatief nemen om samen met buurtbewoners te kijken wat je dan wel zou willen en daarvoor een initiatievenfonds aanvraag doen.'"

6.2.2 De gemeente en de planmaking

Voordat begonnen kan worden met de uitvoering van een burgerinitiatief moeten eerst concrete plannen gemaakt worden. Wat gaan we precies doen? Aan welke regels moet het initiatief voldoen? Waar gaan we het doen? Wat moeten we hiervoor regelen en wie gaat dit betalen? Dit zijn een paar van de vele vragen waar initiatiefnemers een antwoord op moeten vinden voor de planning van hun initiatief. Alle initiatiefnemers geven aan dat de gemeente tijdens het maken van deze plannen al betrokken is geraakt bij het initiatief (zie tabel 6.1). Initiatiefnemers kunnen het niet alleen, al is het alleen al omdat zij uiteindelijk toestemming nodig hebben van de gemeente voor het uitvoeren van de plannen. Initiatiefnemers stappen daarom al snel naar de gemeente toe, waardoor een samenwerking ontstaat tussen beide partijen.

Tijdens dit planproces ondersteunt de gemeente initiatiefnemers voornamelijk met kennis en expertise. Zo geven zij vaak organisatorische tips mee aan initiatiefnemers. Waar moeten ze aan denken? Hoe kunnen ze dit het beste aanpakken? Welke valkuilen moet ze zien te voorkomen? Dit zijn vragen waarbij de gemeente haar ervaring kan gebruiken om initiatiefnemers op weg te helpen bij het opstarten van een initiatief. Ook ondersteunen zij initiatiefnemers vaak met inhoudelijke kennis over het onderwerp. De gemeente bestaat uit veel afdelingen en vaak is er iemand aanwezig die over veel inhoudelijke kennis van het onderwerp beschikt. Zo kan de gemeente bijvoorbeeld advies geven over de te gebruiken planten of de inenting van dieren. Ook verschaft de gemeente vaak belangrijke informatie die nodig is voor het plannen van het initiatief. Waar liggen ondergrondse leidingen? Hoe lopen de kadastergrenzen? Aan welke eisen moet een klimrek voldoen? Wat zijn de regels voor het houden van dieren? Tot slot biedt de gemeente gratis workshops aan, voor burgers uit Utrecht die vrijwilligerswerk doen of willen doen. Hoewel de meeste van de workshops niet specifiek gericht zijn op burgerinitiatieven, kunnen deze zeer leerzaam zijn voor de initiatiefnemers.

Hoewel de gemeente bij het planproces altijd een rol speelt is er wel een behoorlijk verschil in de intensiteit van de begeleiding van de gemeente. Bij sommige initiatieven werken de initiatiefnemers behoorlijk zelfstandig. Zij maken het plan grotendeels alleen en overleggen vooral met de gemeente voor wat praktische informatie. De rol van de gemeente is hier vooral om de gemaakte plannen te

toetsen op haalbaarheid, maatschappelijk waarde, veiligheid en draagvlak. Bij andere initiatieven is sprake van meer samenwerking tussen initiatiefnemers en de gemeente. Hierbij worden plannen in onderling overleg gemaakt totdat beide partijen zich hierin kunnen vinden. Wel geven de ambtenaren aan dat het initiatief van de planning in handen van de bewoners moet liggen. De gemeente wil de initiatiefnemers faciliteren bij het plannen van het initiatief, maar het zijn de initiatiefnemers die hierin de leiding moeten nemen.

Tabel 6.1: Is de gemeente betrokken of betrokken (geweest) in de volgende rollen?

Initiatief	Planmaking	Aanleg	Onderhoud	Financiering
Dierenweide Abstede	Ja	nvt	Ja	Ja
De Zilveren Schaats	Ja	Ja	Ja	Ja
Spinozaplantsoen	Ja	Nee	Nee	Ja
De Wilgenhof	Ja	nvt	Nee	Ja
Buutmoetuin Castellum	Ja	Ja	Ja	Ja
De Vlinderhof	Ja	Ja	Ja	Ja
Halte Westplein	Ja	Nee	Ja	Ja
Oosterspoorbaan	Ja	Ja	Ja	Ja
De Buitenspelen	Ja	Ja	Ja	Ja

Nb, dit zegt niets over de intensiteit van de ondersteuning.

6.2.3 De gemeente en de uitvoering

Wanneer de gemeente de plannen goedgekeurd heeft kan begonnen worden met de uitvoering van het initiatief. Allereerst moet het initiatief aangelegd worden. Bij sommige initiatieven kost deze aanleg veel tijd en geld. Zo moest de Vlinderhof bijvoorbeeld uit het niets worden opgebouwd. Bij andere initiatieven wordt gebruik gemaakt van bestaande locatie, zoals bij de Wilgenhof, dat is opgericht op het terrein van een voormalige schooltuin. In veel gevallen is de gemeente betrokken bij de aanleg van de initiatieven (zie tabel 6.1). Het valt hierbij op dat de gemeente vaak het 'grijs' voor zijn rekening neemt. De gemeente zorgt vaak voor de aanleg van een hek, voetpad of de sporttoestellen. Zo wordt het calisthenics toestel van De Buitenspelen geplaatst in opdracht van de gemeente en zorgde de gemeente voor de aanleg van het hoofdpad bij De Vlinderhof. De gemeente neemt deze taken op zich omdat hier vaak strenge veiligheidsvoorschriften en aansprakelijkheid aan verbonden zijn. Het aanleg van het 'groen' wordt meestal door de initiatiefnemers zelf gedaan. Zij zorgen voor het poten van de planten, bomen en struiken.

Nadat het initiatief aangelegd is moet het ook onderhouden worden. Dit onderhoud wordt voor het grootste deel uitgevoerd door de initiatiefnemers zelf. Zij onderhouden het groen, verzorgen de dieren en organiseren activiteiten rondom het initiatief. Toch is de gemeente bij bijna alle initiatieven wel degelijk betrokken bij het onderhoud van het initiatief (zie tabel 6.1). Wat deze rol precies is verschilt sterk per initiatief. Sommige initiatiefnemers werken, vooral als het initiatief eenmaal opgestart is, vrijwel geheel zelfstandig en hebben zelden de hulp van de gemeente nodig. Bij andere initiatieven is meer sprake van een taakverdeling in de uitvoering van het initiatief. De gemeente kijkt per initiatief wat er nodig is en waarbij de gemeente kan ondersteunen. Zo zorgt de gemeente bij sommige initiatieven voor het groot onderhoud. Wanneer het tuinhuisje of het hek kapot is kunnen zij de gemeente bellen om deze te laten repareren. Ook ondersteunt de gemeente vaak bij het maaien van het gras, het snoeien van grote bomen, het vullen van een watertank, het jaarlijks keuren van de sporttoestellen of het ophalen van snoeiafval. Ook de benodigde materialen worden vaak door de gemeente geleverd, zoals plantjes, harken of een grasmaaier. Er zijn dus meerdere manieren waarop

de gemeente de initiatiefnemers ondersteunt bij de uitvoering van hun initiatief. Wel benadrukken de ambtenaren dat de initiatiefnemers hierbij de leiding moeten nemen. De gemeente faciliteert, maar net als bij de planmaking moeten de initiatiefnemers zelf de leiding nemen bij het uitvoeren van het initiatief.

6.2.4 De gemeente als financierder

Initiatieven kunnen op verschillende manieren financiële middelen aan zich binden. Een aantal initiatieven heeft subsidie ontvangen van het Oranjefonds. Hierbij gaat het vaak om enkele honderden euro's per jaar, bedoeld om activiteiten te organiseren ter bevordering van de sociale cohesie. Daarnaast werken sommige initiatieven met contributie. Vooral bij de groene initiatieven waarbij de leden naast het onderhouden van het gemeenschappelijke deel ook een klein eigen tuintje onderhouden is dit het geval. Hier betalen de leden meestal enkele tientallen euro's per jaar aan contributie. Ook maakt een aantal initiatieven gebruik van fundraising. Zij draaien voor een deel op giften van mensen die het initiatief een warm hart toedragen. Tot slot organiseren twee initiatieven regelmatig rondleidingen, waarvoor een kleine vergoeding wordt gevraagd.

Hoewel initiatieven dus ook eigen inkomsten bijeen kunnen brengen, zijn de meeste initiatieven voor een belangrijk deel afhankelijk van financiële steun van de gemeente. Tot juli 2015 konden initiatiefnemers aanspraak maken op het leefbaarheidsbudget en het budget flexibel welzijn. Vanaf 1 juli 2015 is dit vervangen voor het initiatievenfonds. De hoogte van het initiatievenfonds bedraagt €4,2 miljoen in 2016. Hiervan is €408.000 bestemd voor Vleuten-De Meern, €344.000 voor Oost en €328.000 voor West (Gemeente Utrecht, 2016h). Hierbij gaat het om het budget voor de ondersteuning van alle burgerinitiatieven, dus niet alleen de burgerinitiatieven in de openbare ruimte. Het doel van het initiatievenfonds is om burgers te ondersteunen die een bijdrage leveren voor elkaar of hun leefomgeving.

Alle burgerinitiatieven die in deze studie onderzocht zijn hebben financiële steun ontvangen uit het initiatievenfonds of het leefbaarheidsbudget (zie tabel 6.1). Bij de meeste initiatieven gaat dit om een eenmalige bijdrage voor het opstarten van het initiatief. Dit geld wordt bijvoorbeeld gebruikt voor het bouwen van een tuinhuis, het aanschaffen van materiaal of het kopen van bakken om in te tuinieren. Wanneer de initiatieven eenmaal opgestart zijn, kan een groot deel de initiatieven draaiende gehouden worden zonder financiële steun van de gemeente. Dit komt vooral doordat de kosten van deze initiatieven in de onderhoudsfase relatief laag zijn. Dit geldt vooral voor de groene initiatieven. Volgens de initiatiefnemers van deze initiatieven kost het onderhouden van het initiatief vaak veel tijd, maar meestal niet veel geld. Zo gebruiken initiatiefnemers vaak eigen gereedschap of gereedschap van de gemeente, kopen zij zaden zeer goedkoop in en weten zij via hun netwerk of via internet vaak spullen gratis te regelen. Het is volgens de initiatiefnemers dan ook vooral zaak om creatief te zijn en je persoonlijke netwerk te gebruiken, om zo de kosten laag te houden.

Initiatiefnemer dierenweide Abstede: "Wij ritselen wel veel. Dus laat ik een voorbeeld geven. De faculteit diergeneeskunde die kunnen we dag en nacht bellen en die professor heeft een sympathie. Als die bij ons drie uur is dan schrijft hij een halfuur. En de dierenarts, die komt met studenten en die geeft tegelijkertijd educatie bij ons."

Initiatiefnemer Halte Westplein: "Soms gebruiken mensen de eigen spullen. Ik gebruik ook vaak eigen spullen. Maar bijvoorbeeld de wilgentenen voor het hekje. Die hebben we gewoon gratis afgehaald bij iemand die zijn wilgen ging snoeien en ze kwijt moest."

Toch zijn er ook een aantal initiatieven die structurele financiële steun van de gemeente nodig hebben. Hierbij gaat het met name om de initiatieven waarbij dieren betrokken zijn. De kosten voor het onderhoud van deze initiatieven liggen over het algemeen hoger dan bij de groene initiatieven. Zij vragen elk jaar opnieuw subsidie aan en ontvangen jaarlijks enkele honderden tot duizenden euro's van de gemeente om het initiatief draaiende te kunnen houden. Bij de komst van het initiatievenfonds is echter een nieuwe voorwaarde geïntroduceerd, namelijk dat initiatieven maximaal drie jaar financieel ondersteund worden vanuit het initiatievenfonds. Het idee hierachter is dat initiatieven ondersteund worden in de opstartfase en daarna op eigen benen moeten staan of uit andere fondsen binnen de gemeente gefinancierd moeten worden. Op deze regeling zijn enkele uitzonderingen mogelijk, maar geen van de in deze studie onderzochte initiatieven voldoet aan deze eisen. Voor nieuwe initiatieven is deze regeling duidelijk. Zij weten vooraf dat zij maximaal drie jaar ondersteund zullen worden vanuit het initiatievenfonds.

Voor initiatieven die al langere tijd vanuit het leefbaarheidsbudget ondersteund worden levert dit echter onzekerheid op, wat belemmerend kan werken voor het initiatief. Zo kan deze onzekerheid reden zijn om af te zien van bepaalde zaken. Ga je als initiatiefnemer veel tijd steken in het neerzetten van een nieuw hek als je niet weet of het initiatief volgend jaar nog bestaat? Ga je als initiatief nieuwe schapen kopen als je niet weet of je deze over een paar jaar nog kan verzorgen? Omdat het initiatievenfonds pas anderhalf bestaat zijn de precieze gevolgen hiervan nog onbekend, maar in de komende jaren zullen veel initiatiefnemers hiermee te maken krijgen. Wat er hierna precies met deze initiatieven gaat gebeuren is onzeker en ook vanuit de gemeente kan hier nog geen uitsluitsel over gegeven worden. Het is nog onzeker of er uitzonderingen op deze regel gemaakt zullen worden of dat initiatiefnemers andere fondsen zullen moeten werven. Dit zorgt bij sommige initiatiefnemers voor twijfel of het initiatief in de toekomst nog wel voortgezet kan worden, zoals bij de initiatiefnemer van Dierenweide Abstede

“Ze hebben het leefbaarheidsbudget omgedoopt in het initiatievenfonds. Daar zit nu een voorwaarde in dat ze iets nog maximaal drie jaar doen. [...] Maar er zijn gewoon vrijwilligers clubs die hebben structurele support nodig. Als dat stopt dan draai je de facto gewoon een 27 jaar oud initiatief de nek om. [...] Ik wil best nadenken dat wij 20-25% zelf regelen, maar als zij niet meer willen betalen dan stop ik. En ik weet ook zeker, als dit wegvalt dan komt het nooit meer terug.”

Als mogelijke oplossing noemen initiatiefnemers het vastzetten van subsidies voor enkele jaren. Dit zou de initiatieven meer bestaanszekerheid geven. Het nadeel hiervan is echter wel dat dit ten koste kan gaan van het budget voor beginnende initiatieven, terwijl het ondersteunen van deze beginnende initiatieven juist het doel is van het initiatievenfonds. Of initiatieven langer dan drie jaar vanuit het initiatievenfonds ondersteund moeten worden is dan ook vooral een politieke keuze, waar in de onderzoek geen antwoord op gegeven kan worden. Wel is het goed om in het belang van de initiatiefnemers snel duidelijkheid te geven wat er met deze initiatieven gaat gebeuren na deze drie jaar. Veel initiatiefnemers die al jarenlang financiële steun ontvangen uit het leefbaarheidsbudget en initiatievenfonds weten op dit moment niet goed waar zij terecht kunnen na deze drie jaar. Indien de steun uit het initiatievenfonds wegvalt is het belangrijk dat de gemeente de initiatiefnemers goed begeleidt en tijdig met de juiste fondsen in contact brengt. Indien dit niet gebeurt bestaat het risico dat een aantal langlopende initiatieven de komende jaren zullen verdwijnen.

6.2.5 De gemeente als verbinder

Ook kan de gemeente initiatiefnemers ondersteunen door op te treden als verbinder. De gemeente verbindt regelmatig initiatiefnemers met elkaar. Zo komt het voor dat de gemeente meerdere initiatiefnemers met een vergelijkbaar initiatief aan elkaar koppelt. Dit gebeurde bijvoorbeeld bij De BuitenSpelen. De gemeente ontving meerdere mails van bewoners die graag meer sportfaciliteiten willen zien in en rondom het Maximapark. De gemeente heeft deze mensen aan elkaar gekoppeld, waarna zij gezamenlijk een initiatief zijn gestart.

Wijkadviseur gemeente Utrecht: *“We hebben zicht op alle aanvragen, dus als er twee calisthenics aanvragen zijn op een km afstand van elkaar, dan gaan we dat natuurlijk aan elkaar verbinden. Dan zeggen we, ze zijn er daar mee bezig, ga daar maar eens kijken.”*

Een andere vorm om initiatiefnemers aan elkaar te koppelen is door het organiseren van bijeenkomsten waar de initiatiefnemers elkaar kunnen ontmoeten. Een mooi voorbeeld hiervan is Bühne Binnenstad, een bijeenkomst waar initiatiefnemers hun initiatief kunnen presenteren tegenover andere initiatiefnemers en geïnteresseerde buurtbewoners. Ook heeft de gemeente de website www.jijmaaktutrecht.nl opgezet, waar initiatiefnemers hun burgerinitiatief op de kaart kunnen zetten. Tot slot plaatst de gemeente regelmatig een verhaaltje over initiatieven in de wijkkrant of digitale nieuwsbrief. Dit is volgens de initiatiefnemers goed voor de bekendheid van het initiatief en leidt vaak tot veel positieve reacties vanuit de buurt.

Wijkadviseur gemeente Utrecht: *“We hebben een digitale nieuwsbrief waar we proberen om leuke ideeën te ventileren, waar we hopen dat mensen door het te lezen contact opnemen, of daar hun eigen tips uithalen om zelf initiatieven te nemen.”*

6.3 De samenwerking en communicatie tussen initiatiefnemer en ambtenaar

6.3.1 Positieve aspecten van het contact

Behalve naar de rol van de gemeente is in dit onderzoek ook gekeken hoe de samenwerking en communicatie tussen de initiatiefnemers en de gemeente verlopen. Hieruit blijkt dat de initiatiefnemers over het algemeen behoorlijk positief zijn over de rol die de gemeente heeft gespeeld bij hun initiatief. Zij benadrukken vooral de bereidwilligheid van de direct betrokken ambtenaren. Volgens de initiatiefnemers zijn deze over het algemeen enthousiast en doen zij echt hun best om de initiatieven verder te helpen. Vrijwel alle initiatiefnemers noemen de ondersteuning van de gemeente een meerwaarde voor het initiatief. Sommigen stellen zelfs dat zonder de steun van de gemeente het initiatief niet gerealiseerd had kunnen worden. Bovendien voelen de initiatiefnemers zich serieus genomen en gerespecteerd door de gemeente. Omgekeerd geven ook de ambtenaren aan veel respect te hebben voor de initiatiefnemers. Zij waarderen het zeer dat initiatiefnemers zich in hun vrije tijd inzetten voor het algemeen belang. De ambtenaren zien in de burgerinitiatieven een meerwaarde om de leefbaarheid van de wijken te vergroten.

Initiatiefnemer Buurtmoestuin Castellum: *“De gemeente gaf ons het idee dat ze het leuk vinden wat we doen. De gemeente was daar heel open in, dus we voelden ons wel echt welkom.”*

Wijkadviseur gemeente Utrecht: *“Ik heb enorme bewondering voor mensen die naast hun dagelijkse bezigheden tijd en ruimte en zin vinden om zich te verdiepen in het verbijzonderlijken van de openbare ruimte.”*

Het negatieve beeld wat bij sommige andere onderzoeken naar burgerparticipatie vaak naar voren komt, komt in dit onderzoek dus niet naar voren. Mogelijk komt dit doordat in dit onderzoek alleen initiatieven bestudeerd zijn die gerealiseerd zijn of in de komende maanden waarschijnlijk gerealiseerd zullen worden. Volgens de ambtenaren zijn het juist de initiatiefnemers van de gestrande initiatieven die vaak een negatief beeld hebben over de gemeente. Zo leidt het dwarsbomen van plannen door de gemeente regelmatig tot veel onbegrip bij de initiatiefnemers. Sommige initiatiefnemers accepteren geen 'nee' en blijven via andere ingangen bij de gemeente zoeken naar steun voor hun plan. Ook wanneer duidelijk wordt uitgelegd waarom de plannen geen doorgang kunnen vinden kan deze afwijzing soms leiden tot boze reacties van de initiatiefnemers.

Deze achterdocht blijkt bij de initiatiefnemers die in dit onderzoek geïnterviewd zijn dus niet aanwezig. Dit betekent echter niet dat het contact enkel positieve punten kent. Zowel de initiatiefnemers als de ambtenaren noemen enkele verbeterpunten rondom het ondersteunen van burgerinitiatieven. Deze worden hieronder behandeld.

6.3.2 Mismatch hulp

Zoals in paragraaf 6.2 al bleek kan de betrokkenheid van de gemeente sterk verschillen per initiatief. Dit hangt grotendeels af van de hulpbehoefte van de initiatiefnemers. Sommige initiatiefnemers werken het liefst zo zelfstandig mogelijk. Zij willen de touwtjes zelf in handen hebben en zo min mogelijk afhankelijk zijn van andere partijen. Andere initiatiefnemers zoeken juist de samenwerking met de gemeente op. Zij willen hun doelen niet zelfstandig behalen, maar juist in samenwerking met de gemeente. Bij deze laatste groep kan een mismatch ontstaan tussen de hulp die de gemeente biedt en de hulp die de initiatiefnemers graag zouden willen ontvangen. Deze mismatch ontstaat voornamelijk bij de planmaking van het initiatief. Sommige initiatiefnemers willen dat de gemeente hier een grotere rol in zou nemen. Als voorbeeld noemen zij het aantonen van draagvlak. Zij vinden dat de gemeente dit zou moeten organiseren, bijvoorbeeld door het organiseren van een voorlichtingsavond voor de buurt. Ook de meer praktische zaken, zoals het uitzoeken waar ondergrondse leidingen lopen zou volgens deze initiatiefnemers door de gemeente georganiseerd moeten worden. De gemeente beseft volgens hen niet altijd dat initiatiefnemers vrijwilligers zijn, die daarnaast meestal een vaste baan hebben en zich slechts in de vrije uurtjes voor het initiatief kunnen inzetten.

Initiatiefnemer: "De gemeente denkt: 'Het is een burgerinitiatief dus dan moeten burgers het doen'. Maar wij hebben ook allemaal een baan dus het is denk ik niet simpel wat je wel en niet kan vragen en hoe je dat dan kan vragen."

Ook de meeste geïnterviewde ambtenaren benadrukken dat deze mismatch kan voorkomen. Volgens hen komt dit vooral doordat sommige initiatiefnemers te veel verwachten van de gemeente. Zij komen met een idee en verwachten dat de gemeente dit vervolgens gaat uitwerken. Dit is volgens de gemeente juist niet de bedoeling. De gemeente onderhoudt de openbare ruimte op een vastgesteld basisniveau en beheert de voorzieningen zoals vastgesteld in het beleidsplan. Wanneer bewoners dit niet voldoende vinden moeten zij zelf de leiding nemen om hier iets aan te veranderen. De gemeente kan initiatiefnemers hierbij faciliteren, maar neemt in dit proces niet de leiding. Dit is simpelweg niet mogelijk gezien het budget waarmee de gemeente moet werken.

Gebiedsmanager gemeente Utrecht: "Het blijft wel jouw initiatief, dus jij [de initiatiefnemer] moet er iets voor willen doen. Wij als gemeente kunnen wel kijken wat we daaraan kunnen"

bijdragen. Maar je moet wel als initiatiefnemer ook wel echt zelf je schouder eronder zetten en niet verwachten dat de gemeente het wel voor je gaat uitwerken.”

Terugkoppeland naar de eerder behandelde participatieladder van Arnstein (zie paragraaf 2.1.5) lijkt het erop dat initiatiefnemers en de gemeente soms een ander niveau van participatie nastreven. De gemeente streeft over het algemeen een situatie na die tussen stap 7 en 8 (de twee hoogste treden) op de participatieladder zit, oftewel een situatie waarbij de gemeente een deel van de macht uit handen geeft aan de initiatiefnemer en zelf meer naar de achtergrond verdwijnt. Sommige initiatiefnemers streven juist een situatie na zoals op stap 6 van de participatieladder, oftewel een samenwerking tussen bewoners en gemeente. Dit kan leiden tot wat spanningen tussen initiatiefnemer en ambtenaar. Wel moet hierbij benadrukt worden dat dit lang niet altijd het geval is. Een groot deel van de initiatiefnemers is juist zeer tevreden over de rol die de gemeente heeft gespeeld bij hun initiatief. Zij noemen als positief punt in het participatieproces dat zij aan de ene kant de vrijheid krijgen om het initiatief zelf te organiseren en aan de andere kant steun kunnen vragen aan de gemeente wanneer zij dit nodig hebben.

Het belang van goede afspraken

Omdat er soms onduidelijkheid kan zijn over de taakverdeling tussen de initiatiefnemers en de gemeente en de bovengenoemde mismatch kan ontstaan, is een goed verwachtingsmanagement erg belangrijk. Dit gebeurt in sommige gevallen nog onvoldoende. Initiatiefnemers geven aan dat zij het vaak lastig vinden om te zien wat de gemeente precies van hen verwacht en waarbij de gemeente kan ondersteunen. Het opzetten van een initiatief is maatwerk en er is niet een boekje met strakke voorschriften die de partijen kunnen raadplegen. Het is daarom belangrijk om al in een vroeg stadium goede afspraken te maken en de verwachtingen van beide kanten uit te spreken. Het is belangrijk dat de gemeente aangeeft wat zij van de initiatiefnemer verwachten, waarbij zij kunnen ondersteunen en vooral ook waarbij zij niet kunnen ondersteunen. Dit laatste is erg belangrijk, om verkeerde verwachtingen bij de initiatiefnemer weg te nemen. Ook op de bijeenkomst Bühne Binnenstad komt het belang van het maken van duidelijke afspraken naar voren. Dit voorkomt misverstanden in latere fasen.

Bij een goed verwachtingsmanagement is echter ook een belangrijke rol weggelegd voor de initiatiefnemers. Het is belangrijk dat ook zij duidelijkheid geven richting de gemeente. Wat willen zij precies bereiken? Hoe gaan zij dit doen? Wat verwachten zij van de gemeente? Uit de gesprekken met de ambtenaren blijkt dat initiatiefnemers lang niet altijd duidelijk zijn over deze zaken. Hierdoor is het voor de gemeente moeilijk in te schatten of een initiatief voldoende kans van slagen heeft en welke ondersteuning het initiatief nodig heeft.

Initiatiefnemer Halte Westplein: “In de toekomst zou ik eerder afspraken gemaakt hebben met de gemeente wat zij precies van ons verwachten en wat wij van hen verwachten, zodat dat op voorhand duidelijk is.”

Gebiedsmanager gemeente Utrecht: “Ik denk dat initiatiefnemers veel duidelijker kunnen en moeten zijn in wat ze willen en in wat ze nodig hebben. Want je zit toch met aannames. Dus goed afspreken, wat is er nodig en wat kan ik jou wel en niet bieden? Dat is veel meer nodig.”

Voor het maken van goede afspraken werkt direct contact meestal veel beter dan contact via de mail. Contact via de mail zorgt vaak voor een gebrekkige communicatie met meer kans op misverstanden, zo is de ervaring van meerdere ambtenaren. Bij direct contact kunnen beide partijen elkaar beter begrijpen. Het is dus belangrijk dat initiatiefnemers en ambtenaren al in een vroeg stadium met elkaar

om tafel gaan zitten. Ook het bezoeken van het initiatief door de ambtenaar is belangrijk voor het vormen van een goed beeld van het initiatief. Bovendien geven de initiatiefnemers aan dat zij het zeer waarderen als ambtenaren de tijd nemen om het initiatief te bezoeken. Toch schiet dit er vanwege tijdsdruk nog regelmatig bij in. Het is echter belangrijk om dit wel te doen om tot goede afspraken te kunnen komen.

Wijkadviseur gemeente Utrecht: *“We bezoeken initiatieven wel, maar we doen het te weinig omdat dit het eerste is wat afvalt in de werkdruk. We zouden daar zelf meer tijd voor moeten maken [...] Maar het wordt wel gestimuleerd om het te doen en als je bij een initiatief bent wordt het enorm gewaardeerd door de mensen.”*

6.3.3 Gemeentelijke procedures en regelgeving

Een ander knelpunt ontstaat doordat de belangen van de initiatiefnemers en de gemeente kunnen verschillen. Hoewel de initiatiefnemers meestal handelen uit altruïsme en zeker niet uit eigenbelang, denken zij toch vooral aan de belangen van een groep gelijkgestemden. Zo denken de initiatiefnemers van een sportief initiatief vooral aan de belangen van de groep die buiten wil sporten en denken de initiatiefnemers van een dierenweide vooral aan de groep die het leuk vindt om dieren te verzorgen. Het belang van de gemeente is veel breder. Zij moeten zorgen voor een zo hoog mogelijke leefbaarheid van de wijk en de kwaliteit van de openbare ruimte. Zij denken hierbij aan het algemeen belang en dus niet alleen aan het belang van de initiatiefnemers. Dit algemeen belang is bijvoorbeeld ook het belang van de bewoner die misschien niet zit te wachten op een calisthenics park of dierenweide vlak voor de deur. Ook dienen zij de veiligheidsvoorschriften na te leven, zodat de openbare ruimte veilig en toegankelijk blijft voor iedereen.

Deze verschillende belangen zorgen er voor dat er vaak verschillend gedacht wordt over de regelgeving rondom burgerinitiatieven in de openbare ruimte. Veel initiatiefnemers vinden dat er te veel regels zijn rondom burgerinitiatieven en pleiten voor het werken met kaders. Vanuit de gemeente wordt gesteld dat deze regels juist nodig zijn om het algemeen belang te verdedigen en te zorgen dat de openbare ruimte veilig blijft. Hoewel de betrokken ambtenaren de regels belangrijk vinden levert dit voor hen wel regelmatig een lastige spagaat op. Aan de ene kant willen zij initiatieven graag verder helpen, maar aan de andere kant kunnen zij er door hun leidinggevende, de gemeenteraad of de bewoners op afgerekend worden wanneer zij afwijken van deze regels. Het is hierdoor belangrijk dat de ambtenaren de regels niet uit het oog verliezen, maar wel de rek in de regels opzoeken. Hierbij is het belangrijk dat zij creatief zijn en inzien hoe een initiatief zo gevormd kan worden dat het wel binnen de regels valt.

Initiatiefnemer: *“Wij zijn heel erg gewend aan oplossingsgericht denken en bij de gemeente wordt andersom gedacht. Wat kunnen de problemen zijn die zich kunnen voordoen en daar moeten we op anticiperen. Dus het is bij voorbaat vaak nee en het kan ja worden.”*

Gebiedsmanager gemeente Utrecht: *“De spagaat waar we altijd in zitten is dat we aan de ene kant mee willen denken en aan de andere kant afgerekend worden op dat waar wij voor staan, namelijk het zorgen voor een veilige openbare ruimte. [...] Er was bijvoorbeeld laatst met een touw een schommel opgehangen vlak voor het wijkbureau. Dan kan je denken, laat die mensen lekker schommelen, hartstikke leuk. Maar als er dan wat gebeurt en een kind breekt zijn arm.. Dan heeft de ervaring ons geleerd dat die lieden zich melden bij de gemeente. Dan krijgen wij op ons flikker. “Hoe kan je dit nou laten hangen? Het is niet veilig, we hebben toch speeltuinen die zijn veilig om te spelen.” Maar als ik het weghaal zeggen diezelfde mensen: “Waar doen ze*

moelijk om, het hangt er al een hele week en die kinderen spelen zo lekker, wat een spelbrekers, doe niet zo star". Dat is het dilemma waar we mee te maken hebben."

Vanuit de initiatiefnemers is het belangrijk om begrip te hebben voor het dilemma van de ambtenaar. Volgens een aantal ambtenaren komt het regelmatig voor dat zij publiekelijk onder druk gezet worden doordat initiatiefnemers verontwaardigd contact opnemen met de lokale politici of journalisten. Ook komt het soms voor dat initiatiefnemers boze berichten op de sociale media plaatsen. Dit werkt alleen maar averechts, zo geven ambtenaren aan. Volgens hen leidt dit tot een verstoring van het proces en zorgt het ervoor dat zij alleen maar minder bereid worden om de betreffende initiatiefnemer te helpen.

Lengte van het proces

Behalve de regelgeving is ook de lengte van het proces een belemmerende factor waar veel initiatiefnemers tegenaan lopen (zoals al bleek in paragraaf 5.2). De oorzaak hiervan kan bij de gemeente liggen. Mails blijven soms lang liggen of ambtenaren zijn druk met andere zaken. Het is belangrijk dat gemeenten proberen de vaart erin te houden en begrijpen dat initiatiefnemers vaak zo snel mogelijk verder willen met hun plannen. Het is echter niet altijd te voorkomen dat processen binnen de gemeente lang duren. Complexe initiatieven moeten nou eenmaal verschillende gemeentelijke molens passeren en inspraakprocedures voor veranderingen in de openbare ruimte kunnen veel tijd kosten. Bovendien is de gemeente niet altijd de oorzaak van de lengte van het proces. Dit kan ook veroorzaakt worden door andere partijen zoals de omwonenden, een aannemer die bij het initiatief betrokken is of de architect van het park die ook zeggenschap heeft bij het doen van ruimtelijke ingrepen in 'zijn' park. Het is dus niet altijd te voorkomen dat het opzetten van een burgerinitiatief een langdurig proces is. Het opzetten van een complex initiatief vraagt nou eenmaal de nodige afstemming en zorgvuldigheid. Initiatiefnemers zijn zich hier niet altijd van bewust. Vooral wanneer zij geen ervaring hebben met participatie kan dit ervoor zorgen dat zij de motivatie verliezen.

Verwachtingsmanagement

Een goed verwachtingsmanagement vanuit de gemeente is hierdoor erg belangrijk, om initiatiefnemers niet met verkeerde veronderstellingen het participatieproces te laten starten. Het is belangrijk dat zij al in een vroeg stadium initiatiefnemers erop wijzen dat het opzetten van een initiatief in de openbare ruimte vaak complexer is en meer tijd kost dan veel initiatiefnemers vooraf verwachten. Zij moeten initiatiefnemers erop wijzen dat zowel binnen de gemeente processen lang kunnen duren, maar dat initiatiefnemers ook buiten de gemeente problemen kunnen tegenkomen. Hoewel ambtenaren van te voren ook nooit precies kunnen weten welke problemen initiatiefnemers tegen zullen komen en hoeveel tijd dit gaat kosten, kunnen zij vaak wel een betere inschatting maken dan de initiatiefnemers zelf.

Dit verwachtingsmanagement wordt in veel gevallen nog onvoldoende toegepast, zo vinden zowel de initiatiefnemers als de ambtenaren zelf. Ook volgens de onderzoekers van het traject 'Samen leren en werken aan de stad' valt hier nog veel winst te behalen. Waarschijnlijk komt dit doordat het voor ambtenaren zeer vanzelfsprekend is dat het opzetten van een initiatief een complex vraagstuk kan zijn dat verschillende gemeentelijke molens moet passeren en lang kan duren. Het is echter belangrijk om te beseffen dat dit niet voor iedereen vanzelfsprekend is. Het is daarom belangrijk om, zeker bij onervaren initiatiefnemers, dit in een vroeg stadium duidelijk te maken. Dit kan irritatiepunten in een later stadium voorkomen en leiden tot een beter participatieproces.

Wijkadviseur gemeente Utrecht: "Het zou fijn zijn als mensen zich op voorhand goed realiseren wat voor traject ze ingaan. Zeker bij een complex project in de openbare ruimte. Maar daar

hebben wij tegelijkertijd een rol in, want wij kunnen ze dat aan de voordeur vertellen [...]. Daar zijn wij misschien soms blind geworden. Omdat voor ons zo vanzelfsprekend is vergeten wij soms om dat in Jip en Janneke taal goed uit te leggen. Dus daar moeten we alert op zijn.”

6.3.4 Verdwalen binnen de gemeente

De gemeente is een complexe organisatie met tal van verschillende afdelingen. De gemeente heeft veel verschillende ingangen en het is hierdoor voor initiatiefnemers vaak lastig om te zien waar zij het best terecht kunnen voor hun vragen en ideeën. Wat dit nog extra vermoeilijkt is dat functies binnen de gemeente regelmatig veranderen. Functies verdwijnen, nieuwe functies ontstaan en de personen die de functies bemannen schuiven vaak na enkele jaren door richting een andere functie. Het gevaar hiervan is dat mensen ‘verdwalen’ binnen de gemeente en steeds van afdeling naar afdeling gestuurd worden zonder dat zij echt goed geholpen worden.

Het is daarom belangrijk om initiatiefnemers één aanspreekpunt te geven binnen de gemeente. Dit zorgt ervoor dat initiatiefnemers één contactpersoon hebben, die vervolgens binnen de gemeente inventariseert of de initiatiefnemers in contact brengt met de juiste ambtenaren. Met het aanwijzen van één contactpersoon wordt dus niet bedoeld dat de initiatiefnemers slechts met één persoon contact moet hebben. Het kan immers nuttig zijn voor de initiatiefnemers om te spreken met meerdere ambtenaren die elk veel verstand hebben van de verschillende onderdelen waar het initiatief betrekking op heeft. Wat hiermee wel bedoeld wordt is dat één ambtenaar de toegangspoort is voor de initiatiefnemers binnen de gemeente en voorkomt dat de persoon ‘verdwaalt’ binnen de gemeente.

Ook vanuit de gemeente wordt benadrukt dat het belangrijk is om initiatiefnemers een vast aanspreekpunt te geven. Volgens hen wordt dit al zo veel mogelijk gedaan. Uit de gesprekken met de initiatiefnemers blijkt dat de meeste van hen inderdaad een vast aanspreekpunt toegewezen hebben gekregen. Dit werkt volgens hen erg goed. Toch zijn er ook initiatiefnemers waarbij dit niet het geval is. Zij krijgen met veel verschillende ambtenaren te maken en vinden het vaak moeilijk om de juiste persoon te pakken te krijgen. Ze hebben soms geen idee wie ze voor een concreet probleem moeten benaderen en overzichten van functies binnen de gemeente ontbreken. Veel initiatiefnemers pleiten voor één aanspreekpunt, die hen kan helpen met concrete problemen en aan de juiste personen kan verbinden. Tot deze zelfde conclusie komen de onderzoeken van het traject ‘samen leren en werken aan de stad’. Volgens hen zorgt het toewijzen van één aanspreekpunt ervoor dat initiatiefnemers minder snel ‘kwijt raken’ binnen de gemeente en beter geholpen kunnen worden.

6.3.5 Het elitaire initiatievenfonds

Tot slot constateren enkele ambtenaren dat het initiatievenfonds een behoorlijk elitair karakter heeft. Zij constateren dat initiatiefnemers vaak hoog opgeleid zijn en dat de lager opgeleiden minder sterk vertegenwoordigd zijn. Ook de initiatiefnemers in dit onderzoek hebben vrijwel allemaal een hoog opleidingsniveau. Hoewel niet specifiek naar het opleidingsniveau van de initiatiefnemers is gevraagd komt in vrijwel alle gesprekken naar voren dat zij een goede opleiding hebben genoten. Ook uit een evaluatie van het initiatievenfonds van de gemeente blijkt dat uit wijken met een hogere sociaal economische status meer aanvragen voor het initiatievenfonds binnenkomen. Uit de achterstandswijken komen gemiddeld minder aanvragen binnen, ondanks dat in de armere wijken vaak soepeler met de voorwaarden wordt omgegaan. Ook wanneer er wel aanvragen uit deze wijken binnenkomen, zijn deze vaak afkomstig van de hoger opgeleide individuen in de wijk (Siermann & Van

Schelven, 2016). Het is zonde dat de groep lager opgeleiden slecht vertegenwoordigd is in de doe-democratie, omdat juist in armere wijken veel behoefte is aan initiatieven die de leefbaarheid en sociale cohesie kunnen vergroten.

Dit zou kunnen komen doordat de lager opgeleide bevolking zich minder betrokken voelt bij de wijk en minder snel bereid is om zich in te zetten voor de wijk. Het is echter de vraag of dit een juiste conclusie is. Uit cijfers van de Utrechtse wijkmonitor blijkt dat de sociaal economische status van de wijk nauwelijks invloed heeft op het percentage bewoners dat zich actief inzet voor de wijk. In de wijken met een lagere sociaaleconomische status zetten vrijwel evenveel bewoners zich in voor de wijk als in wijken met een hoge status (Gemeente Utrecht, 2016d). Het lijkt dus zo te zijn dat de lager opgeleide bevolking zich niet zo snel richt op het opstarten van een burgerinitiatief, maar wel bij andere vormen van participatie en vrijwilligerswerk in Utrecht betrokken is.

Een mogelijke verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat de lager opgeleide bewoners wel betrokken zijn bij burgerinitiatieven, maar dat de hoger opgeleide bewoners bij deze initiatieven de leiding nemen en dus aangemerkt worden als initiatiefnemer. Mogelijk spelen de lager opgeleide bewoners wel een belangrijke rol binnen de initiatieven. Een andere verklaring is dat de lager opgeleide bewoners wel initiatieven willen starten, maar dat dit voor velen van hen te moeilijk is. Dit komt ook naar voren in de interviews met de initiatiefnemers. Meerdere initiatiefnemers geven aan dat zij het opzetten van een burgerinitiatief een ingewikkeld proces vinden, ondanks dat zij een goede opleiding genoten hebben. Zij vertellen hierbij zij zich heel goed voor kunnen stellen dat voor mensen met een lager opleidingsniveau het opzetten van een burgerinitiatief een grote opgave kan zijn.

Initiatiefnemer de BuitenSpelen: "Er zijn ook veel mensen die wel wat willen maar nog nooit een vergadering hebben gehad met hun werk. Dus die moeten dan ineens in een hele andere wereld gaan. Dat is gewoon bijna onmogelijk".

Ook enkele ambtenaren spreken hun zorg uit over het uitsluiten van de lager opgeleide bewoners van de doe-democratie. De voorwaarden uit het initiatievenfonds zorgen volgens hen voor een bureaucratische barrière voor de lager opgeleide bevolking. Zo is het opstellen van een begroting, aantonen van draagvlak en aanvragen van vergunningen niet voor iedereen even eenvoudig.

Wijkadviseur gemeente Utrecht: "Ik denk dat we wel een deel van de bewoners van Utrecht uitsluiten voor zoiets als het initiatievenfonds. De digitalisering en de bureaucratisering, sommige mensen blijven daar gewoon bij achter, terwijl dat misschien juist de mensen zijn die je met het initiatievenfonds zou willen activeren. Dus ik heb nog wel het idee dat de wat hogere lagen van de Utrechtse bevolking makkelijker gebruik maken van dit soort budgetten."

Als mogelijke oplossing noemen deze ambtenaren het vergroten van de taken van de sociaal makelaars. Deze sociaal makelaars dienen als schakel tussen de bewoners en de gemeente en moeten initiatiefnemers helpen bij het opstarten van een initiatief. Vaak hebben zij nog te weinig tijd en bevoegdheden om initiatiefnemers goed te kunnen ondersteunen. Ook is de bekendheid van de sociaal makelaars volgens deze ambtenaren te beperkt. Omdat veel bewoners niet weten dat zij hulp van een sociaal makelaar kunnen krijgen, zou dit ervoor kunnen zorgen dat zij minder snel een initiatief starten. Een grotere rol voor de sociaal makelaars zou ook de lager opgeleide bewoners in staat moeten stellen om een initiatief te starten. Toch is het moeilijk om op basis van dit onderzoek hier harde uitspraken over te doen, omdat deze groep lager opgeleide bewoners niet onderzocht is.

Wijkadviseur gemeente Utrecht: "Een aantal mensen hebben wensen voor de leefbaarheid van de buurt maar weten bij god niet hoe ze dat moeten doen en hoe ze een fonds moeten aanvragen en hoe ze met ons moeten praten. [...] Ik vind dat wij weer wat meer ruimte moeten

geven aan de sociaal coördinatoren, of sociaal makelaars. Om daar meer een intermediair te zijn tussen de burgers en de mensen in het initiatievenfonds.”

Tot slot

Uit dit hoofdstuk blijkt dat de gemeente Utrecht nauw betrokken is bij burgerinitiatieven in de openbare ruimte. De gemeente speelt met name een rol bij de planmaking en financiering, maar kan ook betrokken zijn bij de uitvoering van de initiatieven en optreden als verbinder. De samenwerking wordt door zowel initiatiefnemers als de ambtenaren als overwegend positief ervaren. Toch zijn er een aantal knelpunten die belemmerend. Zo is er soms sprake van een mismatch tussen de ondersteuning die de initiatiefnemers verlangen en de hulp die de gemeente kan of wil bieden. Ook ervaren veel initiatiefnemers lange gemeentelijke procedures en regelgeving als een belemmerende factor. Daarnaast bestaat het gevaar dat initiatiefnemers verdwalen binnen de gemeente. Ook bestaat het gevaar dat het initiatievenfonds te elitair is, waardoor de drempel van het initiatievenfonds te groot is voor de lager opgeleide bewoners. Tot slot kan ook de vooraarde van het initiatievenfonds maximaal drie jaar lang financiële ondersteuning biedt belemmerend werken op langlopende initiatieven. In het slothoofdstuk worden deze knelpunten bediscussieerd en vergeleken met voorgaand onderzoek naar burgerinitiatieven. Ook worden hier aanbevelingen gegeven om deze knelpunten op te lossen en de samenwerking tussen initiatiefnemer en gemeente verder te verbeteren.

Hoofdstuk 7: Conclusie en discussie

Het doel van dit onderzoek was om inzicht te verkrijgen in de burgerinitiatieven in de Utrechtse openbare ruimte. Geprobeerd is om de belangen en doelen van de initiatiefnemers te begrijpen en om te achterhalen wat de kracht van deze initiatieven is en welke moeilijkheden deze initiatieven tegenkomen. Dit onderzoek onderscheidt zich van andere onderzoeken, omdat de focus niet ligt op het complete scala aan burgerinitiatieven, maar specifiek op burgerinitiatieven in de openbare ruimte. In dit hoofdstuk worden allereerst de opgestelde onderzoeksvragen beantwoord. Vervolgens worden de gevonden resultaten bediscussieerd. Hierna volgt de reflectie op het onderzoek en worden suggesties voor vervolgonderzoek gegeven. Het hoofdstuk sluit af met de aanbevelingen voor de initiatiefnemers en de gemeente.

7.1 Conclusie

1. *Waarom starten initiatiefnemers een burgerinitiatief in de Utrechtse openbare ruimte en wat zijn hierbij hun doelen en belangen?*

In de Utrechtse openbare ruimte bevinden zich een groot aantal burgerinitiatieven, die sterk van elkaar kunnen verschillen in grootte, structuur en onderwerp. Toch blijkt dat vrijwel alle initiatieven gestart worden omdat de initiatiefnemers een concreet fysiek én sociaal doel voor ogen hebben. Het fysieke doel komt meestal voort uit het constateren van een gebrek of verbeterpunt van de openbare ruimte in de ogen van de initiatiefnemer, zoals een gebrek aan groen, sportmogelijkheden of ruimte voor dieren in de stad. Initiatiefnemers komen in actie omdat zij dit gebrek willen oplossen. Het sociale doel van de initiatiefnemer gaat vooral over het verbinden van de buurtbewoners. Initiatiefnemers willen een ontmoetingsplek creëren voor mensen uit de straat, buurt of wijk en de sociale cohesie vergroten. De verwachting van dit onderzoek was dat het fysieke aspect bij deze initiatieven belangrijker is dan het sociale, maar dit blijkt niet het geval te zijn. De ene initiatiefnemer legt meer de nadruk op het fysieke doel terwijl de andere meer de nadruk legt op het sociale doel. Toch blijkt vooral dat deze doelen niet los van elkaar gezien kunnen worden. De focus op het doen van een fysieke ingreep zorgt er bij de meeste initiatieven dus zeker niet voor dat het sociale doel minder belangrijk wordt.

Ook de verbondenheid met de wijk speelt een belangrijke rol bij het starten van burgerinitiatieven. Initiatiefnemers geven aan dat zij zich verbonden voelen met de wijk en hierdoor bereid zijn om zich in te zetten voor het collectieve belang van deze wijk. Nog veel belangrijker is echter de verbondenheid met een thema. Initiatiefnemers hebben een passie voor een bepaald thema, zoals natuur, sport of dieren. Omdat zij dit thema erg belangrijk vinden starten zij een burgerinitiatief dat zich richt op dit thema. De meeste initiatiefnemers hebben dan ook niet zozeer het doel om de wijk als geheel te verbeteren, maar vooral om een bepaald thema binnen de wijk te verbeteren. In voorgaand onderzoek naar burgerinitiatieven komt juist de verbondenheid met de wijk naar voren en niet de verbondenheid met een thema (Verhoeven, 2010; Van Stokkum & Toenders, 2010; Tonkens & Verhoeven, 2011; Denters e.a., 2013; Timmerman, 2014). Dit verschil kan waarschijnlijk verklaard worden doordat het sociale doel meestal samenhangt met de verbondenheid die initiatiefnemers voelen met de andere bewoners in de wijk, terwijl het fysieke doel meestal samenhangt met de passie die initiatiefnemers voelen met een bepaald thema.

2. Welke factoren zijn belangrijk voor het daadwerkelijk realiseren van een burgerinitiatief in de Utrechtse openbare ruimte?

In de eerste plaats zijn de initiatiefnemers onmisbaar voor de burgerinitiatieven. Zij zijn de personen die een initiatief opzetten, de leiding nemen en (vrijwel altijd zonder het ontvangen van een vergoeding) veel tijd in het initiatief steken. Zij hebben een hart voor het initiatief en kunnen door hun grote inspanningen ook wel de 'trekkers' van het initiatief genoemd worden. Het is belangrijk dat bij elk initiatief één of een paar van deze personen aanwezig zijn. Deze initiatiefnemers kunnen het echter niet alleen. Zij hebben de hulp nodig van overige bewoners om hun initiatief te kunnen realiseren. Het is daarom belangrijk dat er voldoende draagvlak voor het initiatief aanwezig is in de wijk. Dit draagvlak is belangrijk voor het werven van voldoende vrijwilligers voor het initiatief. Deze vrijwilligers zijn, samen met de initiatiefnemers, cruciaal voor het kunnen realiseren van een burgerinitiatief. Voor sommige initiatieven blijkt het lastig om voldoende vrijwilligers te werven, terwijl andere initiatieven hier geen enkele moeite voor hoeven te doen.

Daarnaast is de aanwezigheid van voldoende draagvlak in de wijk ook belangrijk om weerstand tegen het initiatief te voorkomen. Hoewel veel initiatieven zeer positief door de medebewoners worden ontvangen, kan het soms ook voorkomen dat omwonenden juist niet zitten te wachten op de komst van een burgerinitiatief vlakbij hun huis. Als dit het geval is kan dit een grote belemmerende factor zijn voor het initiatief. Het kan er voor zorgen dat het initiatief vertraging oploopt, aangepast moet worden of helemaal geen doorgang kan vinden. Dit aspect komt bij voorgaande onderzoeken naar burgerinitiatieven niet naar voren. Het verschil kan vooral verklaard worden doordat de initiatieven in dit onderzoek zich afspelen in de openbare ruimte. De openbare ruimte is voor iedereen, waardoor ook de belangen van de bewoners die niet bij het initiatief betrokken zijn een rol spelen. Het opzetten van een initiatief in de openbare ruimte zorgt dus voor een extra uitdaging voor de initiatiefnemer. Zij moeten er niet alleen voor zorgen dat voldoende mensen willen meehelpen aan het initiatief, maar ook dat er geen mensen bezwaar hebben tegen het initiatief. In de discussie wordt verder ingegaan op aspect van de openbare ruimte bij deze burgerinitiatieven.

Een factor die voor veel initiatieven belemmerend werkt is de lengte van het proces. Hoewel initiatiefnemers hun plannen graag snel willen realiseren, blijkt het opzetten van een burgerinitiatief vaak een langdurig en soms ook ingewikkeld proces te zijn. Het aanvragen van een subsidie of vergunning kan soms een tijd duren. Het is dan ook belangrijk dat initiatieven vooruitgang blijven boeken. Wanneer er geen resultaten worden gehaald zal uiteindelijk zelfs de meest gemotiveerde initiatiefnemers de motivatie verliezen en het initiatief doodbloeden.

Ook is het belangrijk dat initiatiefnemers over een aantal vaardigheden beschikken die van pas komen bij het realiseren van een burgerinitiatief. Het is belangrijk dat initiatiefnemers over sociale vaardigheden beschikken. Zij moeten in staat zijn om andere mensen enthousiast te maken voor het initiatief, om zo voldoende draagvlak voor te creëren. Daarnaast zijn de ondernemende vaardigheden van belang. Zij moeten de leiding durven nemen en kansen kunnen inschatten. Ook zijn de bureaucratische vaardigheden erg belangrijk. Dit zijn de vaardigheden met betrekking tot de officiële gemeentelijke procedures. Deze vaardigheid wordt door veel initiatiefnemers als moeilijkste ervaren. Waarom deze vaardigheid belangrijk is, wordt duidelijk uit de beantwoording van onderzoeksvraag 3. Het allerbelangrijkste is volgens de initiatiefnemers echter het bezitten van veel motivatie en doorzettingsvermogen. Initiatiefnemers moeten niet opgeven bij kleine tegenslagen en vastberaden zijn het initiatief te realiseren.

3. *Op welke manier is de gemeente Utrecht betrokken bij de burgerinitiatieven, hoe verloopt de samenwerking tussen gemeente en de initiatiefnemers en welke gevolgen heeft dit voor de initiatieven?*

De gemeente heeft slechts een beperkte rol bij het ontstaan van de burgerinitiatieven die in dit onderzoek bestudeerd zijn. Het ontstaan van deze initiatieven is iets wat vooral uit de burgers zelf komt. Uit eerder onderzoek bleek juist dat de gemeente wel een belangrijke rol kan spelen bij het ontstaan van initiatieven (Hurenkamp e.a., 2006; Timmerman, 2011). Mogelijk kan dit verschil verklaard worden doordat de gemeente vaak wel betrokken is bij het ontstaan van zeer kleinschalige initiatieven, zoals een bewoner die een paar vierkante meter grond voor zijn huis onderhoudt, terwijl de gemeente niet betrokken is bij het ontstaan van de iets grootschalige initiatieven die in dit onderzoek bestudeerd zijn.

Hoewel de rol bij het ontstaan van de initiatieven dus beperkt is, raakt de gemeente Utrecht na het ontstaan betrokken bij alle initiatieven die in dit onderzoek bestudeerd zijn. Bij alle initiatieven is de gemeente betrokken bij de planmaking. Initiatiefnemers hebben uiteindelijk goedkeuring nodig voor hun plannen en daarom ontstaat meestal al vroeg een samenwerking, waarbij de gemeente de initiatiefnemer ondersteunt bij het maken van een haalbaar plan dat aan alle regels voldoet. In voorgaand onderzoek kwam al naar voren dat de gemeente initiatiefnemers kan ondersteunen door middel van haar kennis (Oude Vrielink & Van de Wijdeven, 2007; Tonkens & Verhoeven, 2011; Oude Vrielink & Verhoeven, 2011; Jager-Vreugdenhil, 2014). Hierbij gaat het echter vooral om het 'aanvullen van burgerkracht', terwijl de ondersteuning in dit onderzoek soms eerder neigt naar een co-productie. Hoewel de initiatiefnemers in dit proces de leiding moeten nemen ontstaat vaak een situatie waarbij de initiatiefnemer en gemeente samen tot een realistisch plan komen.

Daarnaast speelt de gemeente vaak een rol als verbinder. Door het inzetten van hun netwerk, digitale nieuwsbrief of het organiseren van bijeenkomsten verbinden zij initiatiefnemers zowel met elkaar als met de wijk. Ook hebben alle initiatieven minimaal éénmaal financiële steun ontvangen van de gemeente. Sommige initiatieven ontvangen zelfs een jaarlijkse subsidie. Tot slot blijkt dat de gemeente bij de meeste initiatieven ook ondersteuning biedt bij de daadwerkelijke uitvoering. Zij nemen een deel van de taken op zich, zoals het maaien van het gras, het ophalen van snoeiafval of het uitvoeren van groot onderhoud.

De initiatiefnemers zijn overwegend positief over de ondersteuning van de gemeente. Zij zien deze ondersteuning als een meerwaarde en een bevorderende factor voor hun initiatief. Initiatiefnemers voelen zich serieus genomen en er is sprake van wederzijds respect. Dit vormt in de meeste gevallen de basis voor een goede samenwerking tussen initiatiefnemer en gemeente. De initiatiefnemers in dit onderzoek zijn hiermee een stuk positiever dan de initiatiefnemers van voorgaande onderzoeken, waarbij naar voren komt dat veel initiatiefnemers een negatief beeld van de gemeente hebben (Tonkens & Verhoeven, 2011; Van de Wijdeven, 2012; Bronsveld, 2016). Dit positieve beeld kan deels verklaard worden doordat in dit onderzoek alleen succesvolle burgerinitiatieven zijn bestudeerd. Zoals Uitdewilligen (2011) al aantoonde zorgt het behalen van goede resultaten voor een toename van het vertrouwen tussen initiatiefnemer en gemeente. Toch kan dit ook zeker opgevat worden als een compliment voor de gemeente Utrecht. De gemeente ziet burgerinitiatieven als een meerwaarde voor de stad, steekt veel tijd en energie in het ondersteunen van burgerinitiatieven en is constant op zoek om deze ondersteuning te verbeteren. De gemeente draagt uit dat het initiatieven graag wil ondersteunen en dit wordt gewaardeerd door de initiatiefnemers. Toch verloopt de samenwerking zeker niet vlekkeloos. In totaal komen er zes knelpunten naar voren bij de ondersteuning van de initiatieven door de gemeente, die belemmerend werken op de samenwerking tussen initiatiefnemer en gemeente.

Knelpunt 1: Mismatch geboden hulp

In sommige gevallen is er sprake van een mismatch tussen de steun die de gemeente biedt en de steun die de initiatiefnemers zouden willen ontvangen. Een deel van de initiatiefnemers zou een actievere rol van de gemeente willen zien, waarbij de gemeente meer inhoudelijke taken voor haar rekening neemt. Volgens de gemeente is dit financieel gezien niet mogelijk. Zij onderhouden de openbare ruimte op een vastgesteld niveau en wanneer bewoners dit niet voldoende vinden moeten zij zelf in actie komen om dit te veranderen. De gemeente kan hierbij faciliteren, maar neemt niet de rol van organisator op zich. Deze verschillende opvatting over de taakverdeling kan soms tot spanningen leiden. Zo vinden sommige initiatiefnemers dat de gemeente niet altijd beseft dat zij vrijwilligers zijn en dat de gemeente niet genoeg doet om hen te ontlasten. Ook geven beide partijen aan dat het voor hen niet altijd duidelijk is wat er van hen verwacht wordt en wat zij van de andere kant kunnen verwachten. Het is daarom erg belangrijk dat de initiatiefnemer en de gemeente in een vroeg stadium met elkaar om tafel gaan en duidelijk uitspreken wat zij zelf kunnen, wat zij juist niet kunnen en wat zij van de andere partij verwachten. Dit zorgt voor een beter afgestemde ondersteuning vanuit de gemeente.

Knelpunt 2: Regelgeving

Ten tweede ervaren veel initiatiefnemers de regelgeving, veiligheidsvoorschriften en het aantonen van draagvlak als overdreven en belemmerend voor het initiatief. Vanuit de gemeente wordt deze regelgeving vaak juist gezien als cruciaal voor het in goede banen leiden van initiatieven. Dit verschil is vooral het gevolg van de verschillende belangen van beide partijen. De initiatiefnemers dienen vooral het belang van het initiatief, terwijl de gemeente ook het algemeen belang en de veiligheid van de openbare ruimte dient te verdedigen. Dit leidt soms tot een spagaat waarbij de ambtenaren aan de ene kant het initiatief willen ondersteunen, maar aan de andere kant niet voorbij kunnen aan de regelgeving en veiligheidsvoorschriften. Het blijkt dat initiatiefnemers van tevoren niet altijd beseffen dat bij het opzetten van een initiatief in de openbare ruimte veel regels en veiligheidsvoorschriften komen kijken. Het is daarom belangrijk dat de gemeente initiatiefnemers beter duidelijk maakt dat hier meer bij komt kijken dan velen vooraf verwachten.

Knelpunt 3: Lengte procedures

Gemeentelijke procedures kunnen lang duren, terwijl initiatiefnemers het liefst snel resultaat willen zien en door willen naar de volgende stap van het initiatief. Het is belangrijk dat ambtenaren beseffen dat lange procedures zeer belemmerend kunnen werken voor een initiatief. Het is echter niet altijd te voorkomen dat dit lang duurt. Het opzetten van een burgerinitiatief in de openbare ruimte is in veel gevallen nou eenmaal een ingewikkeld proces waarbij de nodige zorgvuldigheid geboden is. Initiatiefnemers blijken dit lang niet altijd te beseffen wanneer zij starten met een initiatief. Ook hiervoor is het neerzetten van een goed verwachtingsmanagement erg belangrijk. Het is belangrijk dat de initiatiefnemers beseffen wat er komt kijken bij het opzetten van een initiatief en welke tegenslagen zij hierbij tegen kunnen komen. Dit maakt de gemeente nog onvoldoende duidelijk, waardoor initiatiefnemers vaak verkeerde verwachtingen hebben bij het starten van een burgerinitiatief.

Knelpunt 4: Verdwalen binnen de gemeente

De gemeente is een complexe organisatie met veel verschillende afdelingen en ingangen. Initiatiefnemers krijgen hierdoor vaak te maken met veel verschillende ambtenaren. Hoewel het voor initiatiefnemers goed kan zijn om met verschillende ambtenaren te spreken, bestaat het gevaar dat zij 'verdwalen' binnen de gemeente. Het is daarom belangrijk om initiatiefnemers zo veel mogelijk één aanspreekpunt te geven, die goed op de hoogte is van het initiatief en kan dienen als toegangspoort

richting de rest van de gemeente. Bij sommige initiatieven gebeurt dit al maar bij andere initiatieven is hier nog winst te behalen.

Knelpunt 5: Het initiatievenfonds is (te) elitair.

Het vijfde knelpunt gaat over het elitaire karakter van het initiatievenfonds. Het overgrote deel van de aanvragen in het initiatievenfonds is afkomstig van de hoger opgeleide bewoners. Vermoedelijk is het voor een groot deel van de lager opgeleide bewoners te ingewikkeld om een burgerinitiatief op te zetten en is de drempel van het initiatievenfonds te hoog voor deze groep. Een mogelijke oplossing hiervan is het vergroten van de taken van de sociaal makelaar, die initiatiefnemers kan ondersteunen bij het opzetten van een initiatief en het doen van een aanvraag voor het initiatievenfonds.

Knelpunt 6: Maximaal drie jaar financiële ondersteuning.

Toen het leefbaarheidsbudget in 2015 overging in het initiatievenfonds is een nieuwe voorwaarde geïntroduceerd. Initiatieven worden nu nog maximaal drie jaar financieel ondersteund vanuit het initiatievenfonds. Voor initiatieven die al jarenlang subsidie uit het leefbaarheidsbudget ontvangen levert dit veel onzekerheid op. Op dit moment is het voor veel initiatieven nog onduidelijk wat er na deze drie jaar gaat gebeuren. Het is belangrijk dat de gemeente deze initiatieven snel duidelijkheid geeft, om hen de tijd te geven om op zoek te gaan naar andere gemeentelijke subsidieregelingen of andere vormen van financiering voor het initiatief.

7.2 Discussie

De Initiatieven die in dit onderzoek bestudeerd zijn richten zich op het doen van een fysieke ingreep in de openbare ruimte. In het huidige aanbod aan onderzoek spelen veel initiatieven zich juist af in private ruimten. Een initiatief dat zich richt op het collectief aanschaffen van zonnepanelen, gezamenlijk eten voor ouderen of organiseren van een bingo avond speelt zich meestal af bij mensen thuis of in een speciaal hiervoor gehuurde ruimte. Ook wanneer de initiatieven zich wel afspelen in de openbare ruimte is er vaak geen sprake van een fysieke ingreep in deze openbare ruimte. Bij een initiatief dat zich richt op het gezamenlijk opruimen van zwerfafval, het organiseren van een sportdag voor kinderen of het organiseren van het buurtfeest gaat het wel om een activiteit *in* de openbare ruimte, maar niet om het doen van een blijvende fysieke ingreep in deze openbare ruimte. Het gevolg hiervan is dat de resultaten van dit onderzoek op sommige punten behoorlijk verschillen van de resultaten uit voorgaand onderzoek.

Een belangrijk verschil is de rol van de gemeente. Uit de eerder aangehaalde definities bleek dat burgerinitiatieven acties zijn van burgers waar de gemeente niet noodzakelijkerwijs betrokken hoeft te zijn (Bakker e.a., 2012; Bos, 2014). Uit dit onderzoek blijkt dat het initiatief inderdaad bij de burgers ligt, maar dat de gemeente hierbij altijd een belangrijke rol speelt. Als eigenaar en beheerder van de openbare ruimte raakt de gemeente automatisch betrokken bij initiatieven die een fysieke ingreep willen doen in de openbare ruimte. Initiatiefnemers kunnen hun plannen niet realiseren zonder goedkeuring van de gemeente en moeten hierdoor altijd in overleg gaan voordat een definitief plan gemaakt kan worden. De initiatiefnemers zijn echter niet alleen voor het krijgen van toestemming afhankelijk van de gemeente. Ook financieel gezien is de bijdrage van de gemeente erg belangrijk, al is het alleen al voor het opstarten van het initiatief. Daarnaast is de gemeente vaak zelfs bij de daadwerkelijk uitvoering van het initiatief betrokken. Het beeld van de zeer zelfstandige burgerinitiatieven wat vaak door overheidsinstanties wordt gepresenteerd (WRR, 2012; ROB, 2012; Ministerie van BZK, 2013), is wellicht een iets wat romantisch beeld met betrekking tot burgerinitiatieven die in deze scriptie onderzocht zijn. Hoewel een deel van deze initiatieven inderdaad

zeer zelfstandig te werk gaan, zijn er ook veel initiatieven die niet kunnen (voort)bestaan zonder een actieve ondersteuning van de gemeente.

Ook zorgt de focus van de initiatieven op het doen van een ingreep op de openbare ruimte voor een aantal aspecten waar initiatiefnemers van andere initiatieven niet of slechts in beperktere mate mee te maken krijgen. Omdat de openbare ruimte voor iedereen veilig en vrij toegankelijk moet blijven, is het opzetten van een initiatief in deze openbare ruimte gebonden aan veel regels en veiligheidsvoorschriften. Volgens de gemeente zijn deze noodzakelijk voor het garanderen van een veilige openbare ruimte en beperken van eventuele overlast voor omwonenden. Het gevolg is echter wel dat initiatiefnemers veel tijd kwijt zijn met het aanvragen van vergunningen en voldoen aan voorschriften, wat door veel initiatiefnemers als belemmerend voor het initiatief wordt ervaren. Een ander gevolg van de zorgvuldigheid van de gemeente is dat processen soms lang kunnen duren. Hoewel initiatiefnemers graag snel door willen moet zij soms lang wachten tot de plannen verschillende gemeentelijke molens gepasseerd zijn en kan het aanvragen van een vergunning soms lang duren.

Tot slot krijgen initiatieven in de openbare ruimte ook te maken met het aantonen van draagvlak voor het initiatief. Waar het bij andere soorten initiatieven vooral belangrijk is dat voldoende mensen het initiatief ondersteunen, is het bij initiatieven in de openbare ruimte ook belangrijk dat er geen omwonenden *tegen* het initiatief zijn. Het initiatief moet niet alleen breed gedragen worden, maar mag ook geen nadelige gevolgen hebben voor andere bewoners. De initiatieven in de openbare ruimte bevinden zich dus in een complex werkveld, waarbij de maatschappelijke waarde van het initiatief constant afgewogen moet worden tegen de gevolgen voor de toegankelijkheid, veiligheid en eventuele overlast in deze openbare ruimte.

7.3 Reflectie op het onderzoek en suggesties voor vervolgonderzoek

Een keuze die goed heeft uitgepakt is om dit onderzoek niet te richten op het complete scala aan burgerinitiatieven, maar specifiek te focussen op initiatieven die een fysieke ingreep doen in de openbare ruimte. Deze initiatieven wijken op sommige punten af van andere soorten burgerinitiatieven, waardoor de bijzonderheden van dit soort initiatieven aan het licht is gekomen. Een andere keuze die goed heeft uitgepakt is het gebruik van de kwalitatieve methode. Het proces dat een burgerinitiatief doormaakt is een complex proces gebleken, wat het best onderzocht kan worden met het houden van diepte interviews. Dankzij het houden van interviews met zowel de initiatiefnemers als de gemeente kon het onderwerp bestudeerd worden vanuit de belevingswereld van beide partijen. Daarnaast droeg het bezoeken van de initiatieven en de bijeenkomsten bij aan het begrijpen van burgerinitiatieven. De keuze voor deze kwalitatieve methode heeft echter ook een nadeel gehad. Doordat er slechts negen interviews met initiatiefnemers en zes interviews met de gemeente gehouden zijn kan het gevaarlijk zijn om generaliserende uitspraken te doen over de hele populatie.

Een tekortkoming van dit onderzoek is dat alleen initiatiefnemers zijn gesproken van initiatieven die gerealiseerd zijn of in de nabije toekomst waarschijnlijk gerealiseerd gaan worden. Dankzij de focus op de 'succesvolle' initiatieven worden de 'mislukte' initiatieven niet meegenomen in dit onderzoek. Juist de focus op deze mislukte initiatieven kan zeer nuttige informatie opleveren over tegenslagen en belemmerende factoren die initiatiefnemers tegenkomen en de oorzaken aan het licht brengen voor het stranden van initiatieven. Oorspronkelijk was het doel om het onderzoek ook op deze groep te richten, maar het bleek te moeilijk om deze initiatiefnemers op te sporen. Wel is er tijdens de gesprekken met de ambtenaren gesproken over initiatieven die 'mislukken' en over de oorzaken hiervan. Het is echter moeilijk om alleen op basis van de gesprekken met de ambtenaren een beeld te

schetsen van deze mislukte initiatieven. Het is dan ook interessant om vervolgonderzoek te richten op deze groep initiatiefnemers van mislukte initiatieven. Zoals hierboven behandeld is het moeilijk om voldoende respondenten van deze groep in Utrecht te vinden. Op landelijk niveau moet het echter mogelijk zijn voldoende respondenten te vinden voor dergelijk onderzoek. Onderzoek naar deze mislukte initiatieven kan zeer nuttig zijn om redenen te achterhalen waarom initiatieven stranden.

Daarnaast valt op dat de geïnterviewde initiatiefnemers een zeer homogene groep vormen. Alle initiatiefnemers in dit onderzoek zijn blanke bewoners van middelbare leeftijd, die vrijwel allemaal hoogopgeleid zijn. Ook op de bezochte bijeenkomsten zijn voornamelijk deze blanke bewoners van middelbare leeftijd aanwezig. Dit betekent dat andere groepen zeer slecht vertegenwoordigd zijn. De allochtonen, laagopgeleiden en jongeren zijn nauwelijks aanwezig in de groep initiatiefnemers. Op basis van dit onderzoek kan geen goed onderbouwde verklaring worden gegeven voor de sterke ondervertegenwoordiging van deze groepen. Vermoedelijk komt dit doordat het opzetten van een burgerinitiatief voor deze groepen erg ingewikkeld is, maar het is ook mogelijk dat deze groep überhaupt niet geïnteresseerd is in het opzetten van een initiatief. Onderzoek dat zich specifiek richt op deze ondervertegenwoordigde groepen zou duidelijkheid kunnen verschaffen waarom deze groep vrijwel afwezig is als initiatiefnemer. Mogelijk moeten drempels voor hen worden verlaagd of weggenomen om ervoor te zorgen dat ook deze groep zich richten op het starten van een burgerinitiatief.

7.4 Aanbevelingen

Zoals hierboven al bleek verloopt de samenwerking tussen initiatiefnemer en gemeente zeker niet slecht, maar kan deze op een aantal punten nog sterk verbeterd worden. Daarom sluit dit onderzoek af met de aanbevelingen voor initiatiefnemer en gemeente, die moeten bijdragen aan het oplossen van de eerdergenoemde knelpunten. Er is geprobeerd om de oplossingen voor deze knelpunten te zoeken binnen de huidige situatie van de gemeente Utrecht, wat betreft beschikbare financiële middelen, beschikbare arbeidsuren en bestaande regels en veiligheidsvoorschriften. Aanbevelingen zoals 'geef initiatieven langer dan drie jaar financiële ondersteuning', 'neem als gemeente meer taken van de initiatiefnemer over' en 'zorg voor minder regels voor burgerinitiatieven in de openbare ruimte' kunnen weliswaar zinvolle suggesties zijn, maar dit zijn vooral politieke keuzes waar dit onderzoek zich niet aan wil wagen. De aanbevelingen in dit onderzoek zijn vooral bedoeld voor de initiatiefnemers en de ambtenaren die rechtstreeks te maken hebben met het ondersteunen van burgerinitiatieven.

Initiatiefnemers

- Ga in een vroeg stadium om tafel met de gemeente. Spreek hierin duidelijk je verwachtingen uit. Maak duidelijk wat je zelf kan en waarbij hulp nodig is. Dit voorkomt misverstanden.
- Besef dat de gemeente de verantwoordelijkheid heeft voor het algemeen belang en veiligheid van de openbare ruimte. Zij kunnen hierdoor niet alleen rekening houden met het belang van de initiatiefnemer. Zet de gemeente niet publiekelijk onder druk, via bijvoorbeeld de (social) media. Dit werkt juist averechts.
- Het opzetten van een initiatief in de openbare ruimte kan een lastig en langdurig proces zijn. Weet waar je aan begint en hou rekening met tegenslagen en lange procedures.
- Aanbeveling initiatiefnemer: Denk al in een vroeg stadium na over draagvlak in de wijk. Zonder draagvlak is de kans klein dat het initiatief gerealiseerd kan worden. Leg uit waarom het initiatief belangrijk is.

- Aanbeveling initiatiefnemer: Hou vast aan je plan en geef niet op bij kleine tegenslagen. Maar overdrijf dit niet. Als dingen echt niet blijken te kunnen kost het veel onnodige energie om toch door te gaan. Kijk in plaats daarvan hoe het wél kan.

Gemeente

- Ga in een vroeg stadium om tafel met de initiatiefnemer. Probeer te achterhalen wat de initiatiefnemer van de gemeente verwacht. Geef duidelijk aan waarbij de gemeente kan ondersteunen en waarbij ook niet en vertel wat je van de initiatiefnemer verwacht.
- Informeer initiatiefnemers goed wanneer ze beginnen aan een burgerinitiatief. Veel initiatiefnemers vergissen zich in de complexiteit van een initiatief en de lengte van het proces. Maak duidelijk wat erbij komt kijken en zorg dat zij niet met verkeerde verwachtingen beginnen.
- Geef initiatiefnemers zo veel mogelijk één aanspreekpunt, om te voorkomen dat zij verdwalen binnen de gemeente.
- Vergeet niet dat initiatiefnemers vrijwilligers zijn. Zij hebben vaak een beperkte beschikbare tijd en zijn soms niet van zaken op de hoogte die voor ambtenaren vanzelfsprekend zijn. Hou hier rekening mee bij het inplannen van afspraken en stellen van eisen.
- Besef dat lange procedures erg frustrerend kunnen zijn voor initiatiefnemers. Wanneer deze lange procedures niet te vermijden zijn, zorg er dan voor dat je contact blijft houden met het initiatief. Laat zien dat het initiatief niet stil ligt maar dat er intern aan gewerkt wordt.
- Zorg ervoor dat lager opgeleiden ook deel uit kunnen maken van de doe-democratie, bijvoorbeeld door sociaal makelaars een grotere rol te geven in het begeleiden van deze initiatiefnemers.
- Geef initiatieven die na drie jaar buiten het initiatievenfonds vallen tijdig duidelijkheid wat er met het initiatief gaat gebeuren. Begeleid hen waar nodig naar andere fondsen binnen de gemeente.

Literatuurlijst

- Arnstein, S.R. (1969), A Ladder of Citizen Participation. Journal of the American Planning Association, Volume 35 (4). Pp. 216-224.
- Bakker, J., Denters S.A.H. & Klok, P.J. (2011), Welke burger telt mee(r) in de doedemocratie?. Beleid en Maatschappij, Volume 38 (4). Pp. 402-418.
- Bakker, J., Denters, B., Oude Vrielink, M. & Klok, P. (2012), Citizens' Initiatives: How Local Governments Fill Their Facilitative Role. Local government studies, Vol 38(4), pp. 395-414.
- Bolt, G. (2005), Onderzoeksdossier participatie in de buurt. Nieuw Tijdschrift voor de Volkshuisvesting, Volume 11 (6).
- Boogers, M. J. G. J. A., & van de Wijdeven, T. M. F. (2012). Meer doen met doe-democratie: nieuwe coproducties voor een veerkrachtig lokaal bestuur. TSPB / BZK.
- Boonstra, B. (2015), Planning Strategies in an Age of Active Citizenship: A Post-structuralist Agenda for Self-organization in Spatial Planning (proefschrift Universiteit Utrecht).
- Bos, D. (2014), Monitor burgerparticipatie 2013: Een inventarisatie van gemeentelijk beleid en activiteiten op het gebied van burgerparticipatie. Geraadpleegd van https://vng.nl/files/vng/nieuws_attachments/2014/20140227-monitor-burgerparticipatie-2013-prodemos.pdf.
- Brink, G. J. M. van den, Borgman, E. P. N. M., Dekker, P. & Witteveen, W. J. (2012). Naar een heruitvinding van de civil society. De lage landen en het hogere: De betekenis van geestelijke beginselen in het moderne bestaan. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Britishpoliticalspeech (2010), Speech Archive: "Speech on the Big Society", Liverpool 2010. <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=321>. Geraadpleegd op 24 februari 2016.
- Bronsveld, C. (2016), "Het is mijn hobby niet!" :Rotterdamers over hun initiatieven in de buitenruimte. Rotterdam: Onderzoek en Business Intelligence (OBI).
- Bryman, A. (2012), Social Research methods. New York: Oxford: University Press.
- Bruijn, D. de, Mierlo, T. van, Nourozi, S., Ruijter, T. de & Turnhout, S. (2016). Kompas Right to Challenge in WMO. Geraadpleegd van [https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Kompas-Right-to-Challenge%20\[MOV-9079943-1.1\].pdf](https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Kompas-Right-to-Challenge%20[MOV-9079943-1.1].pdf).
- BuitenSpelen (2016), Tijdlijn Facebook. Geraadpleegd van <https://www.facebook.com/BuitenSpelen-Leidsche-Rijn-1003209379712504/?fref=ts>.
- Campbell, D.E. (2009), Civic Engagement and Education: An Empirical Test of the Sorting Model. American Journal of Political Science, Vol. 53 (4). Pp. 771-786.
- CBS Statline, Centraal Bureau voor de Statistiek Statline (2016), Kerncijfers Wijken en Buurten 2015. <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=83220NED&D1=34,39,44-45,65,104&D2=4847,4853,4856-4857,4900,4902,4907,4960,4965&HDR=T&STB=G1&VW=T>. Geraadpleegd op 18 november 2016.

- Coleman, J.S. (1988). Social capital in the creation of human capital. American journal of sociology. Vol 94 (supplement), pp. S95-S120.
- College van burgermeester en wethouders van Utrecht (2015), Beleidsregel Initiatievenfonds. Geraadpleegd van <https://www.utrecht.nl/fileadmin/uploads/documenten/zorg-en-onderwijs/informatie-voor-zorgprofessionals/beleidsregel-initiatievenfonds.pdf>.
- Dam, R. van, Salverda, I. & During, R. (2010), Burgers en Landschap deel 3: Strategieën van burgerinitiatieven. Geraadpleegd van <http://edepot.wur.nl/140159>.
- Denters, S.A.H., Bakker, J.H.M., Oude Vrielink, M.J. & Boogers, M.J.G.J.A. (2013). Burgerinitiatieven in Overijssel: Een inventarisatie. Provincie Overijssel. ISBN 978-90-365-3591-5.
- Denters, S.A.H., Tonkens, E.H., Verhoeven, I., Bakker, J.H.M. (2013). Burgers maken hun buurt. Den Haag: Platform 31.
- De Zilveren Schaats (2016), Tijdlijn Facebook. Geraadpleegd van <https://www.facebook.com/ZilverenSchaats/?fref=ts>
- Drosterij, G., & Peeters, R. (2011), De nieuwe burgerlijkheid: participatie als conformerende zelfredzaamheid. Beleid en Maatschappij, Volume 38 (4). Pp. 85-101.
- Edelenbos, E., Domingo, A., Klok, P. & Tatenhove, J. van (2006), Burgers als beleidsadviseurs: Een vergelijkend onderzoek naar acht projecten van interactieve beleidsvorming bij drie departementen. Amsterdam: Instituut voor Publiek en Politiek.
- Egerton, M. (2002), Higher education and civic engagement. The British Journal of Social Work, Volume 53 (4). Pp. 603-620.
- Gemeente Utrecht (2013), Nota Versterking en verbreding van participatie in Utrecht: Mei 2013. Geraadpleegd van https://www.utrecht.nl/fileadmin/uploads/documenten/1.concern-bestuur-ontwikkeling/Wijken/Participatie/Nota_Versterking_en_verbreding_van_participatie_in_Utrecht.pdf.
- Gemeente Utrecht (2016a), Veelgestelde vragen initiatievenfonds. <https://www.utrecht.nl/bestuur-en-organisatie/initiatief-en-invloed/participatie/initiatievenfonds/veelgestelde-vragen/>. Geraadpleegd op 21 september 2016.
- Gemeente Utrecht (2016b), Programma openbare ruimte en groen. <http://utrecht.begroting-2016.nl/p713/openbare-ruimte-en-groen>. Geraadpleegd op 3 oktober 2016.
- Gemeente Utrecht (2016c), Wijkbureaus en Servicecentra. <https://www.utrecht.nl/wonen-en-leven/wijken/wijkbureaus-en-servicecentra/>. Geraadpleegd op 30 augustus 2016.
- Gemeente Utrecht (2016d), WijkWijzer 2016: De 10 Utrechtse wijken en 5 krachtwijken in cijfers. Geraadpleegd van https://www.utrecht.nl/fileadmin/uploads/documenten/2.concern-bestuur-uitvoering/Onderzoek_en_cijfers/2016-06-Wijkwijzer-2016.pdf.
- Gemeente Utrecht (2016e), Wijk West: Plattegrond West. <https://www.utrecht.nl/?id=30458>. Geraadpleegd op 12 november 2016.
- Gemeente Utrecht (2016f), Wijk Vleuten-De Meern: Plattegrond Vleuten-De Meern. <https://www.utrecht.nl/wonen-en-leven/wijken/wijk-vleuten-de-meern/de-wijk/plattegrond-vleuten-de-meern/>. Geraadpleegd op 12 november 2016.

- Gemeente Utrecht (2016g), Wijk Oost: Plattegrond. <https://www.utrecht.nl/wonen-en-leven/wijken/wijk-oost/de-wijk/plattegrond/>. Geraadpleegd op 12 november 2016.
- Gemeente Utrecht (2016h), Het initiatievenfonds ondersteuning op maat: Oplegnotitie bij bestuursadvies ID 3320, nr. 15.503849. Geraadpleegd van <https://www.utrecht.nl/fileadmin/uploads/documenten/1.concern-bestuur-ontwikkeling/Leefbaarheidsbudget/notitie-initiatievenfonds.pdf>.
- Haan, E. de & Haartsen, T. (2015), Succespercepties van burgerinitiatieven in Randland. Rooijlijn, Volume 48 (4). Pp. 296-301.
- Haaren, R. van (2013), Samen tegen de krimp? Een verkennend onderzoek naar het ontstaan van burgerinitiatieven en hun invloed op de sociale cohesie in een krimpdorp. Bachelorthesis Sociale geografie Radboud Universiteit Nijmegen. Geraadpleegd van <http://www.kennisplatformbewoners.nl/fileskpb/Bachelorthesis%20-%20Samen%20tegen%20dekrimp,%20Renate%20van%20Haaren%20versie%202.pdf>.
- Happyland (2015), Procesboek Oosterspoorbaan. Geraadpleegd van <http://181.224.152.196/~happyland/wp-content/uploads/2015/08/OSB-Procesboek.pdf>.
- Helliwell, J.F. & Putnam, R. (1995). Economic Growth and Social Capital in Italy. Eastern Economic Journal, Volume 21 (3), pp. 295-307.
- Hendriks, F., & Tops, P.W. (2010). Het sloeg in als een BOM: vitaal stadsbestuur en modern burgerschap in een Haagse stadsbuurt. Tilburg: Universiteit van Tilburg.
- Hilhorst, P & Lans, J. van der (2013), Sociaal doe-het-zelven: De idealen en de politieke praktijk. Amsterdam: Atlas Contact Uitgeverij.
- Holland, C., Clark, A., Katz, J. & Peace, S. (2007), Social Interactions In Urban Public Places. Bristol: The Policy Press.
- Hoogenboom, M. (2011), Particulier initiatief en overheid in historisch perspectief. Beleid en Maatschappij, Volume 8 (4).
- Hurenkamp, M., Tonkens, E. H., Duyvendak, J. W. (2006). Wat burgers bezielt: Een onderzoek naar burgerinitiatieven. Amsterdam/Den Haag: UvA/Nicis.
- Ijla, A.M. (2012). Does public space create social capital?. International Journal of Sociology and Anthropology, Volume 4 (2). Pp. 48-53.
- Jager-Vreugdenhil, M. (2012). Nederland Participatieland? Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- JS Consultancy (2016), Openbare ruimte: Heroriëntatie op de openbare ruimte. Geraadpleegd van <http://www.binnenlandsbestuur.nl/Uploads/2015/2/Whitepaper-visie-Openbare-Ruimte.pdf>.
- Jupp, E. (2012), Rethinking Local Activism: 'Cultivating the Capacities' of Neighbourhood Organising. Urban Studies, Volume 49 (14). Pp. 3027-3044.
- Kilic, M. (2008), Derde generatie burgerparticipatie, hoe doe je dat?. Amersfoort: Twynstra Gudde
- Kisby, B. (2000), The Big Society: Power to the People?. The Political Quarterly, Volume 81. Pp. 484-491.
- Lenos, S., Sturm, P. & Vis, R. (2006). Burgerparticipatie in gemeenteland. Quick scan van 34 coalitieakkoorden en raadsprogramma's voor de periode 2006 - 2010. Amsterdam: Instituut voor Publiek en Politiek.

- Loesje (2012), De kracht van de buurt samen kunnen we afvalbergen verzetten.
https://www.loesje.nl/posters/thema-1209_1/. Geraadpleegd op 13 november 2016.
- Messink, J. (2014), De overheid en burgerinitiatieven: “De rol van gemeenten bij burgerinitiatieven die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen in kleine kernen”. Masterthesis Planologie Radboud Universiteit Nijmegen. Geraadpleegd van:
<http://gpm.ruhosting.nl/mt/PL2014/2014MAPL17MessinkJorick.pdf>.
- Ministerie van Infrastructuur en Milieu (2012), Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte: Nederland concurrerend, bereikbaar, leefbaar en veilig.
- Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties (2010), Help een burgerinitiatief. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties.
- Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties (2013), De Doe-Democratie: Kabinetsnota ter stimulering van een vitale samenleving.
- Ministerie van VROM (2005), Ruimte van ons allemaal: Participeren in beheer van de openbare ruimte. Den Haag: Ministerie van Vrom.
- Nicholson-Smith, D. (1991), The Production of Space (vertaling van Lefebvre, H., 1974, Production de l'espace). Oxford: Blackwell.
- Nio, L. (2002), Openbare ruimte: bedreigingen en kansen, redactioneel. Stedenbouw en Ruimtelijke Ordening, Volume 83 (3). Pp. 8-11.
- Oude Vrielink, M. J. & Verhoeven, I. (2011), Burgerinitiatieven en de bescheiden overheid. Beleid en Maatschappij, 38(4), pp. 377-387.
- Oude Vrielink, M. J. & Wijdeven, T. M. F. van de (2007), Wat Kan wél! Kan: Hoe bewoners zelf bijdragen aan sociale binding in de wijk. Tilburg/Rotterdam: Tilburgse School voor Politiek en Bestuur/SEV.
- Penninx, K. (2014), Succesvolle burgerinitiatieven in wonen, welzijn & zorg. Geraadpleegd van
<https://www.movisie.nl/sites/default/files/Artikel6-Als-het-geld-rolt.pdf>.
- Pickering, W.S.F. (2001), Emile Durkheim: Critical Assesement of Leading Sociologists. London: Routledge.
- Putnam, R. D. (2000). Bowling alone: the collapse and revival of American community. New York: Simon & Schuster.
- Rijksoverheid (2013), Troonrede 2013.
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/toespraken/2013/09/17/troonrede-2013>. Geraadpleegd op 12 februari 2016.
- Rijksoverheid (2016a), Wanneer kan ik een burgerinitiatief indienen?
<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/grondwet-en-statuut/vraag-en-antwoord/wanneer-kan-ik-een-burgerinitiatief-indienen>. Geraadpleegd op 22 februari 2016.
- Rijksoverheid (2016b), Burgerparticipatie.
<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/burgerschap/inhoud/burgerparticipatie>. Geraadpleegd op 12 mei 2016.
- RMO, Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (2013), Terugtrekken is vooruitzien: Maatschappelijke veerkracht in het publieke domein. Geraadpleegd van
https://www.raadvn.nl/uploads/docs/Terugtrekken_is_vooruitzien.pdf.

- ROB, Raad voor het Openbaar Bestuur (2012), Loslaten in vertrouwen. Naar een nieuwe verhouding tussen overheid, markt én samenleving. Den Haag: Raad voor het Openbaar Bestuur.
- Rotmans, J. (2015), Kom uit de ivoren toren, welkom in de nieuwe wereld.
<http://www.janrotmans.nl/nieuws/kom-uit-de-ivoren-toren-welkom-in-de-nieuwe-wereld/>.
Geraadpleegd op 23 januari 2016.
- Rutte, M. & Samsom, D.M. (2012). Bruggen slaan: Regeerakkoord VVD – PVDA. 29 oktober 2012.
Regeerakkoord voor de periode 2012 – 2015. Geraadpleegd van
<http://www.parlement.com/9291000/d/regeerakkoord2012.pdf>
- Siermann, T. & Schelven, F. van (2016), Evaluatie Initiatievenfonds. Amsterdam: I&O Research. Geraadpleegd van http://www.wijkraadovervecht.nl/data/WR-2016-10-06/BUTRINIFO_rapport_1609_v2.pdf.
- SP, Socialistische Partij (2013), Roemer: 'Ruttes Participatiesamenleving betekent zoek-het-lekker-zelf-maar-uit'. <https://www.sp.nl/nieuws/2013/09/roemer-ruttes-participatiesamenleving-betekent-zoek-lekker-zelf-maar-uit>. Geraadpleegd op 25 februari 2016.
- Specht, M. (2012), Het pragmatisme van De Pragmatiek van Burgerparticipatie. Hoe burgers omgaan met complexe vraagstukken omtrent veiligheid, leefbaarheid en stedelijke ontwikkeling in drie Europese steden (proefschrift Vrije Universiteit).
- Stokkom, B. van & Toenders, N. (2010). De sociale cohesie voorbij. Actieve burgers in achterstandswijken. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Timmerman, J. (2014), Bevorderende en belemmerende factoren van burgerinitiatieven. Masterscriptie Universiteit Utrecht. Geraadpleegd van
<http://www.bouwstenen.nl/fileswijkplaats/Timmerman,%20J.%20-%20Scriptie.pdf>.
- Thehighline (2016), Friends of the Highline. <http://www.thehighline.org/>. Geraadpleegd op 3 mei 2016.
- Thf-Berlin (2016), Tempelhof. <http://www.thf-berlin.de/>. Geraadpleegd op 3 mei 2016.
- Tonkens, E.H. (2008), De bal bij de burger. Burgerschap en publieke moraal in een pluriforme, dynamische samenleving (Vossiuspers Universiteit van Amsterdam). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Tonkens, E. H. (2009), Tussen onderschatten en overvragen: Actief burgerschap en activerende organisaties in de wijk. Amsterdam: Uitgeverij SUN.
- Tonkens, E.H. & Verhoeven, I. (2011), Bewonersinitiatieven: proeftuin voor partnerschap tussen burgers en overheid: Een onderzoek naar bewonersinitiatieven in de Amsterdamse wijkaanpak. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Totta Research (2014a), Benchmarkrapport 2014-1: Gemeente Utrecht. Geraadpleegd van
https://www.utrecht.nl/fileadmin/uploads/documenten/1.concern-bestuur-ontwikkeling/Wijken/Participatie/Benchmark_Burgerparticipatierapport_Utrecht_2014-1.pdf.
- Totta Research (2014b), Jaarrapport Benchmark Burgerparticipatie 2014. Geraadpleegd van
<http://www.benchmarkburgerparticipatie.nl/download/BBP/Openbaar%20jaarrapport%20BBP2013.pdf>.
- Tweede Kamer (2014). Tweede Kamer, vergaderjaar 2013–2014, 33 841, nr. 158. Geraadpleegd van
<http://www.lsabewoners.nl/wp-content/uploads/2014/10/amendement-right-to-challenge-wmo.pdf>
- Uitermark, J. (2014), Verlangen naar Wikitopia. Rotterdam: Erasmus Universiteit.

- Uitdewilligen, S.B.J. (2011), Burgerinitiatieven en vertrouwen: Bacheloropdracht naar de invloed van burgerinitiatieven op het vertrouwen van burgers in de lokale overheid. Bachelorthesis Bestuurskunde Universiteit Twente. Geraadpleegd van http://essay.utwente.nl/62685/1/Bachelorscriptie_SBJ_Uitdewilligen.pdf.
- Urban Inspiration (2014), De schijf van vijf voor financiering van burgerinitiatieven. <http://urbaninspiration.nl/de-schijf-van-vijf-voor-financiering-van-burgerinitiatieven/>. Geraadpleegd op 26 mei 2016.
- Verba, S., Schlozmann, K. L. & Brady, H. E. (1995). Voice and equality: civic voluntarism in American politics. Harvard: Harvard University Press.
- Verhoeven, I. (2010). Ruimte geven aan initiatieven van burgers. De actieve burger wil eerder zeggenschap dan mee beslissen. In Rooilijn, 10(4), pp. 238-245.
- Verhoeven I. & Ham, M. (2010), Brave burgers gezocht. De grenzen van de activerende overheid. Amsterdam: Uitgeverij Van Gennep.
- Verhoeven, I. & Oude Vrielink, M.J. (2012), De stille ideologie van de doe-democratie: Wijkontwikkelingswerk in uitvoering. Den Haag: Boom/Lemma.
- Verhoeven, I. & Tonkens, E. (2011). Bewonersinitiatieven: partnerschap tussen burgers en overheid. Beleid en Maatschappij, Volume 38 (4). Pp. 419-437.
- VNG, Vereniging van Nederlandse Gemeenten (2014), Right to Challenge. <https://vng.nl/right-to-challenge>. Geraadpleegd op 12 oktober 2016.
- Wijdeven, T. M. F. van de (2012). Doe-democratie, over actief burgerschap in stadswijken. Delft: Eburon.
- Wijdeven, T. van de, Graaf, L. de & Hendriks, F. (2013), Actief Burgerschap: Lijnen in de literatuur. Tilburgse School voor Politiek en Bestuur.
- Wijdeven, T. van de & Hendriks, F. (2010). Burgerschap in de doe-democratie. Den Haag: NICIS.
- Wistudata (2016), Buurtmonitor Utrecht. <https://utrecht.buurtmonitor.nl/jive>. Geraadpleegd op 28 december 2016.
- WRR, Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2012). Vertrouwen in burgers. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Zwaard, J. van der, Specht, M. (2013). Betrokken bewoners, betrouwbare overheid. Conditie en competenties voor burgerkracht in de buurt. Een literatuurstudie voor Kenniswerkplaats Leefbare Wijken Rotterdam. Rotterdam: Kenniswerkplaats Leefbare Wijken Rotterdam.

Bijlage 1: Lijst met gevonden initiatieven die aan alle criteria voldoen

#		Wijk	Type	Omschrijving/Doel
1	De Buitenspelen	Vleuten-De Meern	Sport	Bewoners zetten zich in voor het realiseren van een openbare sport-/ontmoetingsplaats waar bewoners ongeacht leeftijd, inkomen en afkomst krachttraining kunnen beoefenen op basis van hun eigen lichaamsgewicht. Planmaking vrijwel geheel door bewoners
2	Vlinderhof in het Maximapark.	Vleuten-De Meern	Groen	Initiatief van enkele buurtbewoners die van een stukje grond in het Maximapark een tuin met bijzondere planten wilden maken. Initiatiefnemers regelden een bekende architect en maakten een plan voor de aanleg van de tuin. De tuin wordt vrijwel geheel door bewoners onderhouden.
3	Buurtmoestuin Castellum	Vleuten-De Meern	Groen	Bewoners beheren een stukje grond op het Romeins Historisch themapark Castellum Hoge Woerd. Bewoners leggen een moestuin aan, met zowel individuele als gezamenlijke tuinen. Beheer vrijwel geheel in handen van de bewoners.
4	Vrienden van het Maximapark	Vleuten-De Meern	Groen	Gezamenlijk initiatief van bewoners én gemeente om zich in te zetten voor het ontwerp, beheer en programmering van het Maximapark. De stichting zet zich vooral in voor het behoud van het groene karakter van het park en ruimte voor sport, spel en recreatie. Stichting helpt via een zelfbeheercontract ook mee aan het onderhoud van het groen
5	Nijeveldtuin	Vleuten-De Meern	Groen	Initiatief van bewoners voor de aanleg van een buurtmoestuin op het openbare binnenterrein van de Nijeveldsingel/Oudegeinlaan (tot de woonblokken gerenoveerd worden). Bewoners kunnen hier samen tuinieren, picknicken en elkaar ontmoeten. Voor de kinderen worden er soms speciale activiteiten georganiseerd.
6	De Halte	Vleuten-De Meern	Groen	Op een braakliggend stuk land hebben bewoners een buurtmoestuin opgericht. Het bestaat uit individuele stukjes en een gezamenlijk stuk waar bewoners elkaar kunnen ontmoeten. Ook staat er een tuinhuisje met een kweekzolder.
7	Spinozaplantsoen	West	Groen en dieren	Buurtbewoners creëren een eetbare ontmoetingstuin. Bewoners kunnen hier samen tuinieren met begeleiding van professionals. Daarnaast worden hier creatieve projecten georganiseerd en worden er kippen gehouden. Doel is vooral om de cohesie in de buurt te vergroten.
8	Halte Westplein	West	Groen	Er zijn grote plannen voor de herontwikkeling van het gebied ten westen van Utrecht CS. In de tussentijd is er ruimte voor kleine initiatieven op het Westplein. Zo zijn er op initiatief van de bewoners al mobiele tuinen en een tijdelijke

				fietsenstalling geplaatst. Mogelijk volgen er nog meer initiatieven in de toekomst.
9	De Wilgenhof	West	Groen	Oorspronkelijk was dit een schooltuin, maar toen de scholen werden gesloten namen bewoners het beheer over. In de loop der jaren breidde de tuin zich steeds verder uit. Er is nu o.a. een cirkeltuin, groenteveldje en bijenstal. Er zijn zowel gemeenschappelijke als individuele tuintjes.
10	Paviljoen Pop	West	Overig	Een tijdelijke initiatief, zo lang de definitieve bestemming van het Westplein nog niet bekend is. Een paar initiatiefnemers hebben hier een paviljoen neergezet om wat kleur en menselijkheid aan het plein te geven. Het is een werkruimte met simpele catering. Mensen kunnen elkaar hier ontmoeten en er is ruimte voor kunst, muziek, workshops en debatten.
11	Stichting Park Oog in Al	West	Dieren	De stichting, bestaande uit bewoners, zorgt voor het beheer van de hertenweide in Park Oog in Al. De bewoners zorgen voor het verzorgen van de dieren. Geïnteresseerden en schoolkinderen zijn hier altijd welkom. Naast de hertenweide is de stichting ook betrokken bij besluitvorming in de rest van het park.
12	Dierenwilde Absteede	Oost	Dieren	Dierenweide met onder andere schapen en ganzen. Het onderhoud van de dierenweide en verzorgen van de dieren wordt gedaan door de bewoners.
13	De Zilveren schaats	Oost	Groen en dieren	Bewonersvereniging zet zich in voor het behouden van de ecologische waarde van de waterlinieweg. Bewoners stellen samen met de gemeente en beheerplan op en voeren dit uit. Daarnaast hoeden zij schapen die zorgen voor de begrazing van het gebied.
14	Oosterspoorbaan	Oost	Groen en sport	Buurtbewoners willen van een vervallen spoorbaan een groene ruimte van maken. Gemeente Utrecht koopt de grond over van Prorail. Gemeente en buurtbewoners maken samen plannen. Gemeente legt fietspad en voetpad aan. Verdere aanleg van groen en organiseren van activiteiten wordt voornamelijk gedaan door de bewoners. Gemeente heeft verder voornamelijk adviserende en faciliterende rol.
15	Rekstokken bij Krommerijn	Oost	Sport	Het plaatsen van rekstokken in het Krommerijnpark. Moet ervoor zorgen dat mensen meer gaan bewegen. De plaatsing werd uiteindelijk verzorgd door de gemeente, maar het initiatief van de planning lag bij de bewoners.
16	Speeltuin de Bloesem Utrecht	Oost	Sport	Speeltuin langs Oosterspoorbaan, die door buurtbewoners beheerd wordt. Organiseren ook activiteiten voor kinderen en willen enkele dierenhokken maken.
17	Albrachthof	Oost	Groen	In 2006 vroeger de bewoners een budget van de gemeente om het grijze plein te vergroenen. De tuin is openbaar toegankelijk. Inmiddels is de tuin volledig in zelfbeheer.

18	Tivolituin	Oost	Groen	Openbare buurttuin in Wittevrouwen die door bewoners wordt onderhouden in samenwerking met de gemeente. Bewoners die het leuk vinden kunnen hier terecht om te tuinieren en elkaar te ontmoeten.
19	Park Bloeyendaal	Oost	Groen	Bewoners hebben stichting Bloeyendaal opgericht, dat zich inzet voor behoud van park Bloeyendaal. Bewoners zijn ook deels verantwoordelijk voor het beheer en onderhoud van het park, samen met de gemeente. Daarnaast organiseren de bewoners excursies en educatieve activiteiten in het park.
20	Groengroep Zonstraat	Oost	Groen	Al meer dan 25 jaar beheert een groep bewoners de noordelijke oever van de Minstream. Op vaste dagen zorgen zij voor het snoeien, planten en alles wat nodig is om de diversiteit van flora en fauna in het gebied in stand te houden. Daarnaast is het doel ook om elkaar te ontmoeten.
21	Vinexmarkt	Leidsche Rijn	Overig	Initiatief van bewoners voor het creëren van een multifunctioneel plein waar bewoners kunnen ontspannen, genieten en elkaar ontmoeten en waar kinderen kunnen spelen.
22	Kersentuin	Leidsche Rijn	Groen	Het openbaar groen in een vinex wijk wordt door bewoners in eigen beheer genomen. Bij de bouw van koop en huurwoningen ontwerpen bewoners zelf een tuin. In de tuin zijn ook speelplekken voor kinderen en een klein amfitheater.
23	'T Groene Sticht	Leidsche Rijn	Groen	Bewoners van de wijk onderhouden het openbaar groen in de wijk, waaronder een openbare (moes)tuin. Deze tuin fungeert tevens als ontmoetingsplaats. Ook beheren zij het groen op het openbare plein.
24	Stadsdorp Wolvenburg	Binnenstad	Overig	Initiatief om de voormalig gevangenis wolvenplein een nieuwe functie te geven. Bewoners willen hier rondleidingen geven en activiteiten organiseren die iets positiefs toevoegen aan de buurt. Ook het groen rondom de gevangenis willen zij beheren.
25	Eligenhof	Binnenstad	Groen	Initiatief voor het herinrichten en vergroening van de Eligenhof. Hier gaat een klein stukje groen ontstaan met fruitbomen, plantenbakken en pergola's. Bewoners gaan dit groen beheren. Dit moet de straat leefbaarder maken en een plek te creëren waar bewoners elkaar kunnen ontmoeten.
26	Moreelsepark	Binnenstad	Overig	Het Moreelsepark bestaat nu voornamelijk uit gras met enkele enorme bomen. Een paar initiatiefnemers willen hier een verpoosplek maken waar mensen kunnen lunchen, een boek lezen en elkaar ontmoeten. Daarom moeten hier enkele faciliteiten komen zoals bankjes, picknicktafels en prullenbakken.

27	Initiatiefgroep vergroening Singel	Binnenstad	Groen	Initiatief om de ecologische kwaliteit en beeldkwaliteit van de Singel (Stadsbuitengracht) te verbeteren. Door middel van waterplanten, drijvende eilandjes met moerasplanten en ecologische oevers krijgt de Singel een natuurlijke uitstraling. Project is geïnitieerd door bewoners en wordt grotendeels door bewoners uitgevoerd en beheerd.
28	Daalsepark	Noordwest	Groen	Creëren van een park in een gebied dat door de gemeente wordt her ontwikkeld. Doel is dat de buurt zelf initiatief neemt om een stuk groen te creëren met bloemen en planten.
29	Het Kleine Park	Noordwest	Groen	Onderdeel van bewonersvereniging Het Kleine Wijk. Bewoners hebben park/tuin aangelegd en onderhouden dit zelf. Doel is om een mooi stukje groen te creëren waar mensen elkaar kunnen ontmoeten.
30	Speelmoestuin Noordsepark	Noordwest	Groen, Dieren en Sport	Een speeltuin, kinderboerderij en moestuin in één. Het wordt grotendeels beheerd door bewoners. De bewoners organiseren ook activiteiten voor de kinderen, zoals knutselen en spelletjesdagen.
31	Sportfaciliteiten Julianapark	Noordwest	Sport	In het Julianapark staan op dit moment een paar toestellen om op te sporten. Bewoners vinden dit niet genoeg en willen meer mogelijkheden om te sporten creëren in het park.
32	Buurttuin Zuilen	Noordwest	Groen	Een groot terrein in de Geuzenwijk ligt al jaren braak en nieuwbouw laat nog een tijd op zich wachten. Omwonenden hebben een schuurtje gebouwd en materiaal verzameld. Met de hulp van de buurt vrolijken ze de kale vlakte op met bloemen, planten en moestuinen. Iedereen kan ook zijn eigen stukje grond 'opeisen'.
33	Fruittuin Jonathanplein	Noordwest	Groen	Toen de gemeente een stukje groen aan wou leggen, opperde de bewoners om hier 'eetbaar groen' van te maken. De bewoners schakelde een architect in en ontwierpen samen met hem de tuin. Er staan nu fruitbomen, bessenstruiken, druivenplant en aardbijenplanten. De tuin wordt beheerd door de bewoners.
34	De Kloostertuin	Noordwest	Groen	Bewoners willen van een verwilderd stukje groen een stadstuin maken. De gemeente heeft de grond van de woningbouwvereniging gekocht en geeft bewoners de ruimte. De bewoners creëren en beheren een gezamenlijke stadstuin waar zij kunnen genieten van de rust en waar kinderen kunnen leren van de natuur.
35	Springertuin	Noordwest	Groen	Vroeger was dit een tuin ontworpen door de bekende tuinarchitect Springer. Buurtbewoners hebben de tuin gerestaureerd naar oorspronkelijk ontwerp. Het onderhoud van de moest- en siertuin wordt gedaan door de bewoners, verenigd in stichting Zuilen en Vecht.
36	Buurtmoestuin Riddertuin	Zuid	Groen	Bewoners tuinieren samen in de buurtmoestuin. Het doel is om gezond voedsel te verbouwen, kinderen wat te leren

				over het verbouwen van voedsel en tegelijkertijd elkaar ontmoeten.
37	Nieuw Rotsoord	Zuid	Dieren	Een dierenweide met onder andere geiten, kippen en vogels en moestuinen. Deze groene oase is een ontmoetingsplek voor jong en oud. Daarna worden er activiteiten georganiseerd voor onder andere allochtone jongeren.
38	Huize de Geertuin	Zuid	Groen	Buurtbewoners hebben het openbare grasveld tussen de flats omgevormd tot een buurttuin. Jong en oud werkt samen en creëert zo een ontmoetingsplek en fraai uitzicht vanaf de balkons. Dit is gelijk een plek voor buurtfeesten geworden.
39	A Living Wall	Zuid	Groen	Bewonersinitiatief om de overlast van de A12 te beperken. Hiervoor willen zij ruimtelijk ingrepen doen, bijvoorbeeld met een organische geluidswand. Dit moet de geluidsoverlast beperken en luchtkwaliteit verbeteren.
40	Dierenweide de Watertoren	Overvecht	Dieren	Dierenweide rond een oude watermolen met onder andere schapen en geiten. Bewoners verzorgen de dieren en organiseren activiteiten
41	Groen rond fort aan de Klop	Overvecht	Groen	Bewoners stellen een beheerplan op en beheren zelf klein natuurgebied rond fort aan de Hollandse waterlinie.
42	Voedseltuin Overvecht	Overvecht	Groen	Een biologische groentetuin waar buurtbewoners kunnen tuinieren en elkaar kunnen ontmoeten. Samenwerking en verbindingen creëren tussen buurtbewoners is een belangrijk doel van dit initiatief.
43	Sint Maartentuin	Overvecht	Groen	Een tuin die door buurtbewoners gezamenlijk onderhouden werd. Een belangrijk doel was dat bewoners elkaar hier kunnen ontmoeten. Inmiddels is dit initiatief om onbekende reden gestopt.
44	Stadstuin Bickershof	Noordoost	Groen	Buurtbewoners beheren een stadstuin waarin ze allerlei activiteiten organiseren en wat fungeert als ontmoetingsplek. De grond is speciaal hiervoor aangekocht door de gemeente toen dit voormalig industrieterrein leeg kwam te staan.
45	Het lachende paard	Noordoost	Dieren	Bewoners onderhouden een wei en stal. Zij verzorgen hier onder andere paarden, ezels en andere dieren.
46	De Voortuin	Noordoost	Groen	Bewoners starten een initiatief om een braakliggend stuk grond om te bouwen tot een buurtmoestuin. De bewoners verbouwen hier groenten en iedereen is welkom in de tuin. Het doel is het opfleuren van de wijk en bevorderen van de sociale cohesie.
47	De Veenhof	Noordoost	Groen	Bewoners en de gemeente creëren samen een parkje op een braakliggend stuk grond. Het beheer gaat verzorgd worden door de bewoners, die hier ook een moestuin maken. Het park wordt voorzien van een hek, zodat het 's nachts afgesloten kan worden om overlast te voorkomen.

48	Skatepark The Yard	Zuidwest	Sport	In 2007 werd een oud skatepark gesloopt. Buurtbewoners willen het braakliggend stuk grond nu weer omvormen tot een skatepark. Zij willen zelf weer obstakels plaatsen voor het skaten, met hulp van de buurt en de gemeente.
49	Wijkspeeltuin de Boog	Zuidwest	Sport	Bewoners beheren sinds kort zelf de speeltuin met glijbaan, zandbak en zwembadje. De gemeente heeft een stapje terug gedaan, maar faciliteert nog wel. Jong en oud kunnen elkaar hier ontmoeten.
50	Food for Good	Zuidwest	Groen	Een moestuin waar bewoners groenten verbouwen en elkaar leren kennen. Ook zijn er speciaal activiteiten voor ouderen en kwetsbare doelgroepen.

Bijlage 2: Topiclist initiatiefnemers (*= later toegevoegd)

1. Geïnterviewde

Beginvraag: Mag ik eerst wat vragen stellen over uzelf?

- Woonachtig in de wijk
- Ervaring met initiatieven/participatie
- Verbondenheid met de wijk
- Rol in het initiatief

2. Ontstaan initiatief

Beginvraag: Hoe is het initiatief ontstaan?

- Wanneer
- Waarom juist dit
- Wie betrokken bij ontstaan
- Ontstaan gestimuleerd door anderen

3. Doel initiatief

Beginvraag: Wat is het doel van het initiatief?

- Fysiek
- Sociaal
- Is dit ook te bereiken
- In hoeverre bereikt

4. Vaardigheden

Beginvraag: In hoeverre is het volgens u belangrijk dat initiatiefnemers over veel vaardigheden beschikken?

- Ondernemend (initiatief nemen, doorzettingsvermogen, visie, leiderschap)
- Sociale (samenwerken, onderhandelen, openheid, betrouwbaarheid)
- Bureaucratische (kennis gemeente, subsidie aanvragen)
- **Inhoudelijke kennis**
- Welke lastig

5. Sterke/zwakke punten

Beginvraag: Wat zijn volgens u de sterke punten van dit initiatief?

- Waarom succesvol

- Verbeterpunt
  - Welke moeilijkheden/tegenslagen tegenkomen
6. Rol gemeente
- Beginvraag: Wat is de rol van de gemeente bij dit initiatief?
- Rol gemeente (planmaking, uitvoering, kennis, netwerk)
  - Vanaf wanneer betrokken
  - Hechte samenwerking of meer zelfstandigheid
  - Meerwaarde ondersteunende partij
  - Verbeterpunten ondersteunende partij
  - Andere betrokken actoren
7. Samenwerking/communicatie gemeente
- Beginvraag: Hoe verlopen de samenwerking en de communicatie met de gemeente?
- Beschikbaarheid ondersteunende partij
  - Intensiteit contact
  - Goede/slechte aspecten contact
  - Overeenstemming in doel/visie
  - Verbeterpunten contact
8. Financiering initiatief
- Beginvraag: Hoe wordt het initiatief gefinancierd?
- Subsidie gemeente
  - Proces subsidieaanvraag
  - Financieel knelpunt/gebrek aan financiële middelen
  - **Maximaal drie jaar subsidie***
9. Tot slot
- Is er nog iets wat u graag wil vertellen?
  - Is er nog iets waar ik naar had moeten vragen?
  - Wilt u nog ergens op terugkomen?

Bijlage 3: Topiclist gemeente (*= later toegevoegd)

1. Geïnterviewde
- Beginvraag: Mag ik eerst wat vragen stellen over uw rol binnen de gemeente?
- Functie binnen de gemeente
  - Op welke manier betrokken bij burgerinitiatieven
  - Met welke initiatieven in de openbare ruimte te maken (gehad)
2. Rol gemeente
- Beginvraag: Welke rol wil de gemeente spelen bij burgerinitiatieven?
- Planmaking (nauw betrokken of vrijheid initiatiefnemer)
  - Uitvoering
  - Verbinder
  - Meerwaarde gemeente (vanuit perspectief initiatiefnemer)
  - Rol bij ontstaan initiatief

- Financieel

3. Samenwerking met initiatiefnemer

Beginvraag: Hoe verloopt de samenwerking met de initiatiefnemer?

- Goede/slechte aspecten samenwerking
- Verbeterpunten gemeente
- Verbeterpunten initiatiefnemer
- Beschikbaarheid/bereikbaarheid partijen
- Nakomen van afspraken
- Wederzijds begrip of achterdocht

4. Structuur binnen de gemeente

Beginvraag: Is de structuur binnen de gemeente bevorderend voor het begeleiden van burgerinitiatieven?

- Regelgeving
- **Verschillende afdelingen***
- Verschillende aanspreekpunten
- Lengte procedures
- Vrijheid voor ambtenaren
- **Initiatieven bezoeken***
- Flexibiliteit of bureaucratie
- Duidelijkheid voor initiatiefnemer

Bijlage 4: Codeboom initiatiefnemers

Geïnterviewde

- Woonduur
- Ervaring met initiatieven/participatie
- Rol in het initiatief

Ontstaan initiatief

- Constatering gebrek/probleem
- Verbondenheid wijk
- Verbondenheid thema
- Uit bewoners of gestimuleerd

Doel initiatief

- Fysiek
- Sociaal
- Bereikt?
- Waarom succesvol

Vaardigheden

- Ondernemende
- Sociale

- Bureaucratische
- Inhoudelijke kennis
- Leren van andere initiatieven

Organisatie

- Vrijwilligers werven
- Aanwezigheid trekker
- Aanwezigheid verbinder

Belemmerende factoren

- Verbeterpunt initiatief
- Tegenslagen
- Lengte proces

Ondersteuning gemeente

- Vanaf wanneer betrokken
- Betrokkenheid planmaking
- Betrokkenheid uitvoering
- Verbindende functie
- Ondersteuning met kennis
- Meerwaarde
- Intensiteit contact
- Bereidwilligheid

Verbeterpunten gemeente

- Teveel regelgeving
- Juiste persoon te pakken krijgen
- Eén aanspreekpunt
- Lange procedures
- Overvragen burger

Financiering

- Subsidie gemeente
- Max 3 jaar subsidie
- Andere inkomsten
- Financieel knelpunt

Bijlage 5: Codeboom gemeente

Functie binnen de gemeente

Rol gemeente

- Ontstaan initiatieven
- Planmaking
- Uitvoering
- Verbinder
- Financiële steun

Algemeen belang gemeente

- Verantwoordelijkheid
- Veiligheid

Mismatch hulp

- Afschuiven naar gemeente
- Elitair
- Draagvlak aantonen
- Complexiteit initiatief

Structuur gemeente

- Beslistafels
- Flexibiliteit ambtenaar
- Lengte procedures
- Bureaucratie

Communicatie

- Verwachtingsmanagement
- Face-to-face
- Eén aanspreekpunt
- Afspraken maken

Initiatiefnemers

- Achterdocht/begrip
- Flexibiliteit
- Iedereen anders

Bijlage 6: Aantekeningen slotbijeenkomst leertraject 'Samen leren en werken aan de stad'

Op 14 september 2016 heb ik de slotbijeenkomst van het leertraject 'Samen leren en werken aan de stad bijgewoond'. Dit is een traject waarbij drie onderzoekers met behulp van vijftig initiatiefnemers en meer dan veertig ambtenaren de onderlinge samenwerking onderzochten om te zien wat goed gaat en waar het schuurt of stukt. Op de bezochte avond waren bijna alle betrokkenen aanwezig. De onderzoekers presenteerden kort enkele uitkomsten van het onderzoek, waarna in verschillende workshops deze uitkomsten bediscussieerd konden worden. Ook heb ik veel initiatiefnemers en ambtenaren persoonlijk gesproken op een informele manier. Hieronder volgen de aantekeningen die ik tijdens deze avond gemaakt heb.

Algemene presentatie

Samenwerken is een hele uitdaging.

Ambtenaren van verschillende afdelingen overleggen te weinig met elkaar. Ze moeten meer met elkaar samenwerken en een coördinerende rol op zich nemen, zodat de initiatiefnemer geen coördinator hoeft te zijn.

Veel initiatiefnemers zijn ook ambtenaar in een andere gemeente. Veel ambtenaren hebben ook een hart voor initiatieven of zijn zelf betrokken bij een initiatief. Ze hebben beide een andere agenda, maar verschillen niet zo veel van elkaar.

Het is belangrijk om je te in elkaar te verplaatsen. Zie dingen vanuit elkaars perspectief.

De gemeente heeft zoveel afdelingen. Initiatiefnemers raken de weg kwijt binnen de gemeente. Zelfs ambtenaren kunnen verdwalen. Voorkom dat mensen 'kwijtraken' binnen de gemeente.

Geen de initiatiefnemers een vast aanspreekpunt.

Maak beslistafels, met een integraal team van ambtenaren. Deze kunnen sneller knopen doorhakken om initiatiefnemers duidelijkheid te geven. Dus met een team snel een beslissing maken.

Maak wederzijdse verwachtingen helder en bespreekbaar.

Blijf met elkaar in gesprek, ook als er even niet veel verandert.

Zoek de rek in de regels op.

Geef de gemeente wat meer één gezicht.

Ambtenaren moeten de ruimte krijgen om een stapje extra te doen. Dus geef ze de ruimte om iets buiten hun functie te treden om het initiatief te helpen. Hier moet tijd en geld voor beschikbaar komen.

Workshop 1: Hoe breng je de systeemwereld en de leefwereld dichter bij elkaar?

Geef ambtenaren de ruimte om de rek in de regels op te zoeken. Dit gebeurt nog te weinig. Ambtenaren die dit doen worden nu vaak terug gefloten. Soms moet je in het maatschappelijk belang afwijken van de regels.

Ambtenaren krijgen te weinig ruimte om buiten hun functie te helpen.

Initiatiefnemer oppert om een soort kaart/overzicht te maken wie bij de gemeente werkt, op welke afdeling en wie waar voor verantwoordelijk is. Dit is heel moeilijk door de enorme complexiteit van de gemeentelijke organisatie, zegt een ambtenaar.

Ambtenaren meer samen laten komen, zodat in één keer met een groep ene beslissing gemaakt kan worden.

Bij initiatieven in de openbare ruimte kijkt de gemeente vaak naar de fysieke opbrengst, terwijl juist de sociale/maatschappelijke waarde van het initiatief meegenomen zou moeten worden. Gebiedsmanagers krijgen het nu op hun bord en moeten het doen met het budget voor ruimtelijke ordening.

Initiatiefnemers moeten flexibel zijn en niet altijd vasthouden aan de oorspronkelijke plannen. Soms moet je de plannen een beetje aanpassen zodat ze wel kunnen.

Workshop 2: Hoe houden we begrip voor elkaars tempo en timing?

Initiatiefnemers moeten er rekening mee houden dat processen lang duren. Een goed verwachtingsmanagement is belangrijk.

Initiatiefnemers moeten er rekening mee houden dat er in de politiek dingen kunnen veranderen. De politieke situatie kan veranderen (subsidies komen en verdwijnen of worden aangepast).

Het is soms lastig om harde afspraken te maken met de gemeente omdat functies en personen binnen de gemeente veranderen. De opvolger weet hier dan niets vanaf. Het wordt initiatiefnemers te weinig verteld dat ze hier rekening mee moeten houden.

De hogere ambtenaren staan soms te ver van de burgers af en beseffen niet dat de impact groot is als ze niet snel genoeg handelen. De direct betrokken ambtenaren zijn meestal wel erg bereidwillig.

Een aantal mensen oppert om de initiatiefnemers een coördinator/regisseur toe te wijzen, zodat de burger niet zelf langs alle afdelingen moet en niet van de ene naar de andere afdeling gestuurd wordt.

Ambtenaren beseffen niet altijd dat initiatiefnemers vrijwilligers zijn met daarnaast een baan. Ze verwachten maar dat initiatiefnemers altijd beschikbaar zijn. Ambtenaren moeten er rekening mee houden dat initiatiefnemers niet altijd alles meteen na kunnen komen en hierin soepel zijn.

Ambtenaren moeten meer handelen naar de intentie van de regel, ipv strak vasthouden aan de letterlijke regel. Dus meer 'ja mits' ipv 'nee want' of 'nee tenzij'.

De ambtenaar moet vanaf het begin duidelijk uitleggen dat procedures binnen de gemeente lang duren, dat functies veranderen en dat regels veranderen. Dus vanaf het begin mogelijke irritatiepunten duidelijk benoemen en uitleggen. Dit gebeurt nu niet.

Bijlage 7: Aantekeningen Bühne Binnenstad

Bühne Binnenstad is georganiseerd door Doenja Dienstverlening, Wijkraad Binnenstad en Wijkbureau Binnenstad op 25 oktober 2016. Deze avond is bedoeld voor bewoners en ondernemers die een initiatief hebben of geïnteresseerd zijn in deze initiatieven. Doel is dat mensen elkaar kunnen ontmoeten, hun initiatief kunnen promoten en vragen kunnen stellen. Initiatiefnemers die dit willen kunnen in een paar minuten hun initiatief presenteren. Behalve de bewoners zijn ook ambtenaren en raadsleden aanwezig op de avond. Onderstaande aantekeningen zijn gemaakt op deze avond op basis van de presentaties en persoonlijke gesprekken met aanwezigen en hebben betrekking op de initiatiefnemers.

Zorg als initiatiefnemer ervoor dat je om tafel gaat met alle betrokken partijen. Meerdere partijen tegelijk aan tafel krijgen kan bevorderlijk zijn.

Sommige initiatiefnemers krijgen te maken met protesten uit de buurt. Hoewel de meeste omwonenden vaak blij zijn met plannen gebeurt het soms dat een deel van de omwonenden hier juist niet op zit te wachten. Zij zijn bijvoorbeeld bang voor overlast van hangjongeren.

Maak in het begin duidelijk afspraken met betrokken partijen, waaronder de gemeente. Dit voorkomt misverstanden in een later stadium.

Wees helder in wat je zelf wil en wat je van andere partijen verwacht.

Je moet als initiatiefnemer een lange adem hebben.

Verzamel bondgenoten, je kan het niet alleen.

Tot slot noemden enkele initiatiefnemers dat er behoefte aan is dat de gemeente op een rij zet welke initiatieven er zijn, zodat mensen met elkaar in contact kunnen komen.